

ŞURKAV Şanlıurfa

Kültür Sanat Tarih ve Turizm

Dergisi

Bir Eyyûbî Hanı:
“Hacip Ali Hanı”
Ya da Hân el-Ba'rûr

Geçmişten Günümüze
Şanlıurfa Hattatları

Kerkük'ün Kadim Dostu
Abdullah Balak'ın
Ardından...

Avusturyalı Mozart'dan
Urfalı Mukim Tahir'e

Geleneksel Şanlıurfa
Kadın Giyiminde
KÖFÜ (Kofi)

Vakıfların memleketimizin önemli bir servetini oluşturduğu herkesçe bilinmektedir.

Bu servetten millet ve memleketi gerektiği şekilde faydalandırabilmek için bütün bakanlar kurulunun ve hatta yüce meclisin bu hususu önemle inceleyerek bu büyük müessesenin harap olmaktan korunmasını ve memlekete faydalı bir hale getirilmesini temenni ederim.

K. Atatürk

SAHİBİ
Güngör Azim TUNA
Şanlıurfa Valisi / ŞURKAV Başkanı

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Şükrü ÜZÜMCÜ
ŞURKAV Genel Sekreteri

EDİTÖR
Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU

HUKUK DANIŞMANI
Av. Müslüm C. AKALIN

YAYIN KURULU
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ
Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN
Prof. Dr. Mehmet ÖNAL
Yrd. Doç. Dr. A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK
Mehmet KURTOĞLU
Halil ALTINGÖZ

ŞURKAV YÖNETİM KURULU
Tarkan AÇIKGÖZ / Vali Yardımcısı
İsmail DEMİRKOL
Adil SARAÇ
S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU
Aydın ASLAN
Uğur BEYAZGÜL

GÖRSEL YÖNETMEN
Mustafa AKGÜL

SEKRETERYA
Salih KAPLAN

İLETİŞİM
ŞURKAV İdare Merkezi
Yusufpaşa Mah. Sarayönü Cad. 886. Sk.
No:27 ŞANLIURFA
Tel: 0.414. 215 65 27 - 215 82 00 (Pbx)
Fax: 0.414. 216 89 02
e-mail : surkav@hotmail.com
web adresi: www.surkav.org.tr

Ön Kapak
Hacı Ali Hanı (Han el-Ba'rur) Mayıs 2015
(Fotoğraf: S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU)

Arka Kapak
Harran Kalesi
(Fotoğraflar: S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU)

Dergideki Yazıların Sorumluluğu Yazarına Aittir.
Kaynak Gösterilerek Alıntı Yapılabilir.

BASKI
Elif Matbaası - ŞANLIURFA
TLF: 0414 312 42 41

ŞANLIURFA İLİ KÜLTÜR EĞİTİM SANAT
VE ARAŞTIRMA VAKFI YAYINIDIR
ISSN 1308-3449

4 Ayda Bir Yayınlanır (Ocak - Mayıs - Eylül)
ÜCRETSİZDİR

İçindekiler

2

Sunuş

Güngör Azim TUNA / Şanlıurfa Valisi

3

Kaleden Kadim Şehri

Tefekkür Ederken...

Doç. Dr. Mehmet Emin ÜNER

7

Geçmişten Günümüze

Şanlıurfa Hattatları

S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU

23

Kerkük'ün Kadim Dostu

Abdullah Balak'ın Ardından...

Prof. Dr. Suphi SAATÇİ

26

Yasin'in Kahvesi

Misbah HİCRİ

30

Ahmet Oktay'ın "Urfa İçin Füg" Şiiri

Üzerine Düşünceler...

Abdurrahim DİNDARZADE

35

Yanlış Bilinen Bir Eyyûbî Hanı:

"Hacı Ali Hanı" Ya Da Hân el-Barûr

Prof. Dr. Kasım ŞULUL

37

Avusturyalı Mozart'dan

Urfalı Mukim Tahire*

Abuzer AKBIYIK

41

Bir Hikaye "KİLİT TAŞI"

Halil KOÇAKOĞLU

45

Edessa Krallığından Günümüze

Geleneksel Şanlıurfa Kadın Giyiminde

KÖFÜ (Kofi)

İsmail SÜNGER

52

Tarihi bir Mekanın Mevcudiyeti Hakkında İlmi

Bir Araştırma Ayn-ı Halilu'r-Rahman Medresesi

Örneği

Enver KARAKEÇİLİ

58

Urfalı Bestekârlar: 24 İbrahim Yeşildağ

Abdullah BALAK

Şanlıurfa'dan Selâm

Medeniyetin başladığı ve farklı medeniyetlerin şehri Şanlıurfa, tarihî dokuyu koruyan mimarisi ile farklı inançları bir âhenk içinde yansıtan çok kültürlü bir "açık hava müzesi"dir.

Şanlıurfa için "tarihî bir şehir" deyip geçmek çok eksik bir tanımlamadır. Camiler, medreseler ve türbelerin yanı sıra hoşgörünün eseri olan manastır ve kiliseler, tarihî çeşmeler, tarihî köprüler, surlar, kale kapıları, hanlar, tarihî çarşılar, tarihî hastaneler, köşkler, tarihî sokaklar Şanlıurfa'da tüm zenginliği ile göz kamaştırmakta ve hâlâ yaşamaktadır.

Dünyanın en eski yerleşimlerinden biri olan Göbeklitepe'de yapılan arkeolojik kazılarda insanlık tarihi yeniden yazılmaktadır. Göbeklitepe ile "Tarihin Sıfır Noktası" unvanı ve "Peygamberler Şehri" unvanıyla Şanlıurfa insanlığın ortak mirasıdır.

Yalnızca kültür turizmi değil, her üç din için önemli değerlere ev sahipliği yaptığı için inanç turizmi, Bozova ve Halfeti bölgesi ile doğa ve su sporları turizmi, Karacadağ Kayak Merkezi ile kış turizmi, Karacaali Kaplıcaları ve yeni kurulan hastaneler ile termal ve sağlık turizmi, Şanlıurfa'ya özgü damak tadı ile gurme turizmi, Harran ören yeri ile arkeoloji turizminde Şanlıurfa önemli potansiyele sahiptir.

"Sıra gecesi" geleneği, hatırı kırk yıl süren "mirra"sı, eşsiz "siyah gülü", insanı hayran bırakan "geleneksel el sanatları" ile Şanlıurfa âdeta bir "masal şehri"dir.

Şanlıurfa'mız sahip olduğu değerlerle birçok alanda turizmin cazibe merkezi olmasının yanı sıra; tarım ve sanayi potansiyeliyle, ülkemizin ve Avrupa'nın Ortadoğu pazarına açılan kapısı konumunda bir "marka şehir"dir.

Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen ve Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından yürütülen "Şanlıurfa'da Tarih Yeniden Canlanıyor Projesi" ile Göbeklitepe kazı alanı ve kent merkezindeki tarihi meydan ve sokaklarda iyileştirme çalışmaları yapılacaktır. Ayrıca turizm sektöründe hizmet veren çalışan ve işverenlerin pek çok konuda eğitilmesi, kent genelinde turizmin önemi konusunda farkındalık oluşturulması ve turizm sektöründe dünya standartlarına ulaşılması hedeflenmektedir.

Şanlıurfa'daki ilkokul üçüncü sınıf öğrencilerinin "Şanlıurfa Kent Tarihi ve Kültürü"nü öğrenmelerine yönelik olarak müfredata dâhil ettiğimiz "Şanlıurfa Dersi" önümüzdeki yıldan itibaren uygulanmaya başlanacak. Çocuklarımızın daha iyi yetişmeleri için daha fazla gayret göstereceğiz.

İslam'ın Evrensel Mesajı: Barış, Adalet, Özgürlük temasıyla 3-4-5 Mart 2017 tarihlerinde "Uluslararası İslâm Bilgeleri Zirvesi"ni, 5-6-7 Mayıs 2017 Tarihlerinde "1. Uluslararası İslam Tarihi ve Medeniyetinde Harran Sempozyumu"nu, 11-12 Mayıs 2017 günlerinde "Medeniyetler Beşiği Ortadoğu ve Şanlıurfa Uluslararası Sempozyumu"nu, 12-13 Mayıs tarihlerinde "Müzikle Tedavi Sempozyumu"nu, 29-30 Nisan 2017 tarihlerinde "Horasan Erenlerinin İzinde Dede Garkın 3. Buluşmaları"ni Şanlıurfa'da gerçekleştirdik. Çok sayıda düşünür, yazar, akademisyen ve devlet adamını Şanlıurfa'da buluşturduk. Emeği geçenlere ve değerli katkılar sunan akademisyenlerimize ve misafirlerimize şükranlarımı sunuyorum.

Şanlıurfa'nın kültür sanat ve turizm değerlerinin tanıtılması amacıyla 18-21 Mayıs tarihlerinde Ankara'da düzenlenen "Peygamberler Şehri Başkent'te" temalı tanıtım günlerinde yaklaşık 200 bin ziyaretçiye ev sahipliği yaptık. Şanlıurfa günlerine emeği geçen belediyelerimize, kaymakamlıklarımıza, kurum ve kuruluşlarımıza, stant açan, stantlarda görev alan ve yoğun ilgi gösteren tüm ziyaretçilerimize, ayrıca Ankara'da bizleri yalnız bırakmayan tüm yetkililere de teşekkür ediyorum.

Ayırıp kayırmadan her derde ortak olan Urfalıların memleketine gelmek demek; sadece kadim tarihi ve kültürüyle huzuru imar etmiş bir şehre değil, aynı zamanda kardeşliğin, diğergâmlığın, peygamber sabrının, insanî değerlerin kalbine doğru da bir yolculuk yapmak demektir.

Şanlıurfa Valiliği olarak ürettiğimiz her işte; iyiliğe, güzelliğe, hayra ve barışa dair; birliğe, dirliğe ve kardeşliğe dair gönül kapıları açmaktan başka bir muradımız yoktur.

İlimizin kültür, sanat, tarih ve turizm değerlerinin tanıtılması ve bilinmesinde önemli katkıları olan ve 28. sayısına ulaşmış olan dergimize emeği geçen arkadaşlarımı tebrik ediyor, en kalbi hislerle Şanlıurfa sevdalılarına selam ve saygılar sunuyorum.

Güngör Azim TUNA
Şanlıurfa Valisi / ŞURKAV Başkanı

Kaleden Kadim Şehri Tefekkür Ederken...

Doç. Dr. Mehmet Emin ÜNER
Harran Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKCÜOĞLU

Kaleye çıkıp, yüzünü “Kible”ye dönüp “uzun devre” bakarsanız karşınızda Harran Ovası bir “hayal” gibi uzayıp gider. Gökyüzünün yerle birleştiği noktayı seçemezsiniz. Ovanın uçsuz-bucaksız olduğu mu, yoksa gözünüzün fonksiyonunu mu yerine getirmediyi, kendi dünyanızda tartışırken, tekrar tekrar aynı noktayı seyredersiniz.

Gözler uzak noktaya takılmaktan sıkılıp, göz kapağını indirip “hayalen” uzaklara gitmeye başlarsın. “Manevî” cesaretiniz varsa, sağlığında olduğu gibi, vefatında da adeta ovanın “manevî bekçiliği”ni yapan Hayatî Harranî Hazretleri ile hemhal olursunuz. Hayatî Harranî adını anınca durup düşünmeniz gerekir ve kim olduğunu öğrenmeden geçemezsiniz. Çünkü “memâtı” da “hayatı” gibi olan zattır.

Rivayet edilir ki, doğruluğu ile daha çocuk yaşta eşkıyalara tövbe ettirip, eşkıyalığı bıraktıran Abdulkadir-i Geylani onu yetiştirip, adeta Haçlılara karşı oranın “manevî koruyucusu” olsun diye Anadolu’ya göndermiş. O da gelmiş

ve bir ömür burayı beklemiş, vefatından sonra da burada kalmaya devam etmiş.

Ziyaretçileri hiç eksik olmamış, sağlığında ve vefatında, halen ziyarete devam ediyorlar. Ziyaretçileri arasında

toplumun her katmanından, fakirinden zenginine, köylüden kentliye, sıradan insandan devlet adamına kadar herkes var.

Bakin orada maiyetiyle birlikte devrinde “İslam birliği”ni kendine gaye

Hayat el-Harranî Camii ve Türbesi / Harran

edinmiş, Nureddin Mahmud Zengi...

Bu birliği sağlamak ve Haçlılara karşı "maddi gücü"ne, şeyhin "manevi gücü"nü katmak ve Kudüs'ü fethetmek için burada. Şeyh, ona dua edip, teselli verip, acaba Hacı Bayram Veli'nin İkinci Murad'a söylediği rivayet edilen "İstanbul'un fethi sana değil, şu beşikteki bebeğe nasip olacak" tarzında "Kudüs'ün fethi sana değil senin halefin Selahaddin'e nasip olacaktır" demiş mi bilemiyoruz, ancak fethin ona değil, Selahaddin'e nasip olduğunu biliyoruz.

Ziyaretçilere dikkat et bu sefer aralarında "Şarkın en sevgili sultanı Selahaddin"i göreceksin. Mahmud Zengi'nin vefatından sonra onun emaneti olan bölgenin birliğinin bozulmaya doğru gittiğini fark edince, dizginleri eline almış ve onun emanetine, "İslam birliği"ne sahip çıkmış...

Onun da gönlünde Kudüs'ün fethi yatmaktadır, nasıl ki İstanbul'un fethine kadar her müslüman hükümdarın gönlünde İstanbul'un fethinin yattığı gibi. Fethin için "maddi hazırlıklar"ını tamamlamış, şeyhin "manevi himmeti"ni almak için bu kapıda...

Ne kadar da mütevazı, ne kadar da alçak gönüllü...

Sadece mütevazı mı?..

Hem adil, hem cesur, hem de bir o kadar cömert...

Ah Selahaddin niye bu kadar vasfı kendinde topladın ki...

Bütün şark kavimleri sana sahip çıkmakta, seni kendinden saymaktadır.

Bütün kavimler ona sahip çıkadur-

sun, o Akif'in tabiriyle "şarkın en sevgili sultanı" ve bir Fransız'ın ifadesiyle "İslamın saf kahramanı" idi.

"İlim" isterseniz dünyanın "ilk üniversitesi"nde tahsil görürsünüz.

Gözünüzü açıp "kısa devre" şehrin gecekonduları ile karşılaşırsınız. Daha da "kısa" bakarsanız kalenin dibinde mezarlıkla birlikte "ebedî âlemi" tefekkür edersiniz. Dikkatle ve gözünüzü "kırsarak" baksanız da mezar taşları üzerindeki yazıları okumaya muvaffak olamazsınız.

Her mezar başında "el-fatiha" yazılı olduğu bildiğinize göre, ruhlara

"bire" Fatıha göndermeyi ihmal etmezsiniz.

Bir zamanlar bu mezarlarda yatanlar da belki çok defa sizin gibi buradan kendinden öncelilere Fatihalar göndermişlerdir.

Siz de gönderin. Sizden sonrakiler de size göndersinler.

Eğer "manzara"yı değiştirmek isterseniz, sol gözünüz ile "uzun devre" yapın.

"Köy kültürü"nü apartmanlara taşıdığı Yenişehir ile karşılaşırsınız.

Yenişehir yirmi sene içinde yüzlerce apartmanın gelişigüzel dikilmek suretiyle meydana geldiği... İnsanların zevkten ve estetikten mahrum, şehir ve şehirciliğin şartlarından uzak yaşadığı semt.

Bu manzaradan sıkılırsanız gözünüzle mesafeyi kısaltın.

Eğer Damat Süleyman, Yusuf Paşa ve Ulu Camii minarelerini "teğet" geçerseniz, Halilürrahman'a kadar gelirsiniz. Ama önce üç yüz yıl önce Rakka valisi Yusuf Paşa'nın valiliği döneminde Urfa'ya hediye ettiği ve kendi adını verdiği, Yusuf Paşa Camii minaresine gözünüz takılınca "hayalen" yüz yıl gerilere gidip, orada "Asrın sahibi"nin "Ey insanlar! Aklınızı başkasının cebine koymayın" hitabını dinlemeden geçmeyiniz.

Ulu Camii'den kentin güneyine bakış

Kalede rüzgârın dindiği bir saatte bakırcılar çarşısında gelen musiki nağmelerini andıran çekiç seslerine kulak veriniz. Acemşinas makamı mı Kürdilihicazkâr mı?.. Durup makamı çözmeye çalışırken seslerin durduğunun çok sonraları farkına varırsınız.

Seslerin durması bir ürünün ortaya çıktığının işareti. Çıkan ürün kim bilir belki bir "ileri gelen" in konağında misafirleri ağırırken kullandıkları bir sini, belki de bir garibanın sofrasında bir sahan...

Ya inleyen sesler! Gece gündüz kendileri inler, mahalleliye su yetiştirir, Dertli Dolap. İnleyen sesler, Akkoyunluların meşhur hükümdarı Uzun Hasan'ın şehre hediye ettiği ancak tabelası yanlışlıkla "Hasan Paşa" diye asılınca halk arasında da Hasan Paşa Camii olarak bilinen "Hasan Padişah Camii"nin hemen yanbaşındaki Su dolabından. Belki de daha yakından, kalenin hemen dibinden, "Dergah Bahçesi"nde bulunan dolaptan. Yunus bu dertli dolap ile çok muhatap olmuş olmalı, Taptuk Emre dergâhında. Yunus bu bir dertli bulur da muhatap olmaz mı, hemhal olmaz mı? Adeta konuşturur dertli dolabı.

Halilürrahman, Allah'tan başkasından hiçbir zaman yardım dilemeyip O'nun dostluğunu ihtiyar eden Hazreti İbrahim'in lakabı.

Hazreti İbrahim, Halilullah, peygamberimizin cediti. Peygamberlerden Hazreti İshak ve İsmail'in babası. Nemrud ile mücadele eden, Kâbe'yi yeniden inşa eden peygamber.

Nemrud, Allah'a karşı kibir ile isyan ile büyüklük taslamış bir kral.

Halilürrahman'a gelip balıkları seyrettikten sonra "maddi" gözünüzü kapatırsanız daha çok "şeyler" görürsünüz.

Birden karşınızda alevleri göklere yükselen bir ateş.

Korkmayınız. Bu ateş "Allah'ın dostları"na zarar vermez.

Bir büyük "olay" var. Şehrin bütün ahali toplandı.

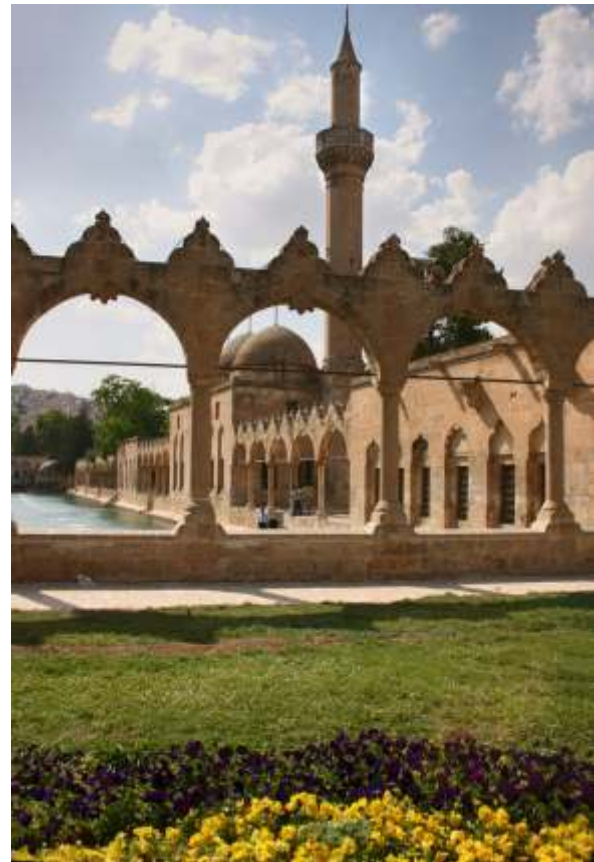
Bak orada ateşe doğru yürüyen bir karınca, ağzında bir damla suyla ateşe doğru gidiyor. Sor karıncaya ne yapacaksın bu bir damla suyu. Karınca suyunu heba etmeden durup sana ateşi söndüreceğini söylerse şaşırma. "Alevleri göklere yükselmiş bir ateşi bir karıncanın ağzında taşıdığı su mu söndürecek?" diye sorarsan "elbette sönmeyecek" diye sorarsan "elbette sönmeyecek" cevabını alırsın. Ne mutlu tarafını haktan yana belirleyenlere!..

Allah'ın dostunu, Nemrud kendince ibretli bir şekilde cezalandırmak istiyor. Ateş o kadar gürlemiş ki yanına yaklaşmak mümkün değil. Onun için Allah dostunu ateşe atmak için mancınıklar yaptırmış. Tam atılırken sakın yanacağını düşünme.

"Ey ateş, İbrahim için soğuk ve selametli ol" İlahî nidayı işiteceksin.

Allah dostu Hazreti İbrahim'i bir gül bahçesinde görürsünüz.

Eğer layık iseniz o güllerden birini koklama şerefine nail olabilirsiniz.

▲ Rizvaniye Camii ve Halil ür-Rahman Gölü

Tarihî Akçarlar Evi (Harran Üniversitesi Uygulama Oteli)

Ne mutlu sana...

Gözünü açıp biraz "yukarıya" kaydırırsan Urfa'nın eski "hayat"lı evleri çıkar karşına.

Hayatlı evin dış mimarî estetiği ile yetinmeyip içeri girmelisin.

Orada yaşamışların gönül zenginliğini, cömertliğini görürsün.

Kalede günün ihtiyarlığa meylettği ikinci vaktinde birçok minareden okunan ezan seslerini duyarsın.

Eger Keçecizâde Fuat Paşa Konağı mevkiinde Bayezid ile Süleymaniye'den sabâ makamında yükselen sabah ezanını dinlemişseniz, hele de Firuz Ağa ile Sultanahmet'ten ikinci vaktinde hicaz ya da bayatî makamında okunan "çifte ezanı"nı Alman Çeşmesi'nde durup dinlemiş, bu ezan ziyafetinden mest olmuşsanız, zihninizde hemen bir mukayese canlanmaya başlar.

Unutma!..

Kulağa farklı gelseler de ikisinde de "İlahî mesaj" aynıdır.

Kaleden uzakları seyredip, şehrin "tefekkür dünyası"na neden dalmıyorsunuz seslerini işitir gibiyim.

Haklısınız!..

Şehrin tefekkür dünyasına dalmayı elbette ki çok isterim...

Bunun için şehri arşınlamak gerek.

Arşınlamak marifet mi?

Ayağı olan her canlı yapabilir.

Bastığın yeri okumak, tanımak, bilmek gerek...

Tarihin tefekkürüne tanıklık eden taşlara selam vermeyi ve onlardan selam almayı bilmek gerek...

"Sur"da yer alan sadece bir "taş" mı?..

Ya kalede!...

Kerkük türküsünde söylenir:

"Kalenin dibinde bir taş olaydım

Gelene gidene yoldaş olaydım"

"Taş" olmak ve "yoldaş" olmak...

Belki taşlarla "sırdaş" olup, fısl-daşmak...

Tarihi onlarda yaşamak...

Ama biz onlara sadece "cansız" anlamında "taş" diyoruz. Birbirlerine itaat edip üst üste; alt alta dizilince de duvar...

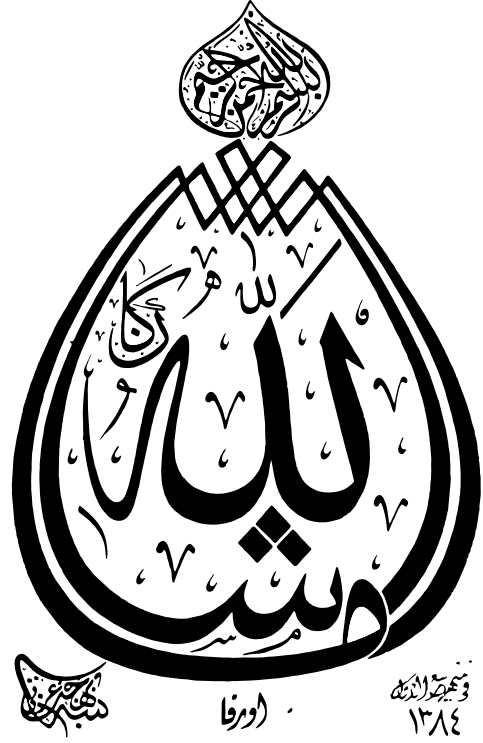
Kaleden Urfa'yı "gönül gözü"yle seyredebilenler buyursun.

Şehrin tefekkür dünyasına "dalmak" ise başka "sefer"e...

Geçmişten Günümüze Şanlıurfa Hattatları

Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU
Harran Üniversitesi
GAP Bölgesi El Sanatları
Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü
sabriharran@hotmail.com

Bismillahirrahmanirrahim
Maşaallahu Kane
Hattat Behcet Arabi

GİRİŞ

İnsanlar yerleşik düzene geçtiklerinden bu yana çevrelerine saygı göstermiş kültürlerini koruyup geleceğe aktarmışlardır. Bu koruma ve saygıyı yazılı belgelerde ve günümüze ulaşan çevre ve kültür varlıklarında görmekteyiz.

İnsanlık tarihi ile birlikte başlayan sanat, "Bir duygunun, tasarımın veya güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün eserler" olarak yorumlandığı gibi, "Belli bir uygarlığın veya ulusun, anlayış ve beğeni ölçülerine uygun olarak ortaya koyduğu anlatım" olarak da tarif edilmiştir.

Büyük bir sabır ve beceri ile toplumun ruhunu yansıtarak gelişen geleneksel el sanatları, ustadan ustaya geçerek günümüze kadar gelebilmiş ve yüzyıllardan beri usta çırak geleneğiyle sürdürülmüştür. Bu gelenek, "bilgi" ve "ustaya saygı" esasıyla devam ederek günümüze ulaşmıştır. Toplumun yaşamında yer alan el sanatı ürünlerinde duygunun, inceliğin, emeğin ve terin eserle buluşmasını görürüz.

"Hat" kelimesi Arapçada yazı, çizgi, çığır, yol, hudut gibi anlamlara gelir. İstılâhî manada ise "Hüs-n-i Hat", tarihi süreci içerisinde oluşan estetik kaidelerine ve ölçülerine bağlı kalınarak, Arap alfabesiyle icra edilen "Güzel yazı yazma sanatı" olarak tarif edilebilir. Sanatkârına da "hattat" denir.

Türk sanatçıları İslam yazısını, yani "hat sanatı" nı hiçbir İslam ulusuna nasip olmayacak şekilde en yüksek derecesine ulaştırarak, hat sanatını yapılarca tamamiyle bağımsız bir süsleme elemanı olarak kullanmayı büyük bir ustalıklı başarımlardır. Türk sanatında yazı, mimari dışında Kur'an-ı Kerim'lerde, el yazması kitaplarda, padişah fermanlarında ve levhalarda en olgun örneklerini vermiştir.

İlk defa kalem ucunu eğri keserek yazının yepyeni bir hüviyete kavuşmasını sağlayan ve Aklam-ı Sitte denilen 6 ana yazı çeşidini bulan XIII. Yüzyıl Abbasi devri Türk sanatçısı Yakut el Müstesami, hat sanatının gelişmesine vesile olmuştur. XV. Yüzyılda Padişah Sultan Beyazıd'ın hokkasını tutacak kadar saygı gösterdiği Şeyh Hamdullah, Kibletü'l Küt-tab (hattatların kiblesi) ünvanını almıştır. XVIII. Yüzyılda Hafız Osman'ın yazmış olduğu eşsiz güzellikteki Kur'an-ı Kerimler Hindistan'dan Cava'ya kadar bütün İslam âlemine yayılmıştır.(1)

Böylece, Mekke'de indirilen ve Mısır'da okunan Kur'an, İstanbul'da yazılmış, Türklerin bu sanatta yükselmiş olduğu seviyeye diğer İslam ulusları hiçbir zaman ulaşamamışlardır.

Dünya kültür ve medeniyetinin doğduğu topraklar sayılan ve arkeoloji literatüründe "Bereketli Hilal" olarak adlandırılan bölge üzerinde yer alan Şanlıurfa, aynı zamanda zengin Anadolu kültürü ile Mezopotamya kültürünün kesişme

Harran Ulu cami kalıntılarında hat sanatı

noktasında bulunma şansına sahip olmasından dolayı, zengin bir kültür birikimini sinesinde barındırmıştır. Bu nedenle Şanlıurfa el sanatlarının gelişmesinde Mezopotamya uluslarının, Türkmen yaşamının, Osmanlı kültürünün, Ahilik geleneğinin, kervan yolları kavşağında bulunmanın, yörenin doğal koşullarının ve geçmiş uygarlıklardan kalan birikimin etkileri görülür.

TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE ŞANLIURFA'DA HAT SANATI

Urfa'daki İslâmi dönem sanatları arasında önemli bir yeri olan Hat Sanatı'nın en eski örnekleri Harran Ulu Camii kalıntıları arasındaki bazı mimari elemanlar ve Harran eski mezarlığında kazılar sonucu ortaya çıkartılan mezar taşlarında görülmektedir. Ayrıca Harran Kapısı kuzey cephesinde yer alan Eyyûbi nesihî ile yazılmış şerit kitabe, Eyyûbi medresesinin kuzey duvarındaki çiçekli nesihî kitabe ve Şeyh Mes'ûd Zaviyesi'nin sarnıç kitabesi, Urfa'daki hat sanatının XI.-XII. yüzyıl örnekleri arasında yer almaktadır.

Harran Kapısı kuzey cephesinde yer alan Eyyubi nesihî ile yazılmış kitabe / Max von Oppenheim - 1929

Eyyûbi Medresesi kuzeydeki çiçekli nesihî kitabe (M.1191)

Şeyh Mes'ûd Zaviyesi'nin sarnıç kitabesi

Urfa evinde bir ahşap kapı kitabesi

Süleyman Şah Sandukası örtüsünde hat yazılar

Eyyûbiler'den Osmanlı dönemine kadar geçen süreçte çeşitli İslâm devletleri tarafından ortaya konan hat eserlerinden kayda değer örnekler günümüze ulaşmamıştır. Ancak Osmanlı döneminden kalma çok sayıda kitabe, mezar taşları, anıtsal yapılar ve evler üzerindeki dekorasyon amaçlı celi nesih, celi sülûs, celi ta'lik ve maklî tarzlarındaki kompozisyonlar zengin bir çeşitlilik göstermektedir.

Hattat adlarına taş sanatı örnekleri dışında el yazması kitaplarda ve levhalarda rastlanılmaktadır. Şair Hikmet'in (1832-1878), Şair Sakıb Efendi'nin (ölümü 1873), şair ve mutasavvuf Safvet Efendi'nin (1866-1950) aynı zamanda hattat oldukları bilinmektedir.

Urfa'da mezar taşında hat sanatı

Nimetullah Camii'nin güney batı dış köşesi ma'kili "mübarek zi saadetlerinde" yazısı

Ayrıca Bedri Alpay'ın "Şanlıurfa Şairleri" adlı kitabında şairlikleri yanında hattat olduklarını belirttiği Nuri, Lütfü ve Vefik beylerin eserlerinden günümüze ulaşan olmamıştır.

Rızvaniye Camii'nde aslı bir levhada imzası görülen "Naciye" adlı bayan hattatın Urfalı olup olmadığı hakkında elimizde bilgi bulunmamaktadır.

Urfa'da yetişmiş hattatların en ünlülerinden olan Ahmet Vefik Efendi ve öğrencisi Arabizâde Behçet Efendi, eserlerinin bir kısmını Osmanlı dönemi sonlarında, bir kısmını da Cumhuriyet döneminde vermiştir.

Harran Ulu Cami Kalıntılarında Allah yazısı

Urfalı Hattat Mahmut Dörtbudak, Dünya hat tarihinde bölgesel olarak belli başlı dört tane ekol olduğunu ve bunların İstanbul, Tebriz, Şam ve Urfa ekolleri olduğunu söyler.

ŞANLIURFA MİMARISİNDEKİ TAŞ SÜSLEMELERDE YAZI (HAT)

Çok güzel yazı istiflerinin yer aldığı mezar taşlarındaki şiirlerde şair adlarına yer verilmiş olmasına rağmen, hattat adlarına hiç yer verilmemiştir.

Kitabelerde ve mezar taşlarında görülen yazılarda sırasıyla celi sülüs, ma'kılı, celi nesih ve ta'lik tarzı kullanılmıştır.

Celi sülüs yazıların en olgun örneği Nakibzade Hacı İbrahim Efendi Medresesi'nin avlu kapısı kitabesidir. Celi sülüs tarzındaki yazılar ayrıca Şanlıurfa mezar mimarisinde dekorasyon unsuru olarak kullanılmış ve bu konuda oldukça olgun örnekler ortaya konulmuştur. Ulu Cami haziresindeki "Hüvel Hayyül Baki"; Yusuf Paşa Camii haziresindeki "Ah Minel Mevt", "El Aman", "Lillahil Fatiha" yazıları; Bediüzzaman Mezarlığı'ndaki "Lillahil Fatiha", "Dahilek Aman Ya Muhammed"; Ulu Cami haziresindeki "Rızaen Lillah El Fatiha"; Mevlid-i Halil Camii haziresindeki "Meded Ya Allah" yazıları Urfa mezar taşlarındaki başlıca örneklerdir.

Ma'kılı yazıların önemli bir kısmını "Ali" yazılı kare kompozisyonlar oluşturmaktadır. Bu yazıların en eski örneği Halil-ür Rahman Camii'nin güney cephesindeki pencere lentosunda yer almaktadır. Birecik ilçesi Sancak Mescidi'nin batı cephesi pencere lentosunda kare rozet içerisindeki kelime-i tevhid, Küçük Hacı Mustafa Hacıkamiloğlu Evi'nin kuyusu taşındaki "Elhamdülillah" yazısı ve Nimetullah Camii'nin güney batı dış köşesi pahının üst kısımlarında yer alan "mübarek zi saadetlerinden" yazısı Urfa İslam Mimarisindeki ma'kılı yazıların en güzel örnekleridir. Güneydoğu Anadolu yapılarının karakteristik süsleme unsuru olan ma'kılı yazılar, Diyarbakır ve Mardin yapılarında yoğun olarak kullanılmış ve bu yazı şekli Urfa yapılarında da yerini bulmuştur.

Celi nesih yazıların en eski örnekleri Harran Ulu Camii'nin Eyyubiler dönemine ait dördüncü sahnındaki ka-

lınlar arasında yer almaktadır. Bu yazılar içerisinde en ilgi çeken simetrik iki çatallı ruminin arasına kabartma yazılmış olan "Allah" yazısıdır. Eyyubi Medresesi'nin kitabesi ile Mey-yafarikin Eyyubileri'nden kalan Harran Kapısı'nın kuzey cephesindeki kitabe Urfa İslam mimarisindeki nesih yazıların ye-gâne örnekleridir. (2)

Güneydoğu Anadolu yapılarının karakteristik süsleme unsuru olan ma'kılı yazılar, Diyarbakır ve Mardin yapılarında yoğun olarak kullanılmış ve bu yazı şekli Urfa yapılarında da yerini bulmuştur.

Celi nesih yazıların en eski örnekleri Harran Ulu Camii'nin Eyyubiler dönemine ait dördüncü sahnındaki kalınlar arasında yer almaktadır. Bu yazılar içerisinde en ilgi çeken simetrik iki çatallı ruminin arasına kabartma yazılmış olan "Allah" yazısıdır.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE URFALI HATTATLAR

A- KAYNAKLARDA SADECE İSİMLERİ OLUP KİM OLDUKLARI ve ESERLERİ BİLİNMEYENLER

- Birecik Rüştüye Mektebi rık'a muallimi Hafız Mustafa Efendi, Mustafa Nefi Efendi, Muhammed Vefa Efendi, Hayali Efendi.
- Runkale (Halfeti) Rüştüye mektebi rık'a muallimi İsmail Yaver Efendi, Rüşdi Efendi, Muhammed Bakır, Mahmut Nedim Efendi.
- Urfa Rüştüye Mektebi rık'a muallimi Şerif Efendi.
- Urfa Hayriye Mektebi hüsn-i hat muallimi Ali Efendi, Kamil Efendi, Mustafa Efendi, Müslüm Efendi, M. Bakır Efendi.
- Urfa İrfaniye mektebi hüsn-i hat muallimi İsmail Rahmi Efendi, Muhammed Bakır Efendi.
- Urfa Fevziye mektebi hüsn-i hat muallimi Ali Efendi, Bakır Efendi. (Halep Salnameleri)
- Urfa'nın ilk fotoğraf sanatçılarından olan hattat ve hak-kâk Kadri Efendi.

Tarihi şehir kapılarından günümüze ulaşan Harrankapı'nın kuzey cephesindeki Eyyubi Nesih Kitabesi

B- KİM OLDUKLARI BİLİNMEYEN, ESERLERİ OLUP TA SADECE İSİMLERİ BİLİNENLER

1) HATTAT HAKKI

Halil-ür Rahman Medresesi'nin H.1189 (M.1775) tarihli oda kitabesinde imzası bulunmaktadır. Kitabede "Hakkı en-Naibu bimedineti'l Ruha" (Urfa şehri naibi Hakkı) hattatın ismi geçmektedir. Bu belgeye göre bilinen en eski Urfalı hattatlardandır.

1775 tarihli Halil ür-Rahman Medresesi Kitabesi

السلام عليه نبى (ال) قال
بابها على و العلم مدينة انا
الرها بمدينة النائب حقى الفقير نمقه 1189 سنة

Kale (el-) Nebîyü aleyhisselam
Ene medinetü'l-'ilm ve Ali babuha
Sene 1189 nemakahu'l-fakir Hakkı en-Naibu bi-medineti'l-Ruha

Kitâbede: "Peygamber Aleyhisselam dedi ki: Ben ilmin şehriyim ve Ali de onun kapısıdır." Sene 1189 (miladi 1775) yazan fakir Hakkı Urfa şehri naibi. (3)

2) HATTAT CEVHER POLAT

Damat Süleyman Paşa Camii kitabesinde imzası bulunmaktadır. Cevher Polat hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

3) HATTAT NACİYE

Rızvaniye Camii içinde bulunan bir levhada Hattat Naciye imzası yer almaktadır. Nereli ve kim olduğu bilinmemektedir.

4) HATTAT HACI ABDÜRRAHİM

1196/1781 tarihli Nakibzâde Hacı İbrahim Efendi Medresesi'nin Ulu Cami avlusuna bakan kapısındaki kitabede imzası bulunmaktadır. Hattat "el-fakir es-Seyyid el-hac Abdürrahim el-musavveri en-naib er-Ruha" (Urfa Naibi Hacı Abdürrahim) adını bildiğimiz en eski Urfalı hattatlardandır. (4)

▲ Nakibzade Hacı İbrahim Efendi Medresesi Kapı Kitabesi / 1781

C- KİM OLDUKLARI BİLİNEN ve ESERLERİ BİLİNMEYEN HATTATLAR

1) MUSTAFA HATTÎ EFENDİ (D.? - 1760) (5)

Mustafa Hattî Efendi'nin asıl adı Mustafa olup, "Hattî" ismi ise eserlerinde kullandığı mahlasıdır.

Urfa'da doğup orada yetiştiğinden öğrenim gördüğü hocaları hakkında bilgi vermemekle beraber, kaynaklar zamanın ilim ve irfan ehli bazı kimselerden ilim öğrendiği ve hüsn-i hat meşk ettiğini bildirir.

Yazısının güzelliğiyle hat erbabı arasında şöhret bulan Mustafa Efendi, "Hattî" mahlasıyla yazdığı şiirleriyle de Urfalı Şair Nabi'nin dikkatlerini üzerine çekmiştir. Nabi'nin yardımıyla İstanbul'a gelerek bazı devlet adamlarına kâtiplik hizmetinde bulunmuş, hat sanatının sülûs ve nesih yazı çeşitlerinde kendisinin ustası olan Çerkez Osman Paşa'ya divan kâtibi olmuştur.

Hüsn-i hat alanındaki maharetini ve bu sayede divan hocalığı makamına yükselişini Nabi, şu beyitle över:

*Cümleden hûb bulmuşam anı
Ola gör hâceg-i divânı.*

Nabi gibi bir şairin beğenisini kazanan Mustafa Hattî Efendi, devletin çeşitli kademelerinde hizmet ettikten sonra divan hocaları zümresine yükselmiştir.

Çerkez Osman Paşa'ya yaptığı kâtiplik hizmetinden sonra sırasıyla 1152/1739-1740'ta mevkûfatçı (evkaf kalemi hizmeti), 1154/1742'de kalyonlar kâtibi ve tekrar mevkûfatçı oldu. Mustafa Hattî Efendi divan kâtipleri baş muhasebecisi iken bu görevden azledilerek 1161'de (Ocak 1748) Nemçe'ye (Avusturya) başelçi tayin edildi. Elçilik görevini tamamladıktan sonra Muharrem 1162'de (Ocak 1749) tekrar önceki görevi olan baş muhasebeci makamına getirildi. Bir ara bu görevinden azledilirdiyse de Şevval 1165'te (Ağustos 1752) tekrar baş muhasebeci oldu. Kısa bir süre sonrada Anadolu defterdarlığı makamına atandı. Sultan III. Mustafa'nın padişah olduğu sene 1174/1760 yılında vefat etti. İstanbul Fındıklı civarındaki yalisinin arkasındaki Peri-zad Hatûn Camii ile zaviyesi karşısında bulunan mezarlığa def-

nedildi. Yol genişletme çalışmaları sebebiyle mezarlığın bir kısmı tasfiye edilince mezarı Beyoğlu Kabristanı'na nakle edilmiştir. Müstakîmzâde Tuhe-i Hattâtî'nin de vefâtına. "İstîrâhat-ı cinân-1174" (M.1760) terkiibini tarih düşürmüştür.

Hattat ve şair olan Mustafa Hattî Efendi'nin şiirleri gibi hat eserlerinin de akibeti hakkında eldeki veriler yetersizdir.

2) HATTAT HİKMET EFENDİ (1832 - 1878)

Asıl adı Ahmet olup Hikmet onun mahlasıdır. 1832 yılında Pazar Camii Mahallesi'nde doğmuştur. Şefkatzâde Eyyüb Efendi'nin oğludur. İlk tahsilini babasından aldıktan sonra Hasanpaşa Medresesi'ne girmiş, medreseyi bitirdikten sonra muavinlik etmiş, daha sonra da Suruç köylerinde aşar mültezimliği yapmıştır. Refah içinde yaşamış, çevresine cömert davranmıştır. Evlenmemiştir. Hayatta kazandıklarını kitap ve fakirlere vermiştir. Mürettep divanı, "dal" harfine kadar Nabi divanına yazdığı tahmisi, "sin" harfine kadar Hafız Şirazi'nin Divanı'na tahmisi, Mecmua-i Hicviyat gibi eserleri vardır. O zaman Urfa mutasarrıfı olan Süleyman Şefik Paşa bu eserleri bastırmak için İstanbul'a götürmüş, fakat iki ay sonra Paşa'nın ölümü bu eserlerin kaybolmasına yol açmıştır. Kendi teşvik ve desteğiyle Hasan Paşa Kütüphanesi kurulmuş ve kendisi de bu kütüphaneye bir kitap yazmıştır. 1878 tarihinde vefat etmiş Harran Kapı mezarlığına defnedilmiştir.(6)

3) HATTAT HİLMİ EFENDİ (1881 - Ö. ?)

Asıl adı Muhammed olup Hilmi onun mahlasıdır. 1881'de Urfa'da doğmuştur. Babasının adı Abdurrahman Efendi'dir. İlk tahsilinden sonra Kur'an-ı Kerim'i hafız Osman'dan ezberlemiş, daha sonra İbrahimiye Medresesi'ne girmiştir. Medresenin müderrisi ise, ünlü âlim Hacı Ramazan Efendi'dir (ö.1908). Hattat Hilmi Efendi, bu medresede hüsni hat derslerini de meşhur Hattat Ahmed Vefik'ten almıştır. 1904 yılında Darü'l-Muallimin'e girmiştir. 1908 Meşrutiyetinde Okulu bitirip, Darü'l-Fünun'a girmiştir. Ders-i âm belgesi aldığı için fakülteye devam eden Hilmi Bey, fakülteyi bitirdikten sonra Medresetü'l- Kudat'a girip oradan da yüksek bir derece ile mezun oldu. İlk memuriyeti 1914'te Evkaf Nezareti memureyn kalemi kâtipliğidir. Bu görevden sonra Fetvahaneye müsevvidliğine, sonra da birinci sınıf olan hattıyla adliye nezaretindeki "temyiz şer'i" dairesine atandı. Bu dairenin kaldırılmasından sonra ise, tekrar fetvahaneye müsevvidliğine atandı. Bu dairenin de kaldırılmasından sonra Medresetü'l-İrşat tarih muallimliğine, sonra da Şer'iye Vekâleti'nce Anadolu medreseleri müfettişliği ile Adana'ya atanmıştır. Tevhid-i tedrisat kanunu çıkınca Adana Lisesi Arapça ve Farsça öğretmenliği, daha sonra erkek muallim mektebinde Türkçe öğretmenliği görevinde bulunmuştur. Ne zaman vefat ettiği tespit edilememiştir.(7)

4) HATTAT HAMİ EFENDİ (1884 - 1908)

Asıl adı Halil olan hattatın mahlası Hamî'dir. Urfa'da Hüseyin Paşa Mahallesi'nde 1884 yılında doğmuştur. Babası Cafer Ağa, 1877 yılında başlayan Osmanlı-Rus savaşında Türklerle savaşmamak için oradan (Rusya'dan) kaçıp gelen Aktay kabilesi reisi Akmirza Bey'dir. Annesi Mekkiye Hanım ise aynı kabileleden ünlü âlim Hacı Emir Efendi'nin kızıdır. Yusuf Paşa Medresesi'ne girmiş Abdurrahman Muhibbi'den ders okumuş ve burayı birincilikle bitirmiş daha sonra 1906 yılında İstanbul'a giderek Mekteb-i Nüvvab'a

(Hukuk Fakültesi) girmiştir. 1908 yılında hastalanarak Urfa'ya dönmüş, bir hafta sonra da vefat etmiş ve Bedirzaman Mezarlığı'na defnedilmiştir. Hattat Hamî, Hattat Lütfî'nin abisi aynı zamanda Bedri Alpay'ın da dayısı olur. Hattatlığının yanında şair ve musikşinas'tır. Hat sanatını Ahmed Vefik'ten öğrenmiştir.(8)

5) HATTAT LÜTFİ EFENDİ (1888 - 1938)

Asıl adı Muhammed, Lütfî ise mahlasıdır. Hattat Hamî'nin kardeşidir. 13 Mayıs 1888'de Urfa'da doğmuştur. Hattat Lütfî'de abisi Hamî gibi, hat sanatını Ahmed Vefik'ten öğrenmiştir. Ve bu alanda çok güzel eserler vermiştir. Askerliğini jandarma olarak Lübnan'da yapmıştır. Birinci Cihan harbinden sonra terhis olarak Urfa'ya dönmüştür. 1930 yılında askerlikten ayrılarak sivil hayata atılmıştır. Birecik ve Hilvan'da tapu müdürlüğünde bulunduktan sonra 24 Aralık 1938 yılında Hilvan'da kalp krizi geçirerek ölmüştür. Hilvan mezarlığına defnedilmiştir.(9)

D- KİM OLDUKLARI BİLİNEN ve ESERLERİ BİLİNEN HATTATLAR

1) HATTAT ŞAİR SAKIP EFENDİ (1800-1873)

Asıl adı Emin olan Sakıp Efendi Birecik'e bağlı Serisat köyünde 1800 yılında doğmuştur.

Tahsilini Birecik'te yapmıştır. Daha sonra askerliğini yaptığı Urfa'yı çok sevmiş terhis olduktan sonra Urfa'ya yerleşmiştir. Urfa'da Şer'iye Mahkemesi kâtipliği yapmıştır. Urfa eşrafından Koroğlu İbrahim Ağa'nın kızı Hatice hanım'la evlenmiştir.

Maddi durumu iyi olduktan sonra memuriyeti bırakmış ziraat ve ticaret ile uğraşmış, bir vakıf kurmuş ve Barutçu Hanı civarına kendisi için bir köşk yaptırmış ayrıca bir de tekke ile medrese yaptırmıştır. Akarbaşı mevkiinde Narinci Cami karşısında geçmişte yer alan medrese günümüzde yoktur. Sakıp Bey'in yazlık olarak kullandığı köşk ise 1845 yılında yaptırdığı, Haleplibahçe'de yer alan günümüzde Belediye Başkanlığınca kullanılan tarihi köşktür. Aynı zamanda hattat olan Sakıp Efendi, köşkün üst katındaki odanın dört duvarının pencere üstlerini dolaşan ahşap bir zemin üzerinde kendi şiirini hüsni hat üslubuyla yazarak süslemiştir.

Araştırmacı Yazar Mahmut Karakaş "Şanlıurfa Kitabeleri" isimli kitabında Şair Sakıp Efendi'nin günümüz Türkçesiyle yazdığı şiirinde şunları söylediğini belirtmiştir: "Bu bayındır dünya safalı hoş bir yerdir. Ama bu dünyada insan devamlı kalabilseydi, eğer sonuçta kabir çukurunun varlığı söylenilmeseydi, bu ferahlık veren yeni yapılmış yüksek köşkte rahat edecekti. Bu geçici dünya binasının sesine gönül bağlayanlara, Cem ve Kısra'nın kemerleri ve eyvanları ibret değil midir? Cihanın bayındırlığına, imaretine ve ikbaline sakın aldanma, bunların aynı şekilde kalacaklarını mı sanıyorsun? Eğer bu dünyanın böyle ebedi kalıcı olduğunu sanıyorsan, bil ki, hiç kimse bu alçak dünyadan arzusunu alamadı, arzuladığını bulamadı. Hepsini büyük hasretlerle ahirete göç ettiler. Dünyanın bu süsü ve güzelliği sadece bir nakış, hayaldir. Arif olan kimse bütün bunlara hiç gönül bağlamaz. Bütün bunları insanlık cihetiyle bildiğin halde, ey Sakıp, yine de bu yeni köşkü inşa eyledin. Ne edeyim, gaflet benim basiretimi bağlamış, ancak bu hasta gözümü Allah görür hale getirsin, iyileştirsin. Ancak Allah yardımıyla, gönülümdeki bu beraberlik nakışını, dünya sevgisini yok etsin.

Şair Sakıb'ın Halepli Bahçe'de ki köşkün ikinci kattaki büyük odasının iç duvarlarını dolaşan, mavi zeminli tahtalar üzerine beyaz boya ve ta'lik hattı yazdığı şiirden kesitler

Dünyada insan yüz tane bile yüksek köşk yaptırma, ahiretini ma'mur ve bayındır etmedikçe, hiçbir faydası olmaz. Ancak benim isteğim budur ki, ben dünyadan göç ettikten sonra, bu mesken de benden başkasının malı olacak. İşte o zaman, cenabı Hakk'ın rahmetine sebep olsun diye bu köşkün banisine bir fatiha okuyup hatırlasınlar. Bu ferah verici köşkte oturdukları müddetçe, bir rahmetle ruhumu şad eyesinler, ihya etsinler. Bu ümitle bütün bunları yaptıktan sonra tarihini de bu levhaya yazarken, tebrik için bir dost gelerek bu tarihi söyledi. Bu ferahlığı arttırıcı köşk ve burada oturanlar her zaman mesut ve bahtiyar olsun" Günümüzde bu şiirin yalnızca bir beyiti eksiktir.

Şair Sakıb'ın Halepli Bahçe'de kendi adına yaptırdığı köşkün ikinci kattaki büyük odasının iç duvarlarını dolaşan, mavi zeminli tahtalar üzerine beyaz boya ve ta'lik hattı ile yazdığı şiir, şair Sakıp Efendi'nin hattatlık yönünü göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Sakıp Bey Kırım Hanı Şahin Giray'ın gazeline tahmis yazmış ve bu tahmis sanatlı bir şekilde kompoze edilmiştir. Bu kompozisyon üst üste on üç daireden oluşmuştur. Her daire altı kısma ayrılmış olup, her kısımda bir mısra yer almıştır. Daireler birbirine geçkin durumdadır. Dairenin altına 'Güfte-i Şahin Giray, tesdis-i Sakıp Ruhay' yazılıdır. Bu güzel dairesel levhanın bir nüshası fotoğraflarla büyütülmüş Temyiz mahkemesi Hukuk dairesi azasından Urfalı Mazhar Efendi tarafından Kahire El Ezher Üniversitesine armağan edilmiştir. Sakıp Bey'in bu tahmisi Bedri Alpay'ın Urfa Şairleri kitabında yer almaktadır. (10)

Vakıflar arşivinde 585 nolu defterin 37. sahife 42. sırasında kayıtlı Urfa'da el-Hâcc Mehmed Emin Sakıb Efendi ibnül-Hâcc Mustafa Efendi Vakfı'na âid 25 Zi'l-ka'de 1286 tarihli vakfiyede; bir cami, bir hankâh ve medrese, muvakkithane, okul, misafirhane, dersane ve kütüphane vakfedildiği yer almaktadır. Sakıp Efendi bütün mülkleri ve gelirleri Allah için vakfetmiştir.

Sakıp Efendi 1873 yılında misafir olarak gittiği Bircik'te oğlu Mustafa Lami'nin evinde vefat eder. Vasiyeti üzerine cenazesi Urfa'ya getirilerek Sakıbiye Medresesi'ndeki türbesine gömülmüştür...

Sakıp Efendi'nin vakfettiği şehrin en güzel yerinde yer alan eserler yol çalışmalarında yıkılıp gider. Sakıp Efendi'nin vakıflarından sadece Haleplibağçe'de bir köşk ve yazdığı birkaç gazel kalır.

2) HATTAT ALİ HALİFE (D. ? - Ö. 1888)

Ali Halife'nin, Ahmed Vefik'in hocası olduğunu bizatihi Ahmed Vefik, talebesi Behçet Arabî'ye söylemiştir. Behçet Arabî'de Mahmut Dörtbudak'a hocasının hocası olarak Ali Halife adını anmıştır. Ali Halife'nin Urfa'daki torunlarının çocukları dedelerinin hayatı hakkında yeterli bilgiye sahip değillerdir. Ali Halife'nin torunu Mehmet Tahir Halfeoğlu ve onun oğlu Fahrettin Halfeoğlu hal pazarında (şutim) esnaf olup kendilerinin Çulcuoğulları ailesinden olduklarını fakat dedelerinin yani Ali Halife'nin, Halidi Bağdadî koluna bağlı Nakşî Şeyhi'nin Urfa halifesi olması sebebiyle, zaman içerisinde kendilerine Halfeoğulları denildiğini belirtmektedirler. Ali Halife'nin torunu 1947 Urfa Merkez doğumlu Mehmet Tahir, dedesi hakkında fazla bir şey hatırında kalmadığını söylemektedir. Dedesinin yazısından bir numune halasının Bediüzzaman Mezarlığı'nda ki mezarı üzerinde bulunduğu belirtmiştir. Mezar taşına yazdığı yazı (hat) ve Ali Halife'nin mezarında bir yazı bulunmaktadır. Ayrıca, Ali Halife'nin kendi yazısı olan (altın varak çerçevesi) Kur'ân-ı Kerim'den sadece iki sahife, Mahmut Dörtbudak'ın özel koleksiyonunda bulunmaktadır. Ali Halife'nin mezar taşında şu ibare bulunmaktadır. "Urfa ulema-i kibriyasından tarikatı âliye-i nakşibendiyye hulefasından faziletli es-Seyyid el-Hac Ali Halife Efendi. Eş-Şahit el-muktebil el-muallim el-mağfur es-Seyyid Muhammed Tayyib Efendinin marked-ü tayyibullah senahüma ve ceâla elcennetü'l- mesvahüma âmin bi hürmeti seyyidil mürselin. Fi şehri sene 1306 cemaiziyel ewel." (11)

3) HATTAT AHMET VEFİK EFENDİ (LOBUT AHMET EFENDİ) (1860-1932)

1860 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Zikri Aşireti'nden Balibeyzâde Lobut Bey'dir. Asıl adı Ahmet olup, Vefik mahlasını kullanmış hem şair hem de hattattır. Hüsn-ü Hatt'ın her çeşidinden icâzet alıp, icâzet vermiş, şair ve musikişinastır. İlk tahsiline İstanbul Valide Sultan Mektebi'nde, Orta tahsiline İstanbul Sultani'de başlamış fakat yarıda bırakmıştır. 1882 yılında babası Lobut Bey İstanbul'dan sürgün olarak Halfeti Nahiye Müdürlüğü'ne gelince, o da babasıyla gelmiş, 1884'de Kaymakam olan babasıyla Suruç'a, 1886 yılında babasının emekli olması üzerine ailesi ile birlikte Urfa'ya yerleşmiştir.

"Eleysallahü bi azizi zi intikam kul hasbiyallah"
1329/Ahmet Vefik Efendi (Urfa Müzesi)

"Hâzâ makâmu (l-) lihyeti's-şerifeti'n-nebeviyye"
'Aleyhi efdalü's-salevâtü ve ekmelüt-tahiyye"
/1399-Ahmet Vefik Efendi (Urfa Müzesi)

Ahmet Vefik, 1887 yılında Urfa Tahrirat Kalemi Mukayyitlığı ile memuriyete başlamış, yazısı güzel olduğu için üç yıl sonra aynı kalemin Ser-mübeyyizliğine terfi etmiştir. 1923'de emekli olmuştur.

Diyarbakırlı Cenânzâde Hacı Abbas Efendi, Nakşi Halifesi olan Ali Halife'den ve Urfa Tahrirat Müdüğü Asaf Bey'den hat dersleri alıp icâzet alan Ahmet Vefik Efendi, Urfa'nın birçok mektep ve medresesinde yazı dersleri vermiştir. Müziğe ve bütün makamlara vakıf olan, armonika, ud ve kanun çalmasını bilen Ahmet Vefik, mütevacı, iyi huylu, ince ruhlu ve yardımsever biri olarak tanınmıştır.

Kâğıt üzerine yazılmış levhalarından günümüze kadar maalesef çok az ulaşan olmuştur. Bunlardan sadece Mahmut Ertan koleksiyonunda bulunan parşömen üzerinde "Muhammed Aleyhisselam" yazılmış celi sülüs levha ile Şehbenderiye Camii imam hatibi odasındaki "Ve hüve ala külli şey'in kadir" yazılı celi sülüs levha tespit edilmiştir.

Kitabeler ve mezar taşları için yazdığı şiirlerinde büyük bir ustalıkla tarih düşüren ve mahalli olaylara destânlar yazan sanatçı, bugün İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü binası önünde yer alan 1917 tarihli Harb-ı Umumi Şehitleri Abidesi üzerine "Cây-ı cihâda giden erlere nusret ola" mısrasını yazmış, böylece anıtı yaptıran Urfa Mutasarrıfı Nusret Bey'in adını zikretmeyi büyük bir ustalıkla başarmıştır.

Mevlid-i Halil Camii'nde Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sakalı şeriflerinin muhafaza edildiği odada asılı bulunan, cam üzerine yağlı boya ile tersten yazılmış Lihye-i Şerif makamını belirten levhada "Haza makamu lihyeti's-

1917 tarihli Harb-ı Umumi Şehitleri Abidesi üzerindeki yazılar

şerifetin nebeviye. Aleyhi efdalü's-salavati ve ekmel'üt-tahiyye" diye belirtilen yazı celi sülüs hattı ile yazılmıştır. Bu levha şu an Urfa Müzesi'ndedir.

"Küllema dehela aleyha zekeriyya'l mihrab" levhası ise, Nimetullah camii kışlık bölümünde mihrab olarak kullanılan pencere üzerinde hicri 1325 tarihini vermektedir.

Ahmet Vefik Efendi'nin şişe içersine, büyük bir maharetle yazılar yazdığı halk arasında yaygın olarak anlatılmaktadır. Kendisinin içersine yazdığı böyle bir şişe Urfa'da Halil Soran Bey'in koleksiyonunda bulunmaktadır.

Ahmet Vefik Efendi'nin ölüm tarihi bilinmemektedir.

4) HATTAT ŞAİR SAFFET EFENDİ (1866 - 1950)

Halvetiye şeyhi olan Saffet Efendi'nin asıl adı Mustafa Kemalettin olup "Saffet" ise mahlasıdır. 1866 yılında Urfa'nın Hacı Gazi Mahallesi'nde doğmuştur. Şeyh Abdülkadir Kemalettin'in küçük oğludur. Tahsilini sırasıyla Urfa, İstanbul, İskenderiye ve Kahire'de tamamlamıştır. El-Ezher'den mezundur. Tahsilini bitirdikten sonra tekrar Urfa'ya geri dönmüş ve devrinin Urfa müftüsü Abdüllâtif Efendi'den Arapça ve dini dersler okuyarak icazet almıştır.

1908 meşrutiyetinde Urfa'dan milletvekili seçilmiş, Meşihat Dairesi, Meclisi Meşayih, Müllefat-ı Şer'iyye reisliklerinde, Darü'l-Hikmeti'l-İslamiyye azalığında bulunmuş, Cumhuriyet devrinde de milletvekili seçilmiştir. "Kur'an-ı Kerim Hattı, Haftalık Tasavvuf Mecmuası"nı yayınlamış, "Tasavvufun Zaferleri", "Ulumu Şer'iyye" ve "Asri Müceddidlerimiz" adlı eserleri vardır. "Nur Heykelleri"nin (Sühreverdi) de çevirisini yapmıştır. (12)

Saffet Efendi, 1890 senesinde Halveti Tekkesi'ni tamir ettirmiştir. Bu tekkenin kapısının üzerindeki kitabeyi de bizzat kendisi yazmıştır. Şeyh Saffet Efendi, İstanbul'da Fatih Dersiamlığı'nda bulunmuş ve Nisan 1914'de Göynüklü Hafız Hilmi Efendi'ye icazetname vermiştir.

1924 senesinde hilafetin kaldırılması için önerge verenler arasında yer almış ve 1927 senesinde milletvekilliğinden emekli olmuştur. 27 Ekim 1950 tarihinde Ankara'da vefat etmiş, Cenazesi Ankara'da defnedilmiştir.

5) HATTAT MEHMET REŞİD SARAÇ (1883-1946)

Saraçzâdelerden olan Mehmet Reşid Efendi, 1883 yılında Urfa'da doğdu. Babası Kadiri Şeyhi Saraçzâde Ömer Efendi'dir. M. Reşid Efendi, Döşeme Camii'nde, Urfa'da Buluntu Hoca namıyla maruf Hacı Abdurrahman Efendi'den (ö. 1968) ders alarak ondan icazet aldı. Hüseyin Paşa Camii'nde imam hatip olarak görev yaptı. Son devrin din ulemasından olan Reşid Efendi, camilerin kapatıldığı o devirde

Ahmet Vefik Efendi tarafından Mehmet Reşit Saraç Efendi'ye verilen Hüs-n-i Hat İcazetnamesi (Sedat Saraç Arşivi)

kendisi, her ay kaç gün imamlık yapmışsa o kadarının parasını alır, görevini ifa edemediği günlerinkini almazdı. M. Reşid Efendi hat dersini ve icazetini Ahmet Vefik Efendi'den almıştır. Bu icazet Ahmed Vefik'in de, hocasının kimler olduğu ve kimlerden icazet aldığını gösterir bir belgedir (Sedat Saraç Arşivi). İcazet aldığı tarih 29 Muharrem 1322 (7 Nisan 1904) dir. İcazetinin altında Ahmed Vefik'in adı ve mührü vardır. Bu mühür üç defa basılmıştır. Ömrünün sonlarına doğru verem hastalığına yakalanmış, 1946 senesinde hacca gitmiş ve Arafat'ta vakfede iken vefat etmiştir. (13)

6) HATTAT ARABİZÂDE BEHÇET (GÖRGÜN) EFENDİ (1893-1965)

1893 yılında Urfa'nın Kaleboynu Mahallesi'nde doğan Behçet Efendi, Eba Eyyûb el-Ensârî'nin torunlarından olan ve 400 yıl önce Urfa'ya yerleşmiş bulunan "Arabîzâdeler" lakablı bir aileye mensuptur. Bu nedenle, yazdığı levhalarda "Behçet Arâbî" imzasını kullanmıştır. Asıl adı Muhammed Behçet (Görgün) olup Hamit Efendi'nin tek evladıdır.

Behçet Arabî, 13-14 yaşlarında iken Şer'i Mahkeme'de kâtiplik yapan akrabalarından birinin yanına hat sanatını öğrenmesi için verilir. Bu zatın yanında ilk bilgilerini alan Behçet, sanatında büyük ilerlemeler kaydedip hocasını geçince kendisinin daha usta birisinin yanına verilmesine gerek duyulur. Şer'iye'de Kâtip Hoca, Behçet Efendi'yi Balıbeyzâdeler'den Hattat Ahmet Vefik Efendi'ye götürüp, "Ahmet Efendi, işte sana kabiliyetli bir genç, ben bildiklerimi öğrettim, gerisi sana kalıyor" diyerek teslim eder. Hüs-n-ü Hatt'ın her çeşidinden icâzet alıp, icâzet vermiş, şair ve musikişinas Ahmet Vefik Efendi'den hat dersleri alan Behçet, kısa süre sonra icâzet alır. (14)

17 yaşında evlenir ve 24 yaşında üç çocuk sahibi iken 1. Dünya Savaşı'nda askere alınır. Medine'de 5,5 yıl askerlik yaptığı sırada Peygamberimizin makamına İstanbul'dan gönderilen yazıları işler. Urfa'lı Şair Nâbî' nin; "Sakin terk-i edebten kûy-ı mahbub-ı Hüdâdir bu/Nazargâh-ı ilâhidir makam-ı Mustafa'dır bu " dizeleriyle başlayan ünlü kasidesi başta olmak üzere çeşitli yazılar yazar. Bu yazılarından dolayı Fahri Paşa tarafından Fırka Yazıcılığı'na alınır ve terhis olduğunda Urfa'ya götürmek üzere kendisine peygamberimizin Sakal-ı Şerifi hediye edilir. Günümüzde Circis Peygamber Camii'nde muhafaza edilen bu Sakal-ı Şerif, Ramazan aylarında Urfa'lılar tarafından ziyaret edilmektedir. Behçet Efendi'nin yazdığı yazılar daha sonraki zamanda Mes-cid-i Nebevi'nin duvarlarından sildirilmiştir. (15)

Askerlik dönüşü Urfa medreselerinde hüs-n-i hat dersleri verir, harf devriminden sonra işsiz kalınca Urfa Tekel daireesinde memurluğa başlar, bir süre sonra memurluktan ayrılır. Behçet Efendi, kûfi hariç, nesih, sülüs, divânî ve rik'â gibi yazı çeşitlerini büyük bir ustalıkla kullanmış ancak en çok celi sülüs ve celi tâlik türlerinde eser vermiştir. Memur-

Hattat Behcet Arabî'nin Şanlıurfa Müzesi'ndeki yazı takımları

La Havle Vela Kuvvete İlla Billahil' Aliyyil' Aziym
(Celli Sülüs) Behcet Arabi

luktan ayrılınca geçimini bu yolla sağlamaya çalışmıştır. Aynı zamanda iyi bir musikîşinas olan Behçet Efendi çok güzel gazel okumuş. Kendisinden Dr. Münib Görgün ve Mahmut Dörtbudak hüsn-i hat meşk etmiştir.

25. 10. 1965 tarihinde 76 yaşında Urfa'da vefat etmiştir. Harran Kapı mezarlığına defnedilmiştir.

Eserleri Şanlıurfa Müzesi'nde ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünde adına ayrılmış bir salonda sergilenmektedir.

7) HATTAT İ. HALİL KIRIKÇI (1938 -)

İbrahim Halil Kırıkçı, 1938 yılında Urfa'nın Kamberiyeh Mahallesi'nde, Hacı Abdullah Efendi'nin altıncı çocuğu olarak dünyaya geldi. Altı yaşındayken mahallede Âmine Hoca Hanım'dan Kur'an-ı Kerîm dersine başladı. Sekiz yaşında mahalle camii hocası merhum Molla Mehemed Hoca Efendi'nin nezdinde Kur'an-ı Kerîm dersleriyle beraber tecvit, Kaside-i Bürde ve meşk derslerini aldı. Hoca Efendi'nin vefatından sonra mahalleye yeni gelen mahalle hocası merhum Mehemed Gulî Hoca Efendi'nin derslerine katıldı. 1950'den sonra Gümrük Hanı'nda Molla Hamid Efendi'den Arapça ve Farsça dersleri alırken bu arada da terzilik mesleğini sürdürdü. Hem çalışıp hem de derslere devam etti. 1955'lerde Müftü Eyüp Sabri Efendi'den hadis ve feraiz derslerini aldı. Askerlikten sonra manifaturacılık mesleğini icra etmeye başladı. Hat sanatında, ilk başlarda kendi gay-

İnne ekremeküm indallahi etkâküm
(Celli Sülüs) İ. Halil Kırıkçı

retleriyle bir şeyler yazdığını fakat bunun yeterli olmadığını belirten Halil Kırıkçı, 1998'de Harran Üniversitesi'nde hocalık yapan Mehmet Memiş Hoca'nın Balıklıgöl Rızvaniye Camii'ndeki hat derslerine de katılmıştır. Şiir, ilahi ve natî şeriflere meraklı olan Kırıkçı, aynı zamanda hüsn-i hat sanatına olan özel bir ilgisinden dolayı hat sanatında mahir bir şekilde eserler vermiştir. (16)

Halen çalışmalarına Şanlıurfa'da devam etmektedir. Hece vezni ve bir kısmını da âruz vezninde yazdığı şiir ve nâatlarının tümünü kendi hattıyla (rık'a) yazıp arşivlemektedir. Bu konuda zengin bir arşiv oluşturmuştur.

8) HATTAT ABDURRAHMAN POLAT

(1945-.....)(17)

1945 yılında Urfa'da dünyaya geldi.

1952 yılında başladığı Cumhuriyet İlkokulu'nda dördüncü sınıfa geldiğinde resim çalışmaya başladı.

1957 yılında İlkokulu bitirince Mehmet Hafız Efendi'den yaz tatilinde Kur'an okumasını öğrendi. Daha sonraları merhum Hacı Molla Hamid Hoca'nın Fırfırlı Camii'de, Hasan Pa-dişah Camii İmamı Abdullah Kalfa'nın Gümrük Hanı'nda verdiği derslere devam ederek Kur'an okumasını pekiştirdi.

1957 yılında başladığı ortaokulda resim çalışmalarını geliştirip lisede de sürdürdü.

1965 yılında Urfa'da atölye açan "Tezel" isiminde bir ressamın yanında 5-6 ay çalıştı. O yıllarda Urfa'da "Namuslu Ali" namında naif bir ressamın yanında da çalıştı.

1964 yılında Cumhuriyet İlkokulu'nda 1,5 yıl vekil öğretmenlikten sonra 1965 yılında öğretmen Lisesi'nin fark dersini vererek asil öğretmen oldu.

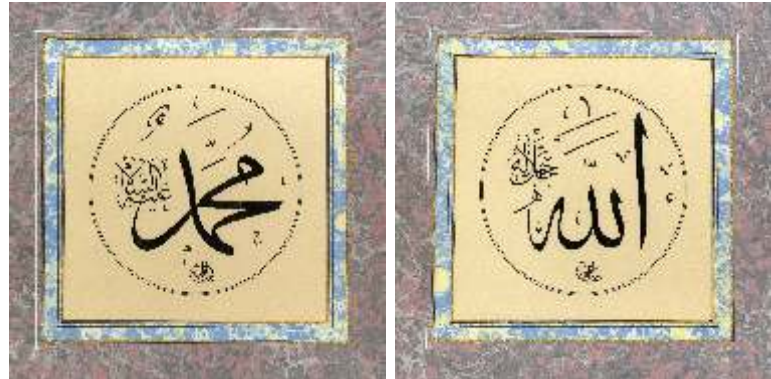
1968 yılında Sivas Temeltepe'de askerliğini yaparken birliğin duvarlarını resimlerle süsledi.

1969-1992 yılları arasında Şerif Özden İlkokulu, Vatan İlkokulu, Atatürk İlkokulu, Şair Nabi İlkokulu'nda çalıştı ve emekliye ayrıldı.

Öğretmenlik yaptığı yıllarda Urfa'da resim ve tabela ve grafik işleri ile uğraştı. Hac mevsimlerinde Hacca gidenlerin evlerinin sokak kapılarına, odalarına, eyvanlarına kalem işi süslemeler yaptı.

Güzel kaligrafi örnekleri üreten Abdurrahman Polat, Kur'an-ı Kerim'i öğrendikten sonra hat sanatına da merak sardı ve güzel yazılar yazmaya başladı.

1988 yılında vali konağının yanına inşa edilen cami ile Yeni Dergâh Camii'nin kalem işi süslemelerini Nihat Kürk-çüoğlu ve Abdurrahman Birden ile birlikte yaptı.

1996 yılında hat sanatıyla ilgilenen, ancak o yıllarda icazeti olmayan öğretmen Mustafa Kaçar'ın hat kursuna katıldı. Sonra Mustafa Kaçar ile birlikte ŞURKAV himayesinde, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Hattat Mehmet Memiş'in açtığı hat kurslarına üç yıl katıldı.

1996-1997 yılında Mehmet Memiş hoca'nın Eyyübiye kampüsüne yapılan cami için hazırladığı yazıları boya ile kubbe kasnağına işledi.

1990'lı yıllarda Şanlıurfa Devlet Güzel Sanatlar Galerisinde resim, grafik, hat, tezhip ve ebru dallarında çalışmalar yaptı ve sergiler açtı.

2015 yılından beri ebru üzerine Urfa resimleri çalışmakta ve çini mürekkep ile Urfa ve ilçelerine ait desenler çizmektedir.

9) HATTAT MAHMUT DÖRTBUDAK

(1948-.....)(18)

10 Mart 1948 tarihinde Urfa'nın Tepe Mahallesi'nde doğdu. Babası Urfa'nın Kadıoğlu ailesinden Berber Ahmet Efendi, annesi Zehide Hanım'dır.

İlk ve orta öğrenimini Urfa'da tamamladı. Bu yıllarda çeşitli hocalarından Arapça, Farsça, Edebiyat ve İlm-i Zilal derslerini medrese usulü tedris etti.

1963 yılı Temmuz ayından itibaren Behçet Arabî namıyla bilinen "Urfalı Hattat Mehmet Görgün"den vefat tarihine (25.10.1965) kadar Hüsni-Hat meşke etti.

Usul gereği ilk meşke sülüs ile başladı. Nesih, Rik'a ve Ta'lik meşkinden sonra araştırma ve incelemelerle divan, ma'kili, küfi öğrenerek örnek eserler yaptı.

İlk meşke başladığı hocası Behçet Arabî'nin ölümünden sonra çalışmalarını, aldığı meşk ile devam ettirdi. Hocasının ömrü vefa etmediği için icazet alamadı.

1966 yılında lise mezuniyetini müteakip Şanlıurfa İl Müftülüğünde 1 yıl 3 ay memuriyette bulundu. 1967-1968 öğretim yılında Ankara İlahiyat Fakültesi'ne kaydını yaptırdı. Ankara İlahiyat Fakültesi'nde Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı BAL-TACIOĞLU'nun derslerine katıldı.

1971 yılında Fakülte Mezuniyetini müteakip Urfa İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenliğine başladı. Çeşitli

Mâşallahu, La havle velâ kuvvete illâ billah
(Celli Sülüs Müsenna) Mahmut Dörtbudak

İllerde ve okullarda öğretmenlik ve idarecilik yaptı. 22 Eylül 1995'de okul müdürlüğünden emekliye ayrıldı.

Emekliye ayrıldıktan sonra Şanlıurfa ve diğer illerde kişisel ve karma sergilerde eserleri sergilendi. Emekliye ayrılmasıyla bütün çalışmalarını "Hüsni-Hat Sanatı"na icra, araştırma ve inceleme üzerinde yoğunlaştırdı. Çevre il ve ilçelere, Suriye ve Suudi Arabistan'a araştırma ve inceleme yapmak üzere gitti. Mısır ve İran'dan kitaplar getirdi. Çalışmalarını "Kavaid-i Hatt-ı Osmanî" ismiyle kitap haline getirdi. Kitap, hat sanatıyla ilgili bilgileri ve kalem meşklerinin usul ve kavaidini açıklayıcı özellikte olup iki bölüm halindedir.

Mahmut Dörtbudak'ın hüsni-hat eserleri kendine özgü bir tarzındadır. Çalışmaları herhangi birlerinin taklidi olmayıp İslam âleminde 4 ekolden biri olan "Şanlıurfa Hüsni-Hat Ekolü"ne mensuptur.

Urfa İlahiyat Fakültesi'nde iki dönem hüsni-hat hocası olarak ders vermiş olup 2007 yılından bugüne kadar Şanlıurfa Kültür ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV)'ın katkılarıyla, ŞURKAV Eğitim Merkezi'nde, nazari ve ameli olarak hat sanatını öğretmektedir. Her yıl Mayıs ayında öğrencilerinin hazırlanmış olduğu eserler sergilenmektedir.

10) HATTAT MÜNİB GÖRGÜN (1951-.....)

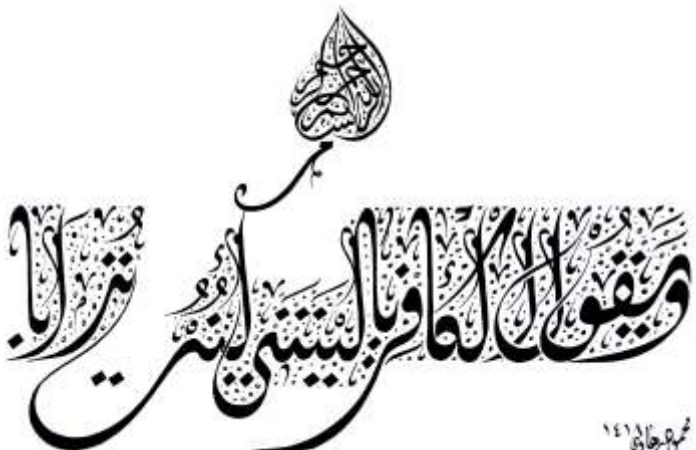
1951 yılında Urfa'da doğdu. Babası Urfa'nın tanınmış hafızlarından Hacı Rafi Hafız'dır.

1969 yılında Urfa İmam Hatip Lisesi'ni bitirdi. Kısa bir süre İmamlık yaptı. 1969 yılında girdiği İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun oldu. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesini Bitirdi.

Uzun yıllar Urfa'da hekimlik mesleğini sürdürdü. Şanlıurfa Belediye Sağlık Merkezi'nde de sözleşmeli hekim olarak görev yaptı.

Selâmun aleykum tibtum fedhulûhâ hâlidîne
Zümer:73 (Celli Sülüs) Münib Görgün

Ve yekûlul kâfiru yâ leytenî kuntu turâbâ / Kafirler diyecekler ki "K eşke toprak olsaydık"
Nebe:40 (Celli Divani) Mahmut Dörtbudak

▲ Selâmun 'aleykum bimâ sabertum feni'me 'ukbâ-ddâr (Ra'd - 24)

1997 yılında Şanlıurfa İl Sağlık Müdürlüğü görevinde bulundu.

Urfalı ünlü Hattat Behçet Arabi'nin yeğenidir. Hat çalışmalarına genç yaşta Behçet Arabi'nin yanında başladı. Daha sonraları kendi çabasıyla bu sanatı iletmeye çalıştı.

Şanlıurfa'da Narinci Camisi'nde, Peygamberler Camisi'nde ve İmam Hatip Okulu Camisi'nde yazmış olduğu hatlar kitabe şeklinde duvar taşlarına ustalar tarafından işlenmiştir.

11) HATTAT MUSTAFA KAÇAR (1952-.....)

1952 Yılında Şanlıurfa'da doğdu. 1971 yılında Şanlıurfa İmam Hatip Lisesi'nden mezun oldu.

1975 yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nü bitirdi.

1975 yılında Kilis İmam Hatip Lisesi'nde öğretmenlik hayatına başladı. Afyon-Çay Lisesi, Nizip İmam Hatip Lisesi, Şanlıurfa Merkez Ortaokulu'nda çalıştı. 1997 yılından beri Şanlıurfa Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi'nde öğretmenliğe devam etmektedir.

1993-1999 Yılları arasında Hattat Mehmet Memiş'in Rızvaniye Külliyesindeki derslerine katılarak sülüs ve nesih yazılarını meşketti. Birçok kişisel ve karma Hüsni Hat sergisinde eserleri sergilendi. 1997 yılından beri Şanlıurfa'da Hüsni Hat kusurlarında ders vermektedir.(19)

12) HATTAT M. ALİ CADUK (1954-.....)

1954 yılında Şanlıurfa'da doğdu. 1975 yılında Diyarbakır Dicle İlköğretmen Okulu'ndan mezun oldu.

1975 yılında sınıf öğretmenliğine başladı.

1983 yılında Urfa'da Derviş Hoca'dan sülüs ve nesih; 1985 yılında hattat Recep Şahin'den sülüs ve nesih dersleri aldı. 1993-1999 yılları arasında Hattat Mehmet Memiş'ten sülüs ve nesih dersleri aldı.

Hocası Mehmet Memiş'in Şanlıurfa'dan ayrılmasından sonra 2013 yılında Abdulkadir Kuşkıran Hoca'dan hat meşk etti. Hamid Aytaç'ın Nazar ayetini takliden yazarak icazet aldı.

▲ Nazar Ayeti (Nesih) M.Ali Caduk

Şanlıurfa'nın çeşitli camilerinde, çeşme sebillerinde ve mezar taşlarında yazıları vardır. Şanlıurfa'da medreselerde pek çok öğrenciye yazı meşki/zevki verdi. Halen Şanlıurfa Yenişehir Halk Eğitim Merkezi'nde hüsni hat dersleri vermektedir. Şehitlik İlkokulu'nda öğretmenliğe devam etmektedir.

13) HATTAT M. SAİT BAĞMANCI (1961-....)

1961 yılında Mustafa Bey'in yedi çocuğundan ilki olarak Urfa'da dünyaya geldi. Aile olarak sahibi Halid b. Velid'in (r.a.) soyundan geldiği rivayet edilmektedir. İlkokulu Urfa Mithat Paşa'da, ortaokulu Gazi Ortaokulu'nda, liseyi Urfa İmam Hatip Lisesi'nde okudu. İlahiyat ön lisans mezunudur. Kendisi aynı zamanda hafız olup Rızvaniye Camii'nde müezzinlik görevinde bulunmuştur. Mehmet Bey'in hattatlığının yanında resim, şiir ve çok güzel gazel okuduğu bilinmektedir. On beş yaşlarında iken kendi çabalarıyla hat öğrenmeye başlar, fakat üstadsız bu işin öğrenilemeyeceğini anlayınca Mahmut Dörtbudak'tan hat meşki almaya başlar. Belli bir seviyeye geldikten sonra on sekiz yaşlarında Şam'a gider, Şam'da Süleymaniye Medresesi'nde hattat Nedim'den meşk alır. Türkiye'ye geri dönüp yazı ve görselliği birleştirerek çeşitli yazılar meydana getirir. Bir müddet böyle çalıştıktan sonra İstanbul'da bir müzede piring üzerine Besmele ve İhlâs suresinin yazılı olduğunu yine aynı müzede cam obje veya şişelerin içerisine hat sa-

natının eşsiz örneklerinin yazılı olduğunu duyar. Bunları görmek için Beyazıt Müzesi'ne gider. Müzede şişeler içerisindeki yazıları görünce, benzeri eserleri çok rahatlıkla yapabileceği kanaati kendisinde hâsıl olur. Bu ilhamı aldıktan sonra Urfa'ya gelir ve bunun üzerine çalışmalarını yoğunlaştırır. Önce milimetrik şişelerden başlayarak, ağzı çok dar olan bir kum saati ki, içerisine ancak iğne ucu geçecek kadar olan yerden Besmele-i Şerife'yi yazar. Çalışmalarına Şanlıurfa'da devam etmektedir. (20)

14) HATTAT ÖMER SABUNCU

(Yrd. Doç. Dr.)(1965-....) (21)

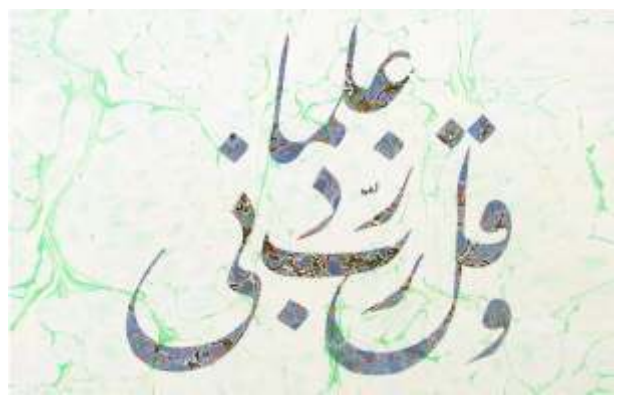
1965 yılında Urfa'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Urfa'da tamamladı. 1989'da Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İktisat Bölümü'nü, 2001'de Harran Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Piyasa Araştırmaları ve Reklamcılık Bölümü'nü, 2005'te ise Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını ve doktorasını tamamladı. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Hattat Mustafa Kaçar'dan 5 yıl sülüs ve nesih meşk etti. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Urfa'da açtığı Türk Süsleme Sanatları, Hüsn-ü Hat ve Geleneksel Ebrû kurslarına katılarak sertifika aldı. 2001 yılında amatörce ebrû çalışmaya başladı, 2003 yılında Urfa'da Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın organize ettiği Geleneksel Ebrû Tanıtım ve Sergisi'nde ebrû sanatçısı Timuçin Tanarşan ile tanıştı; sonra onun Ankara'daki atölyesinde eğitim gördü. Hocası kendisini icazete layık gördü. Hocasından öğrendiği yöntemlerle hat sanatını orijinalliğini bozmadan ebru sanatıyla buluşturdu. Ustaçırak olarak hocası Timuçin Tanarşan'la birlikte UNESCO Genel Merkezi'nde Ebru Sanatında Türkiye'yi temsil etti. Hocası Timuçin Tanarşan'ın 11 Nisan 2015 tarihinde vefatına kadar sanat çalışmalarını onunla sürdürdü.

Kültür ve Turizm Bakanlığı "Türk Süsleme Sanatları Sanatkârı" unvanıyla Sanatçı Tanıtma Kartı sahibidir.

"Ve-in min şey-in illâ yusebbihu bihamdihi": O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. / İsra - 44 (Celli Sülüs)

Ve kul rabbi zidni ilmen (Celli Talik) Ömer Sabuncu

"Urfalı Hattat Behçet Arabî ve Eserlerinden Örnekler", EbrUrfa (Ebrularla Urfa) isimli çalışmalarının yanı sıra makaleleri, ulusal ve uluslararası tebliğleri ve sanat üzerine söyleşileri bulunmaktadır.

Ebru ve hüsn-i hat yarışmalarında ödüller aldı. Birçok kişisel ve karma hüsn-i hat ve ebru sergisinde eserleri sergilendi.

Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde hüsn-i hat ve ebru dersleri vermektedir.

Yayınlanmış kitapları şunlardır: "Son Peygambere İlk İnanan İnsan Müminlerin Annesi Hz. Hatice (biyografi, 2012). "Müminlerin Anneleri" (4 bölüm), (ed. Adnan Demircan) (biyografi, 2017).

15) HATTAT ABDÜLKADİR KUŞKIRAN (22)

1974 yılında Urfa'da doğdu.

1995 yılında Şanlıurfa İmam Hatip Lisesi'ni bitirdi. 2005 yılında Açık Öğretim Fakültesi İlahiyat önlisans programından mezun oldu. 1995 yılından beri Şanlıurfa'da İmam-hatip olarak görev yapmaktadır.

1993 yılında Hattat Mehmet Memiş Bey'in Şanlıurfa İlahiyat Fakültesi'ne gelişiyle hüsn-i hat derslerine başladı. Mehmet Memiş'in Urfa'dan ayrılışına kadar Rızvaniye Külliyesindeki derslerine devam etti. Konya'lı Hattat Doç. Dr. Hüseyin Öksüz'den celi divani dersleri almaktadır. 2005 yılından beri Birecik Halk Eğitimi Merkezinde pazar günleri hüsn-i hat dersleri vermektedir.

2012 yılında Yrd. Doç. Dr. Hattat Mehmet Memiş Bey'den Sülüs-Nesih dalında icazet aldı. 2012 yılından beri Şanlıurfa Balıklıgöl'deki Rızvaniye Külliyesi'nde hüsn-i hat dersleri vermektedir. Sanatçı Kaligrafi çalışmaları da yapmaktadır.

2013 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından yapılan mülakatta Kültür Bakanlığı Sanatçı Kimlik Kartı verilmiştir.

Hadis-i Şerif (Celli Sülüs – Nesih Kit'a) Abdulkadir Kuşkiran

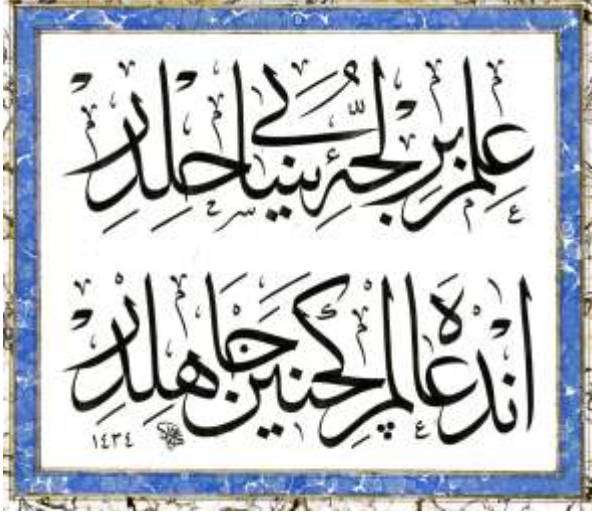
2015 yılından itibaren Şanlıurfa İmam Aslan (Abdülvahid Tekkesi) Camiine müezzin olarak tayin edildi. Halen bu görevine devam etmektedir.

Kişisel ve karma hüsn-i hat sergilerinde eserleri sergilendi. Çeşitli Hüsn-i Hat yarışmalarında ödüller aldı. Hüsn-i Hat çalışmalarına Şanlıurfa'da devam etmektedir.

16) HATTAT İSMAİL KANBAZ

1976 yılında Şanlıurfa'da doğdu. 1994 yılında Şanlıurfa İmam Hatip Lisesini bitirdi.

2000 yılında Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2006 yılında Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Temel İslam Bilimleri ABD Hadis Bölümünde Yüksek Lisansını tamamladı.

"İlm bir lüccce-i bî-sâhildir; Anda âlim geçinen câhildir"
Sülüs Kit'a (Şâir Nâbî'den) İsmail Kanbaz

"Zulmedenler, hangi âkıbete döndürüleceklerini pek yakında bileceklerdir."
Şuara:227 Meâli (Celi Sülüs İstif) İsmail Kanbaz

Halen Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır. Aynı fakültede doktora eğitimine devam etmektedir.

Hüsn-i Hat çalışmalarına Hattat Mehmet Memiş Bey'in 1993'te Şanlıurfa'ya gelişiyle başladı. Şanlıurfa'da hat sanatının neşvü nema bulmasına vesile olan Mehmet Bey'in Rızvaniye külliyesindeki derslerine devam ederek sülüs ve nesih meşketti. 2010 yılında sülüs-nesih dalında icazet aldı. (23)

Çeşitli Hüsn-i Hat yarışmalarında ödüller aldı. Hüsn-i Hat çalışmalarına Diyarbakır'da devam etmektedir.

17) HATTAT EYYÜP YILDIZ

1977 Şanlıurfa Eyyübiye ilçesinde doğdu.

1996 yılında Şanlıurfa İmam Hatip Lisesi'nden mezun oldu. İlahiyat ön lisans bölümünü bitirdi.

1993 yılında Hattat Yrd. Dr. Mehmet Memiş (Mehmet Rami)'in Şanlıurfa İlahiyat Fakültesi'ne gelişiyle hüsn-i hat çalışmalarına başladı. Rızvaniye Külliyesinde Hattat Yrd. Dr. Mehmet Memiş hocadan Sülüs, Nesih ve Celi Sülüs yazılarını meşk etti. Rika yazısını da İmam Hatip Lisesi'nde Ömer Faruk Habergetiren hocadan ders aldı.

2009 yılından bu zaman kadar Rızvaniye Külliyesinde, Halk Eğitim Müdürlüğü bünyesinde Hüsn-i Hat dersleri vermektedir.

Kul sadakallâhu fettebiû millete ibrahîme hanîfen, ve mâ kâne minel muşrikîne. Ali İmran:95 (Celi Sülüs) Eyyüp Yıldız

El ilmu hayat ül islami / İlim İslam'ın hayatıdır.
Hadis-i Şerif (Celi Sülüs İstif) Eyyüp Yıldız

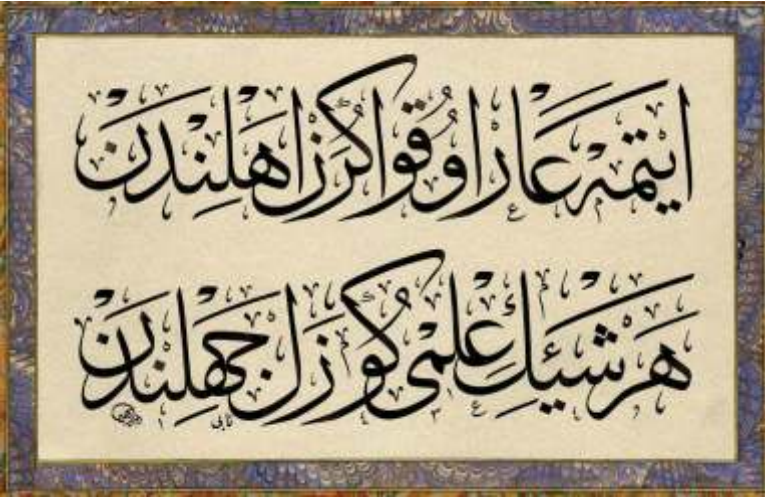
İl içinde ve dışında 20 caminin yazılarını yazmıştır. Halen Şanlıurfa Eyyübiye Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Birimi'nde eğitimci olarak görev yapmaktadır.

Kişisel ve karma hüsn-i hat sergilerinde eserleri sergilendi. Çeşitli hüsn-i hat yarışmalarında ödüller aldı. Hüsn-i hat çalışmalarına Şanlıurfa'da devam etmektedir. (24)

18) HATTAT İBRAHİM HALİL UMUÇ

1979 yılında Urfa'da doğdu. 1996 yılında Şanlıurfa İmam Hatip Lisesi'nden mezun oldu.

2002 yılında başladığı Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitim Fakültesi Resim-İş Öğretmenliği Bölümünden 2006

"Etme âr öğren, oku ehlinden; Herşeyin ilmi güzel cehlinden"
Şâir Nâbî'den Sülûs Kit'a / İ.Halil Umuç

yılında mezun oldu. Şırnak'ta öğretmenlik yapmaktadır. Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde yüksek lisans eğitimi aldı.

Hüsn-i Hat çalışmalarına 1995 yılında Hattat Mehmet Memiş Bey'in Rızvaniye Külliyesi'ndeki dersleriyle başladı. Sülûs ve nesih dersler aldı. Mehmet Bey'in 1999'da Sakarya İlahiyat Fakültesi'ne gidişyle hat derslerini posta yoluyla devam ettirdi. 2010 yılında sülûs nesih dalında icazet aldı. (25)

Kişisel ve karma sergilerde hüsn-i hat eserleri sergilendi. Çeşitli hüsn-i hat yarışmalarında ödüller aldı.

19) HATTAT MUSTAFA PARILDAR

1982 yılında Şanlıurfa Siverek'te doğdu. İlkokulu Şanlıurfa Eyyübiye İlköğretim Okulu'nda, orta öğrenimini Şanlıurfa İmam Hatip Lisesi'nde 2000 yılında tamamladı.

İlk hat eğitimine Kur'an-ı Kerim hocası ve Hattat Hacı Alp'in yanında başladı.

1995 yılında hocasının yönlendirmesiyle Hattat Mehmet Memiş'in Rızvaniye Külliyesi'ndeki derslerine başlayarak Sülûs Nesih meşketi, 2010 yılında icazet aldı.

2007 yılında Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nden mezun oldu. Burada Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Öksüz'den Dîvanî, Celi Dîvanî, ve Ta'lik yazılarını meşketi. Altı yıl Konya Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki KOMEK'te ve Meram Halk Eğitim Merkezi'nde hat dersleri verdi. Halen İstanbul'da Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi'nde görev yapmakta ve klasik Türk Sanatları Vakfı'nda hat dersleri vermektedir. İstanbul'a geldikten sonra Uğur Derman, Osman Özçay, Mehmed Özçay, Davut Bektaş ve Ali Toy'dan istifade etti. Yurtiçi ve yurtdışında kişisel ve karma sergilerde eserleri sergilendi. Çeşitli hat yarışmalarında ödüller aldı. (26)

"Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu, kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür" Zilzal:7,8 Meâli (Celi Sülûs) Mustafa Parıldar

Ve in yekadullezine keferu le yuzlikuneke bi ebsarhim lemma semiuz zikra ve yekulune innehu le mecnun mecnunun. Ve ma hüve illa zikrun lil alemine / Kalem:51,52 (Nesih Kit'a) Mustafa Parıldar

20) HATTAT SEYYİD İSMAİL ÖZBEK

Seyyid İsmail Özbek, 2 Aralık 1988 yılında Şanlıurfa'nın Eyyübiye ilçesinde dünyaya geldi. İlk öğrenimini 2001 yılında tamamladıktan sonra, iş hayatına atılarak çeşitli meslek dallarında işletmeci olarak görev aldı. Küçük yaşlarda sanata büyük ölçüde değer veren Seyyid İsmail Özbek, 2010 yılında Rızvaniye Külliyesinde Hattat Halil İbrahim Umuç'la tanışıp, Hüsn-ü hat sanatına başladı. Hocasından sülûs, celli sülûs, nesih, hattı dersleri alırken 2016 yılından itibaren hocasının yönlendirmesiyle Hattat Abdulkadir Kuşkıran'dan nesih dersleri almaya başladı. Ders almaya başladığı ilk günden itibaren, sanatını ciddiyetle icra etmeye gayret etti. Hocasının desteğiyle, Hüsn-ü hat eserleri yazmaya ve kurs vermeye başladı. Bunun yanı sıra "El-Hadidi" mahlasıyla birçok karma sergiye katılarak, eserlerini sergiledi ve bu alanda kendini kanıtlayarak başarı elde etti.

Müddesir Suresinin ilk Yedi Ayeti (Celli Sülûs) Seyyid İsmail Özbek

Ve mâ tevfikî illâ billâh/Hûd:88 (Celli Sülûs) Seyyid İsmail Özbek

Hat faaliyetleri devam ederken, Ney dersi alıp, Ebru, tezhip, gibi Klasik Türk sanatlarıyla da yakından ilgilenen Seyyid İsmail Özbek, Arapça, Orta derece Osmanlıca ve İşaret Dili bilmektedir, şuan İlahiyat Fakültesi'ndeki eğitimine devam etmekte olup hat sanatı çalışmalarını ve araştırmalarını sürdürmektedir. Evli ve 2 çocuk babasıdır. (27)

21) NAZMIYE GÜL KARAKEÇİLİ

1989 Yılında Şanlıurfa'da doğdu. İlkokulu Döğür Köyü'nde okudu. 2011 yılında Açık Öğretim Lisesi'nden mezun oldu.

2009 yılında Kültür ve Turizm Müdürlüğü bünyesinde açılan hüsn-i hat derslerine Hattat Mustafa Kaçar ile başladı. Sülüs ve Nesih alanında meşklere bitirdi. Hocası denetiminde hat tablo çalışmalarına devam etti. Bu konuda birçok eser ortaya koydu. Hocası ile birçok karma sergiye katıldı.

Innallâhe lâ yugayyiru mâ bi kavmin hattâ yugayyirû mâ bi enfusihim
Ra'd:11 (Celli Sülüs) Nazmiye Gül Karakeçili

Halen hocasının denetiminde hat çalışmalarını sürdürmektedir. (28)

22) ORHAN KOCABEYLİ

1992 yılında Şanlıurfa'da doğdu. İlk orta ve lise eğitimini Şanlıurfa'da tamamladı.

2009 yılında hüsn-i hat çalışmalarına Hattat İbrahim Umuç ve Hattat İsmail Kanbaz'dan ders alarak başladı. Kurra Molla Muhammed Raşid Bayar Hoca Efendi'den sarf nahiv ve tecvid ilmini tahsil etti. 2013 yılında İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nü okumak için gittiği İstanbul'da Hattat Mustafa Parıldar ile hat çalışmalarına devam etti ve hala onunla sürdürmektedir. 2016 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Birçok karma sergiye iştirak etti yazdığı eserlerde 'Müfid' mahlasını kullanmakta ve halen çalışmalarına Şanlıurfa'da devam etmektedir.

Venezkureke Kesirân / (Celli Sülüs) Orhan Kocabeyli

DİPNOTLAR

- 1) A. Cihat Kürkçüoğlu, "Hattat Behçet Arabi Hayatı ve Eserleri" Konferansı, Hz. İbrahim'i Anma Şanlıurfa 1. Kültür ve Sanat Haftası Faaliyetleri, ŞURKAV Yayınları: 3, Mayıs 1992, s. 85.
- 2) A. Cihat Kürkçüoğlu ve S.Sabri Kürkçüoğlu., Şanlıurfa Çarşıları-Hanları ve El Sanatları, Ankara, 2011, s. 152.
- 3) Mahmut KARAKAŞ, Şanlıurfa ve İlçelerinde Kitabeler, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Bahçıvanlar Basım, Karatay/Konya, Mart 2012, s. 179.
- 4) A. Cihat Kürkçüoğlu ve S.Sabri Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 152.
- 5) Halit Karatay, "Urfalı Hattat Şair Mustafa Hattı Efendi", Şanlıurfa Kültür, Sanat, Tarih ve Turizm Dergisi, Sayı:2, 2008, s. 29.
- 6) Bedri Alpay, (Edisyon: Adil Saraç), Şanlıurfa Şairleri-I, Şanlıurfa, 1986, s. 90-92.
- 7) Bedri Alpay, a.g.e., s. 97-98
- 8) Bedri Alpay, a.g.e., s. 80.
- 9) Bedri Alpay, a.g.e., s. 130.
- 10) Mehmet Kurtoğlu; "Birecikli Şair Sakıp Efendi", Şanlıurfa Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 5, Eylül 2009, s. 48.
- 11) Abubekir Avni Dörtbudak, "Urfalı Hattatlar", I. Uluslararası İslam Tarihinde ve Medeniyetinde Şanlıurfa Sempozyumu(25-27 Mart 2016, Şanlıurfa) Tebliğleri Kitabı-II, Gelişim Ofset Bornova, Kasım 2016. s. 346.
- 12) Bedri Alpay, a.g.e., s. 189.
- 13) Mahmut Karakaş, Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri, s. 299-303.
- 14) A. Cihat Kürkçüoğlu, Urfalı Hattat Behçet Arabî, Şanlıurfa Belediyesi Yayınları, Şanlıurfa 1997, s. 11.
- 15) A. Cihat Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 11.
- 16) Abubekir Avni Dörtbudak, a.g.m. s. 355.
- 17) A. Cihat Kürkçüoğlu, "Abdurrahman Polat, Bir Öğretmenin Resim Kaligrafi Hat ve Kalem İş Sanatlarıyla Geçen Yaşam Öyküsü", Şanlıurfa Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi, Yıl: 10, Sayı: 27, Ocak 2017, s. 33-40.
- 18) M. Yaşar Dörtbudak, "Urfalı Hattat Mahmut Dörtbudak", Şanlıurfa Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 10, Mayıs 2011, s. 58-63.
- 19) Şanlıurfa Rızvaniye Hat Okulu İcazet Sergisi Katalogu, Şurkav Yayınları: 37, 2013, s. 20.
- 20) Abubekir Avni Dörtbudak, a.g.m. s. 360.
- 21) 06.06.2017'de kendisinin hazırladığı metin.
- 22) Abubekir Avni Dörtbudak, a.g.m. s. 362.
- 23) Şanlıurfa Rızvaniye Hat Okulu İcazet Sergisi Katalogu, Şurkav Yayınları: 37, 2013, s. 24.
- 24) 07.06.2017'de kendisinin hazırladığı metin.
- 25) Şanlıurfa Rızvaniye Hat Okulu İcazet Sergisi Katalogu, Şurkav Yayınları: 37, 2013, s. 36.
- 26) Şanlıurfa Rızvaniye Hat Okulu İcazet Sergisi Katalogu, Şurkav Yayınları: 37, 2013, s. 32.
- 27) 09.06.2017'de kendisi ile yapılan görüşmeden yazıldı.
- 28) 09.06.2017'de Hattat Mustafa Kaçar'dan alınan bilgiler.

Abdullah Balak (Portre: A.Birden)

Kerkük'ün Kadim Dostu Abdullah Balak'ın Ardından...

Prof. Dr. Suphi SAATÇI
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Mimarlık Bölümü Başkanı

Şanlıurfa'nın sevilen tanınmış müzik adamı ve besteleri ile gönüllerde taht kuran Abdullah Balak aramızdan ayrıldı. Tedavi gördüğü Şanlıurfa Mehmet Akif İnan Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde 25 Şubat 2017 tarihinde hayata gözlerini yuman Balak, 79 yaşında idi. Abdullah Balak, Şanlıurfa Yeni Aile Mezarlığı'nda sanat camiasından birçok ismin katılımıyla sevenlerinin omuzlarında son yolculuğuna uğurlandı.

Abdullah Balak Kimdir?

Urfa'nın tanınmış eşrafından Osman Vehbi'nin oğlu olarak 3 Şubat 1938 tarihinde Urfa'da doğdu. Lise öğrenimini Urfa'da tamamladı. 1968 yılında Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi matematik bölümünü bitirdi. Urfa'da öğretmenliğe başladı. 1975 yılında Şanlıurfa Millî Eğitim Müdür Muaviniğine getirildi. 1976 yılında tekrar öğretmenliğe döndü, uzun yıllar öğretmenlik yaptıktan sonra 1994 yılında Harran Üni-

versitesi'ne geçti. Abdullah Balak erken yaşlardan itibaren müzikle dolu bir hayat yaşadı. Okuldan önce olduğu gibi okul yıllarında da korolara girerek müzik etkinliklerinde yer aldı.

Daha sonra Urfa Musiki Derneği'nde ünlü ustalarla birlikte çalışmalar

yaptı. Öğretmenlik yıllarında okul koroları kurdu, çoğu zaman bağlamasıyla onlara eşlik etti. Üniversite yıllarında musiki topluluklarında çalıştı. 11 Nisan kuruluş gecelerinde Ankara radyosunda Şanlıurfa Kültür Derneği korolarını yönetti. Şanlıurfa'ya geldikten sonra da

Suphi Saatçi, Tenekeci Mahmut ile birlikte

Abdullah Balak, S.Sabri Kürkçüoğlu ve Mustafa Savaş / 1993

müzikle iç içe yaşadı. 1969 yılında tenekeci Mahmut Güzelgöz'le ilgili bir jübile gecesi hazırladı. Gece çok ilgi gördü ve beğenildi.

Şanlıurfa'nın müzik kültürüne eşsiz değerler katan, yaşamını Şanlıurfa müziğine adanmış; "Felek sen ne feleksen", "Fadile", "Eminem", "Cemilem", "Kardaş dala konaram", "Ceylan" gibi 28 besteyi müzik yaşamına sığdıran Abdullah Balak, İbrahim Tatlises, Nuri Sesigüzel, Mahmut Tuncer, Selahattin Alpay ve Seyfettin Sucu gibi sanatçılara çok sayıda türkü yaptı. Birçok Urfa türküsünün repertuarımıza kazandırılmasında emeği geçti. "Felek Sen Ne Feleksen" türküsünde Mahsun Kırmızıgül ile düet yaptı.

Balak Kerkük'ün Can Dostuydu

İstanbul'da öğrenci iken Abdullah Balak'ın ismini duymuştum. Ankara'da tahsil yapan Kerküklü öğrencilerle dostluk kuran Balak, orada da Kerkük hoyrat ve türküleriyle ilgilenirdi. Ankara'da Tıp eğitimi yapan İmat Nakip ve bazen Ankara'ya giden Ümit Musa Akçay ile musiki meşk ederlerdi.

1970 yılında aziz dost Mehmet Özbek ile tanışınca, ondan da Abdullah Balak'ı duymuştum. Hele onun Fadile ve Kardaş Dala Konaram gibi bestelerini duyunca ona karşı saygı ve sevgi beslemiştim. 1976 yılında görevli olarak gittiğim Urfa'da ilk aradığım kişi

Abdullah Balak oldu. Onunla yüz yüze tanışınca, onun da sanki çok eski bir Kerküklü olduğunu sanmıştım. Öylesine yakın ve can dostu biri olduğunu anlayınca, samimiyet ve muhabbetimiz daha da artmıştı.

Urfa'da beni rahmetli Tenekeci Mahmut (Mahmut Güzelgöz) ile tanıştırmıştı. Urfa Müzesinde görevli olan Tenekeci Mahmut'tan Urfa makam ve hoyratları hakkında uzun uzadıya bilgi alıp istifade etmişim. Kendisiyle 1976 yılındaki bu ziyarette bir hatıra fotoğrafı da çektimişim. Urfa gazelleri üzerine de yaptığımız sohbetle Râsîh'in "Süzme çeşmin gelmesin müjgân müjgân üstüne" başlıklı gazeli okumuştum.

Balak'tan Urfa divanı hakkında da bilgi alırken, bunun enstrümental bir parça olmadığını, aslında sözlerle okunduğunu söyledi. O arada yoldan geçen bir taksi şoförüne "Mustafa" diye seslenerek arabayı durdurdu. Bana da hadi atla arabaya bin dedi. Bu arada şoföre "Mustafa arabanın camlarını kapat ve Kerküklü Kardaşımıza bir divan patlat" dedi. O da başım üste diyerek Halilülrahman Gölüne kadar okuduğu Urfa Divanı ile bizi mest etti. O günden beri, rastladığım her Urfalıya Mustafa Şahin adlı divan ustasını sorarım. Son zamanlarda mevlit ve dinî törenlerde okuduğunu duymuştum. Allah uzun ömürler versin.

Soldan Sağa; Emin Mancı, Suphi Saatçi, Abuzer Akbıyık, Zeki K uşoğlu, Haldun Özbudun ve S.Sabri Kürkçüoğlu / Mart 2012

Abdullah Balak, Hasan Hayırlı ile birlikte / Mart 2012

Balak Kerkük'e, Kerküklülere, Türkmenlere, bütün bir Türkmeneli'ne öylesine düşkün ki, anlatmak mümkün değil. Yaşça benden büyük olmasına rağmen öylesine samimi davranışları vardı ki, sanki aynı yaşta iki kardeş gibi konuşuyorduk. Ona rağmen kendisine her zaman "Abdullah Ağabey" diye hitap ederdim. Tevazuunu ve alçak gönüllüğünü hiçbir zaman elden bırakmasa bile, o bizlerin ağabeyi idi.

Kerkük hoyrat ve türküleri dışında, Kerkük'ün yemekleri, Kerkük ağız ile Urfa ağızının ve halk edebiyatı ürünlerinin benzer olduğunu söyler dururdu. Kerkük ile Urfa bir elmanın iki yarısı gibidir, derdi. Kerkük'te bir anonim dörtlümüz vardır:

Kerkük'e düştü yolum
Yar çekme çıkar kolum
Kesildi gelip giden
Men seni kimden sorum
Abdullah Balak ile sohbet ederken, Urfa'da Kerkük üzerine söylenmiş bir mâni vardır, dedi. Ben de merak ettim doğrusu ve hemen sordum, nasıl bir mâni ağabey, dedim. Mâniyi okudu:

Kerkük'e düştü yolum
Yar çekmez oldu kolum
Kesildi gelip giden
Ben seni kimden sorum
Bu dörtlümü duyunca hayret ettim ve galiba doğru olan dörtlük de Urfa'da söylenmiş olandır dedim. Çünkü "Yar çekme çıkar kolum" anlamsız bir mısra idi; ancak Balak Hoca'nın söylediği

"Yar çekmez oldu kolum" mısraı doğru olan biçimdir. Bu mısra yoldan gelenin yol yorgunluğunu ifade eder ki, doğrusu da budur. Bunu daha sonra "Kerkük Musikisi Metinlerinin" tamiri konusunda verdiğim bir bildiri de kullanmıştım.

Urfa'ya her gittiğimde de mutlaka Abdullah Balak'ı arar görüşürdük. Çünkü Urfa'ya gidip de Balak'ı görmekten dönmek, Urfa'yı görmemiş sayılırız. Bir seferinde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin öğrencileri ile yaptığım bir seyahatte de bizlere her türlü samimiyeti gösterdi. Öğrencileri ağırlamak için kaldığımız otele, özel olarak yaptırdığı bir tepsi baklava ile gelerek, bizleri ziyadesiyle mahcup etmişti.

Evet öylesine derin izler bırakan Abdullah Balak, kolay unutulmuş bir insan değildir. Hayatını, bütün dünyasını Urfa'ya hasreden, sesini nefesini ve hevesini Urfa'ya adayan aziz Balak ağabeyi unutmak mümkün değildir. O her zaman içimizde, sohbet ve sözümüzde anılan büyük bir değer olarak yaşayacaktır. Nur içinde yatsın...

Abdullah Balak, S.Sabri Kürkçüoğlu ile bir derlemede / Mart 2012

Yasin'in Kahvesi ve Harran Kapısı'nın Güney Cephesi

Yasin'in Kahvesi

Misbah HİCRİ
Emekli Öğretmen
Gazeteci-Şair Yazar
misbahhicri@hotmail.com

*"Gönül ne kahve ister ne kahvehane,
Gönül muhabbet ister kahve bahane."*

İlkokul yıllarında yanından geçtiğimiz ve ne olduğunu bilmediğimiz duvarın arkasında ki bu yere olan merakımız bitmişti. Ortaokullu yıllarımızda tek tük arkadaşlarla uğruyor, çay içiyor, kimi zaman bildiğimiz oyunları gizli de olsa oynuyorduk. Çünkü "on sekiz yaşından küçükler oturamaz" ibaresi duvara asılıydı. Bir denetim esnasında kahveci zor durumda kalırdı. Liseli yıllarımızda artık "Yasin'in Kahvesi" müdavimlerinden olmuştuk. Mevsim fark etmez ne zaman fırsat bulsak uğradık. Ancak kış aylarında akşam yemeklerinden sonra, kimi günler gitmesek de bir eksiklik hissederdik. Ailemizden "derslerden geri kalırsınız" diye azar işitemize rağmen kaçamaklarımız eksilmezdi.

Yasin'in Kahvesi; Günümüzde İbrahim Tatlıses Müzik Müzesi olarak hizmet vermektedir.

Kahvenin iç kısmı iki bölümden oluşmasına rağmen iki taraf da birbirine bağlıydı. Bir taraf basamaksız sokağa açılan Kuzey Kapısı, bu kapıdan yaşlılar içeri girer, kurulu kanepeler ve kerevitlere çöker, nargile fokurdattırlardı. Kimi zaman yaşlılar ayakkabılarını soyup kanepedeki yastıklara yaslanır dinlenir, şekerleme yapanlar da olurdu.

Kahvenin sokak içindeki kapısından girince sırtı duvara verilmiş şekilde, ahşap ayaklar üzerine oturtulmuş üç tane topraktan su küpü dururdu. Her küpün üstünde tahtadan bir kapak ve üzerinde bakırdan kulplu kalaylı bir su taşı bulunurdu. Kahveye gelenler olduğu gibi dışarıdan gelenlerde buradan su içerlerdi. Şehir şebeke suyu diye bir şey bilmezdik. Suyu, o zamanın şartların da en az bin metre uzaklıkta adına "Kara Pınar" denilen yerden eşeklerin sırtına konulmuş tenekelerle sakalar taşırdı. Bazen Mahalledeki evlerin kuyularından koka ile çekilip, sıtıl(1) ile taşınan su, küplere doldurularak kahvenin su ihtiyacı giderilirdi.

Kahvenin hemen girişinde ilk göze çarpan nargileler ve onların yanında sıralanmış her yerde öyle kolayca bulunmayan cam sürahilerdi. Ocağının yanı başında sıra sıra tömbekiler, fincanlar, cezveler, çay bardakları dizili dururdu. Kimi müşterilere özel bardaklarda çay, cam sürahilerde su ikram edilirdi. Çayın ilk pişirildiği yer bir mangalın üze-

rine kurulu musluklu bir tencereyi andıran kap, onun yanında iki-üç semaver dururdu. Bunlar il dışında itina ile yapıp getirilmiş, hala özenle korunmaktaydı.

Dumanı büyük bir zevkle tütürülen nargilelerde kullanılan tömbeki'nin(2) yanması için közlenmiş kömürler küçük bir kapta hazır bulundurulurdu. Nargile içenler kayılmış hazır bulunan bu ateşi bir maşa yardımı ile nargilenin tömbekisi üzerine koyar ve yakmasını sağlarken maşa yardımı ile ateşi evirir çevirirlerdi. Küller dökülmesin ve sağa sola savrulmasın diye köz ateşin üzeri saçtan yapılmış bir huni ile kapatılırdı.

Kahvenin masaları, sandalyeleri, kürsüleri tamamıyla ahşaptı. Kahvehanenin duvarları ile kahvenin ortasındaki kolonlarda çerçevelemiş aynalar ve üne sahip aktrislerin afişleri bulunurdu. Gözlerimizin içine bakan, Elizabeth Taylor, Alen Delon gibi dünyaca tanınan başrol oyuncularının yanında Yeşil Çam'ın ünlüleri Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit derken kendilerine bir ekol olarak kabul edilen Yılmaz Güney'in çerçevesiz afişi duvara asılıydı.

Çayın ilk çıkışı çay, şeker ve su karıştırılarak üçü bir arada yapılmış. Daha sonra çay ayrı yapılmaya başlandı. Su ayrı kaynatılıp yeni bir çay şekli bulunmuştu. Demli ve açık içme gibi bir şans buluyordu müşteriler. Bu günkü içtiğimiz çay tarzı meydana gelmiş ve yö-

remizde çok beğeni ile o günden bu güne içilmektedir.

Kömür ateşinden sonra ilk semaver kahveye geldiği zaman herkesin dikkatini çekmiş, meraklılar gelip merakını gidermek için bakarlar olmuş. Daha sonraları çıkan "gaz ocakları" ve ardından çok geçmeden kullanılmaya başlanan "likit gaz" tüplü ocak yaşama girince varlığı fazlasıyla kabul görmüş, sevilen rahat bir yakacak olarak yaşantımızı renklendirmişti. Yasin yenilikleri seven kahveciliği hakkında yapma gayreti içindeydi. Kahvehaneye ilk tüp gaz alanlardan birisiydi. Porselen çaydanlıklar, cezveler kor halindeki kömürde fokurdandıktan sonra pırl pırl yıkanmış bardaklar içinde müşterilere çay servisi yapılırdı. Ancak gecenin belli bir saatinden sonra çay ocağı kapatılırdı. Gece saatlerinde gelen müşterilere özel çaydanlık içinde çay hazırlanarak sunulurdu. O zaman kahveci buna karışmaz, masada oturanlardan biri bu işi yapar, çayı doldurur arkadaşlarına ikram ederdi.

Kahvehanenin Güney Kapısı'ndan kahveye girmeden birkaç basamakla "seki"ye(3) çıkılır, oradan içeriye geçilirdi. Seki kışın soğuk havalar dışında daima kullanılırdı. Kışın da güneşli günlerde güneşin tatlı sıcaklığından faydalanmak için kimi yaşlılar sandalyelerini buraya atıp güneşlenirlerdi. Sekinin etrafına dizili güllerle sarmaşıklarla Kahveci Yasin tek tek ilgilenirdi. Sular, yabani otlardan arındırır, kurumuş dalları ve yaprakları ayıklar bakımını yapardı. Baharla birlikte asma ve sarmaşıklar filizlenince göz estetiğimize bir haz katar-
dı.

Kahvenin önündeki sekinin üstüne sarmaşıkların sarılması için bir derme çatma çardak vardı. Bu çardak her yıl mutlaka onarılırdı. Bu çardağa sarılı asma sarıldığı gibi mevsimlik sarmaşıkların sarı bir serinlik ve ruhumuza bir neşe katar-
dı. Kahvehaneden müzik sesi yükselince ilkbaharla birlikte sekinin üzerine kurulu çardağa bülbüller gelirdi.

Yasin'in özene bezene ilgilendiği "grunding teyb"de uzunca şerid bantın sarılı olduğu kasnak ağır ağır dönmeye başladı mı değme keyfimize... Müzik sesi yayılınca çevrede bulunan birkaç çam ağacında bülbüllerin ötme-

Yasin'in Kahvesi'nin müzik müzesine dönüştürüldükten sonraki hali

sine yeterdi. Kuzey Kapısı'nın sol tarafında kurulu çay ocağı kahvenin iki tarafını da görebilecek durumdaydı. Çay ocağını hemen ön tarafından Yasin'in gözü gibi baktığı teybi her tehlikeden korunmuş en güvenilir yere konulmuştu. Rafa yerleştirdiği kasetlere gereken özeni gösterirdi.

Duvardaki "müşteri velinimetimdir" lafzını cam çerçeve içinde duvarda herkesin görebileceği yere asmıştı. Kahvenin müdavimlerine fazlasıyla hassas davranırdı. Bant dinlemeye gelen misafirleri de bir şekilde gerekli ikramı yapar, onlara gereken ilgiyi gösterir özel davrandığını gösterirdi. Onlara müzik ziyafeti çekerken mutlu olur fazlasıyla duygulandığı gözden kaçmazdı.

Zaten "Yasin'in Kahvesi"nin özelliği bu teybin burada oluşu idi. Yasin, özel toplantılar düzenler, Urfa'lı sanatkarlarla müzik bantları yaptırırdı. Zaten Yasin'in Kahvehanesi'ni ünlendiren onun müziğe olan ilgisiydi. Bu müzik sevgisi köklü ve zengin bir müzik anlayışına sahip olan Urfa'nın kadim kültüründen ileri gelmektedir. Önemli beste ve güftelerin ses ve sözlerin yankılanmasının nedeni hep bundandı. O kahvenin farklılığı orada bulunan bantların başkaca kimsede bulunmamasıydı. Dolayısıyla Urfa'nın bilinen güzel sesli

sanatkarlarının, türkücülerinin, hoyrat söyleyenlerinin orada özel bantları olduğu duyulunca insanlar oraya akın ederlerdi. Biraz da hem sanatkarların ekmek kapısı, hem kahvecinin geçim kaynağı idi.

Yapılan her bandın başında bu bantın yapılmasında emeği geçenler, icra edenler kendi aralarında kimseye vermemek üzere Yasin'e yemin ettirirler ki bu bant elden ele dolaşmasın. Ayrıca Yasin'de kendini garantiye almak için yemin eder ve o da yemine sadık kalarak kaseti kimseye vermezdi. Yemin edilmese bu günkü korsan çoğaltmalar o dönemde de fazlasıyla türerdi. Kasetlerin elden ele gezmesinin önlenmesi için isteyenlere "yeminliyim" der, çıkarırdı işin içinden. İnsanlarda bu söze saygı duyarlardı. Hatta müzik başladığında çevreden kimsenin bu müziği gizlice, ondan habersiz almaması için sağa sola baktırır, beraberinde teyp getiren var mı diye çevre kontrolü bile yapılırdı.

Yasin'in Kahvesi kuruluşundan bu güne sanatkarların özel ilgisine mazhar olmuştur. Benim görmediğim Mukim Tahir, Kel Hamza lakapları ile ünlü sanatçıların buraya gelip oturduğu dost meclisinde efkâr bastığında onların muhabbetine katılanlar anlatırlardı. İşte

Yasin'in Kahvesi ünlü olma özelliğini buraya gelen müşterilerin önemine binaen kazandığı gibi özel ilgi ve kendine özgü çalışmalar onun tanınmasına neden olmuştu. Kısacası bir müzik okuydu. Benimde tanıdığım birçok sanatkar burada toplanır sıcak sohbetler oluştururlardı. Şairlerden ünlü mısralar dinlenirdi. Bazen suskunluk çöker, anlatılanları duymak için herkes pür dikkat kesilirdi.

Uzun kış gecelerinde dışarıda yağmur çiselerken, kar serpiştirirken biz kendimizi müziğin cazibesine kaptırır dık. Bazen sigara ve nargile dumanından göz gözü görmez bir hal alırdı. Pencere açılınca temiz bir hava alır rahatlardık.

Benim saz ustası bir komşum vardı. Kel Miço namıyla bilinen bu saz ustasıyla onların sohbetine katılır muhabbetti koyulaştırırdık. Buraya kimler gelmiş, kimler gitmemiş ki; Bestekarlardan Halil Damsam, Mehmet Ataç, Cemil Cankat. Okuyuculardan Bekçi Bako (Bakır Yurtsever) Seyfettin Sucu, İbrahim Tatlıses, Ahmet Karaoğlan, Kepekçi Avde (Abdurrahman İnalı), Abdullah Uyanık ömrünü tüketenlerdi. Bunlardan Kadir Sema zaten evi kahveye birkaç kapı mesafedeydi. O günler şimdi bir siyah beyaz film şeridi gibi

Hacı Lütfullah Camii Avlusundan Yasin'in Kahvesi (Solda) 2017

geçiyor gözlerimden...

Koyu sohbetlerle, "tavşankanı" tabir edilen çaylar içilir, mirranın fincanda yudum yudum tadına varılırdı. Bazen bir kabin içinde "hazvel kömürü"nden közleşmiş ateşin içine bir cezve ve yanına iki-üç fincan tepsi içinde indirilirdi. Bu kahvenin özel müşterileri vardı. Kaynayan kahvenin dinlendirilmiş ve süzülmüş halinden cezveyle fincanın dibine bir parmak koyulur ve masada dağıtılırdı. O kadar itinaya rağmen çoğu müşteriler "Nerede o kömürde pişen çay. Onun lezzeti, tadı bir başkaydı" diyerek, hep sitayişle anarlardı.

Cami ve minaresi ile kahve burun buruna idi. Ezan sesi yükseldiği zaman hemen teybin sesi kısılır ya da teyp kapatılırdı. Cemaat camiden çıkana kadar kısık sesle müzik dinlenirdi. Müzik olmadığı gün domino, tavla, oyunlarının gürültüleri ve kâğıt oyunlarının gürültülerinden kimsenin sesi kim-

seye gitmezdi. Bazen "lütfen sesiz olalım" ikazı yükselirdi.

Yasin ince yapılı hareketli, esmer, sarı tenli siyah saçlı biriydi. Gördüğüm yıllar öyleydi. Çok sigara içtiğini hatırlıyorum. Çay servisini yaparken mutlaka sigarasını kendine özel yere bırakırdı. Yıllar var ki görmemiştim. Bir gün yolum kahveye düştüğünde onun ömrünü yitirdiğini öğrenmiş oldum. Yasin hoş sohbet olduğu kadar işine ciddi bakar, gelen her müşteri ile büyük küçük ayırt etmez ilgilenirdi. Yasin'in en kızdığı konu bardak içine konulan kaşıkların bükülmesiydi. O zaman alüminyum kaşıklar kullanılırdı. Bunları kuvvet denemesi yaparak bükmeyi marifet sayanlar Yasin'in bazen sabrı tükenir, köpürürdü.

Saha çalışması yaparken Yasin'in dedesi kahveyi çalıştırırken, borca çay içen veya para vermeden çekip gidenler için Arapça söylediği beytin Türkçe-

si; "benim içten müşterilerim/, şimdi görev senindir. /Yumurta yağsız kızarmaz./ parası olmayan 'taka'dan(4) fırlasın." Esprisi unutulmasa da artık söylenilmiyordu.

Çayın ve mirra denilen kahvenin bir metelik olduğu yılları anımsayan Yasin'in Abisi Sadık Erdihan "kahvecilik farklı bir meslek. Bu işi yapmak hayli zordur. Müşteriye fazlasıyla saygı gösterilir, değer verilirdi. Tüm insanların gönlünü hoş tutmak kolay değildi. İnsanlığın gereği elimizden geldiğince hizmet için çaba gösterirdik. Bu iş atadan, babadan yaptığımız bir iş..." Uzaklara gözlerini dikerek konuşmasını sürdürürken anlatımları ister istemez insanı düşündürüyordu.

Kahvenin müşterileri bir evin ferdi gibiydiler. Biri konuştuğunda herkes susardı. Şakalaşmalar hiçbir zaman kırıcı olmazdı. Kahvede bir sövgü sesi duyulmazdı. Kahveye köyden gelenler atlarını, eşeklerini kahvenin etrafına bağlardı. Kahvenin etrafı bir hana dönüşürdü. Çaylar kahveler içildikten sonra hatır alınıp yolcular yollarına giderdi.

Kahvede yaşanan çok önemli bir olayı sizlerle paylaşayım: Kahveye arada sırada kahve tiryakisi bir atlı gelir "mirra"(5) içip gidermiş. Bir gün kahvedekiler kahveci ile bir olup bu adamın tiryakiliğini sınamaya karar vermişler. Onun kahvesinin verileceği cezveye birkaç arpa tanesi atıp kaynatmışlar. Adam gelmiş selam verip oturmuş. Kahvesini içmiş, kahveyi içtikten sonra parasını vermiş, kalkıp yürümeye başlayınca, bu kez topallayarak yürümüş. Biri sormuş "sen geldiğinde dimdik yürüyordun. Şimdi neden topallıyorsun?" Adam da "arपालandım"(6) demiş. Onun bu tiryakiliğine karşı orada oturanlar özür dileyip ödediği parayı iade etmişler. Hatta "sen sağ oldukça bu kahveden mirra'yı ücretsiz içebilirsin" demişler.

DİPNOTLAR

1) Sıtl: Bakır kova

2) Tömbeki: nargilede içilen tütün.

3) Seki: kahvenin önünde iki üç basamakla çıkılan yükselti sahanlık, teras

4) Taka: Pencere

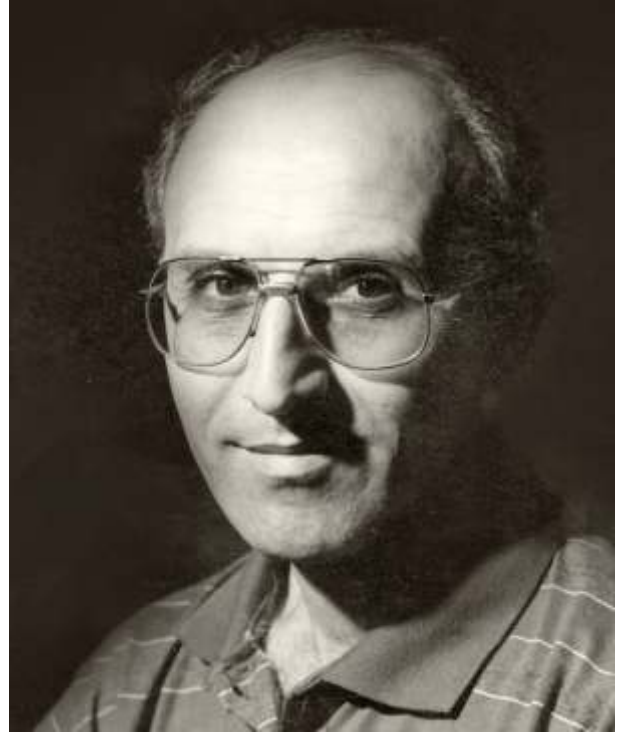
5) Mirra: Çekirdek kahvenin birkaç kez kaynatılıp süzülmesiyle elde edilen ve şekersiz içilen acı kahve,

6) Halk arasında çok arpa yiyen koyun keçi gibi hayvanlar topallandıkları için onlara "arpa değdi" ya da "arपालandı" denir.

Ahmet Oktay'ın "Urfa İçin Füg" Şiiri Üzerine Düşünceler...

Abdurrahim DİNDARZADE
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni
hakmen34@hotmail.com

URFA İÇİN FÜG

1.

Saatlerce, saatlerce geçtik
Saranın içinden.
Hummalı bozkır
sayıklıyordu titreyerek:
"Yeşil olsun geldiğinde ölüm.
Hocalar ve ağlayıcılar yeşil.
Ve binlerce kırmızı gül
olsun üstümde.
Yeşil çocuklar
koşuşsun ve yeşil
bir tipiye yakalansınlar"

Ah! Ürkünç

Geliyor yabancıya bilmediği
tanımadığı yer. Hastalıklı sayıyor
doğal olanı. Zikri bilmeyen
tuhafıyor kıpırdayan dudakları;
Yerleşik de sizi yadırgıyor,
Şeytansı, kötücül saydıklarını
tartıyor, sonlandırıyor. Korkutuyor çünkü
bedenin ve iliğin içi. Gözlerde
parıldayan tutkulu merakı, cinnet
sanıyor böyle;
Birbirinin yabancıları.

2.

Ölümcül bir alkımın
büyülenmiş miyim ben? Hangi
toprağı kazacağım, bulacağım
pınar kandırarak mı
beni doyarsın? Kutsayacağım taş
çözeceğim bilmece nerde? Bulmam
gerekten eril ve dişil
ayak izi, eflâtunsu ses
hangi gecenin dibinde bekliyor
uyanmayı? Ey güneşten
körleşmeyen yolcular! Tıklatabilsem
yollarda paslanan şu daktiloyu
alevsi sözcükler fıskıracak
bildiğim, bilmediğim dillerin harflerinden.

3.

Koltuk komşum emzirmesini bitiren
tazenin kucağından alıyor doymuş
"bebe"yi. Havaya kaldırıp bir an
-yıllar berisi ve ötesi- bakıyor:
Pheidias'ın bir yontusu sanki,
"Torun" diyor, yüzünde bir çeşme başı
serinliği. Bana söylenmiş
ilk söz. Kopmaz bir bağla mı
birleştik artık? Düşler düşlere

kemikler kemiklere. Uz anlatım
bu, kesinlik bu:
Yoksul ve acılı
Bir ömürden çıkan toplam. Tarih
böyle küçük izlerden yazılıyor; ayıklanan
binlerce sayfa, kurgulanan binlerce olay,
sevinçler ve kederli akşam saatleri.
Mevsimlik işler: pamuk tarlaları. İnşaatlar.
Daha şimdiden bindi omuzlarına torunun,
dedesinin nasibi.

4.
Eski düşlerimde görmüştüm;
tükenmiş bir ansiklopedide
okumuştum belki -kitaplar ve düşler
özdeşleşti artık-
yıkıldı yıkılacak bir dükkânda,
İlyada'nın ilk iki bölümünün
Süryanice metnini. Çevirmen
Piskopos Theophilos'un sesiydi demek
kulağımda çınlayan geceden beri;
Onu aramaya gelmişim buralara
Olgunlaştı mı diye yokladığımız
meyve, ölü bir ağustos böceği,
eksik haritalar. Halilü-r Rahman
diye bir ad döllüyor hemen
yola doğmuş kişiyi. Çıkış
günü, saatini bilmez ama herkesin
tekinsiz bir güzergâhı var, ucunda
duraksayacağı bir uçurum. Sybille
taşını koyup üstüne çıkacak
bir tan vakti ve fısıldayacak rüzgâra:
tohum için bir kehanet
sağlık için bir kehanet
savaş için bir kehanet.

5.
Torunlar! Zengininki zengin
yoksulunki yoksul. Kayıtlar
çıkarılsın, kanlı kayıtlar. Doğum ve tapu
sicilleri. Kaç fetih, kaç talan
gördü Atalar. Roma ordularının adaleti de bir

Timur ordularının da. Nurettin Zengî ve Eyyubî
kimlere toprak bağışladı? Verdikleri mühür
kimin elindeydi? Türkülerin acısı
bir türlü dinmiyor ağıtlar genç ölümlerine
yakılıyor hâlâ, yoksul sevdalara,
gurbetlere. Ağalar çoktan döndü
sürgünlerinden. Silahlı korumalar
konaklarında. Tripleks villalarda da yeni
zenginler türedi elbet. Büyüyen köyler
kenar semtlerde. "İneklerin duş saati
bilgisayarla belirleniyor" diyor coşkun
bir kadın gazeteci ve ekliyor: "Urfa daha
mucizesinin başında". Bir başka yazar
farklı şeyler söylüyor oysa; Kent
nüfusunun yüzde 70-80'i hâlâ yoksul
ona göre. Ölçütleri de değiştirdi
değer yargılarını da zamane.

6.
"Görmeyi öğreniyorum" diyor Ulucami'nin
kapısında çarpıştığım beyaz bastonlu.
Fısıldıyor muydu, yağmur
mu kesiliyordu? Parmaklarını
dolaştırdı yüzümden. Katmanları okudu
bir bir. Ve şunları söyledi: "Yabancı,
orayla bura, hem yakın hem uzak,
Aradaki perdeyi kaldıracak uzlet
bulacaksın araya araya... Anlamak
istiyorsan yoksulu, sadaka
verme, birlikte dilen. Çanağını tut
ve yorul..."

Daha var Tuba'nın gölgesinde
serinlemene. Acıyla övünme ve âyân
etme dövünerek. Ötekinin acılarıyla
aşıla acını. Çoğalt, sürgün versin
Buluttan çıkarken ay. Gideceğin
ülkelere git; gör
göreceğin hayalleri.
Meleği ve Fırtınayı tanıdığında
Yol seni nasılsa götürür".

İlk defa 2001 yılında Hürriyet Gösteri Dergisi'nin 231. sayısında okuyucusuyla buluşan bu şiir, şehir üzerine kafa yoran insanları epey heyecanlandırmıştı. Usta bir şairin içinde "Urfa"geçen bir başlık kullanmasının verdiği bu heyecan, şiiri daha özenli ve dikkatli okumamızı sağlıyordu.

Kişinin günlük yaşamını ve gerçek kimliğini bilinçli bir şekilde unutup başka bir kimliğe bürünerek yaşadığı çevreden uzaklaşması anlamına gelen fûg, kendi kendisiyle konuşmayı becerebilen insanların, özellikle de sanatçıların hayatlarının en az birkaç evresinde karşılaştıkları bir durumdur. Bu uzaklaşma, kimi zaman kişinin kendisini doğaya vurmasıyla, kimi zaman da hiç bilinmeyen bir şehirde kalabalıklar arasında kaybolmayla başlar. Bu kaybolma isteği, bazı şairlerin eserlerinde kallavi dizelerin varoluş sebebidir. Hep gemi kaptanı olma hayaliyle yanıp tutuşan Attila İLHAN'ın "kaptan"şiirinde geçen "yalnızlıktan da kurtulup yalnız kalmak isterim." dizesini de fûg'ün şiirsel karşılığı olarak alabiliriz.

Ahmet OKTAY'ın şiirlerine ve poetikasına baktığımız zaman, Urfa'yı bilinçli olarak seçtiğini hemen anlarız. Şiirlerinde kullandığı mitolojik öğelerin varlığı ile Urfa'nın efsaneler şehri olduğu gerçeği, başlangıç ile menzil arasındaki mesafenin bir düşünce barındırdığını gözler önüne seriyor. Kimlik sahibi bir şehrin kokusu, kendi kimliğinden sıyrılıp gelen bir şaire sirayet ederek insanların hem kendisini hem de şairin psikolojisini anlayabileceği dizelerde vücut buluyor.

Şiir, Gösteri dergisinde yayımlandığında altı bölümden oluşuyordu. Ahmet OKTAY, düşüncelerini yeterli derecede ifade etmediğini düşünmüş olacak ki yedinci ve sekizinci bölümleri 2003 yılında Kül dergisinde yayımladı. Şiirin tamamı "Poyrazda Kimildayan Salıncak" kitabında mevcut. Biz, bu yazıda sadece ilk altı bölüm üzerine kafa yoracağız.

Uzun bir yolculuktan sonra şehre yakınlaştığını belirterek başlıyor şiire Ahmet OKTAY. Bu yaklaşmayı birbirini tamamlayan iki kelimeyle bütünleştirerek (sara ve humma) bozkırı tanımlıyor. Humma, sara ve sayıklama kelimelerini art arda kullanarak kendinden geçmiş bir insanın psikolojisiyle bozkır konuşturuyor. Ateşli bir hastalığın adı

olan hummayı bozkıra sıfat yaparak hem sıcak bir mevsimde yolculuk yaptığını hem de sayıklama kelimesiyle şehri hastalıklı sayıyor.

Marksist sanatçıların Urfa'yı din ile bütünleştirmeleri var olan bir gerçek. OKTAY'dan önce şehre gelmiş Fikret OTYAM ve Yaşar KEMAL gibi sol tandanslı bazı yazarların Urfa ile ilgili yazılarını incelediğimiz zaman, yerli halk ve din kelimelerini yan yana ve sıklıkla kullandıklarını görürüz.

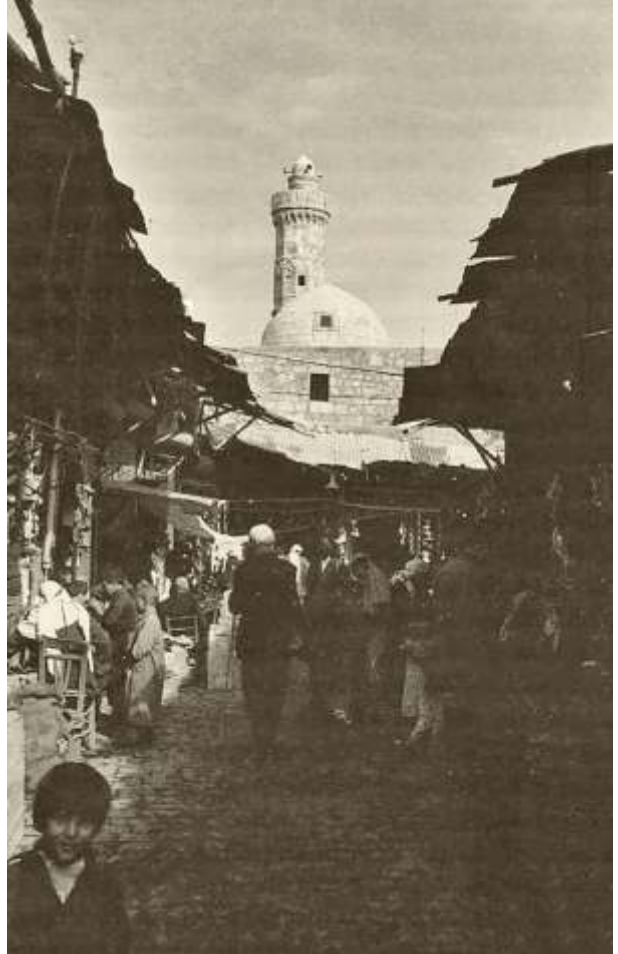

Ahmet OKTAY da bozkırın sayıkladığı cümlelerin içinde dört defa "yeşil" kelimesini kullanarak şehre giriş yapmadan dine vurgu yapıyor. Hocalar, ağlayıcılar ve kendi üstünde bitecek olan binlerce kırmızı gül imgeleriyle ölümü hissettirmeye çalışıyor okuyucuya. Her yolculuk geçmiş öldürürken yeni bir gelecek inşa eder. OKTAY da bu yolculuğu, kendini yenileme olarak görüyor.

Şair, kendisini yabancı sıfatıyla sıfatlandırarak ilk defa gidilen bir şehri "ürkünç" olarak tanımlıyor. Bilmediğiniz şehirlere adım atacağınız sırada size iki duygu eşlik eder. Heyecan ve ürküntü. Sizin yolculuğa başlama nedeniniz ile yolculukta konuştuğunuz iç sesin psikolojisi, iki kelimedenden birini ön plana çıkarır.

OKTAY şiirine başlık olarak seçtiği kelimenin etkisinden yol boyunca kurtulamamış olacak ki, duyguyu huzursuzluğun son raddesiyle ifade ediyor. Ürkünç.

Tüm yolculuklar, insanın kendi kendisiyle konuşup tüm sayısal işlemleri yaparak yine kendisini bulmasıyla sonuçlanır. Bir yolculuk, bir iç yolculuk doğurur her zaman. Vasita sizi madden uzaklaştırırsa da, düşünceleriniz sizi geçmişe bağlayan bir bağın olduğunu fısıldayarak bir koltuk arkada-

Halil ür-Rahman Gölü / Hans Peter Grumpe - 1988

şı gibi size eşlik eder. Duygularınıza -ki bu geçmişte yaptığımız hataların toplamıdır- mağlup olup başınızı elleriniz arasına aldığınız zaman dudaklarınızdan dualar dökülmeye başlar. Bir rahatlamanın ve teslimiyetin ilk adımıdır bu. Dua bir yolculuğun can simididir yolcu için. OKTAY, otobüsün içini gözlemleyerek çoğu yolcunun dudaklarından dökülen dualara vurgu yapıyor.

Bir zikir şehridir Urfa. Sabah ve ikinci namazlarından sonra Dergâh Camiinde yapılan toplu zikirlerin yankısı, avludaki kuşların kanat seslerine karşınca kendinizi üstü açık bir tekkenin önünde bağdaş kurmuş gibi hissedersiniz. Yapılan bu zikirler ve dualar yolculukta, yalnız yürüyüşlerde en kalbi duygularla dökülür ağızlarından.

Birinci bölümün sonunu bağlarken yadırgandığını düşünüyor OKTAY. Aynı taşıt üzerinde aynı şehre giren insanların birbirini merakla süzmesiyle bir korkunun belirdiği apaçık. Bu merakı ve korkuyu, cinnet kelimesiyle açıklamak otobüsteki havanın gerginliğini, şairin psikolojisini gözler önüne seriyor. Yolcuları iki kısma ayırıyor Ahmet OKTAY. Kendisi ve diğer yolcular. Her iki grubu da birbirinin yabancılığı diye nitelendirerek kendi duygularını tüm yolculara da aktarıyor.

Yapılan yolculukların bir amacının olması sizi sorulara boğar. Soru işaretini pantolonun arka cebinde taşıyan bir şairin yolculuğunda o işaret, çok sık tekrarlanır. Literatürde tecahül/üarif olarak bilinen edebi sanata da göndermede bulunarak anlamı kuvvetlendirme çabası olarak da görülebilir. Düşüncelerini çengelli iğneyle tavanda asılı durmasını istemeyen şair, arka arkaya sorular soruyor ikinci bölümde. Cevabını en son bölümde bulacağımız sorular, bizde de bir merak duygusu uyandırıyor. OKTAY'ın şiirlerinde kullandığı soru sorma halini Ahmet AYDIN şu cümlelerle açıklar: "Soru sorma hali esasen varlıksal bir edimdir. Soru soran ben, varlık hallerini algılamaya, betimlemeye de çalışır. Süregiden hayatın içerisinde her soru, bir yanıtı ön gerektirecek bilinmezden bilineye yönelmiş bir durumu, bilme halini oluşturmaya yarar. Bilen özne, bildiğini ifade etmenin yollarını da arar."

Türkçe sözlük "alkım" sözcüğüne karşılık olarak "gökkuşağı" anlamını verse de, bizim bu sözcüğü "ilkel efsanelerde, halk inanışlarında veya masallarda görülen bir gökyüzü olayı" olarak okumamız şiirin anlamına daha uygun düşecektir.

Şairin yaşamı boyunca çektiği sıkıntılardan kurtulmak ve refaha ermek için Urfa'ya geldiği göze çarpıyor. Büyülenip yola çıkmak artık dönüşü olmayan yepyeni bir dünyanın habercisidir. Pınar, kutsal taş, eril ve dişil ayak izi, eflatunsu ses gibi ardı ardına sıralanan sözcük öbekleri, sizi gerçek dünyadan alıp şairin kendi oluşturduğu ve kendisine cevap aradığı bir girdabin içine çekiyor.

İkinci bölümün sonunda şair, havanın da sıcaklığına dem vurarak güneşten etkilenmeyen yolculara seslenerek duygularını ifade etmekte zorlandığını ima ediyor. Duyguların açığa çıkması halinde ise -yine hava sıcaklığına değinerek- dökülen kelimelerin ağır olacağını belirtiyor. Urfa'nın çok dilli bir şehir olmasına da atıfta bulunuyor üçüncü bölümde geçerken.

Otobüs yolculukları daima bir Samimi ilişkiye ve doyulması imkânsız bir muhabbete gebedir. Sıkışık kaldığınız koltuk, sizin sesinize dokunan bir merhabayla konaklarda başköşede oturuyormuş hissi uyandırır. Uzun bir sohbetle yelken açacak olan merhabanın ne zaman geleceği sizi de meraklandırır. OKTAY'ın yanında oturan ihtiyarın -muhtemeldir ki geliniyle yolculuk yapıyor- söze aniden giriş yapması ve büyük bir gururla torununu şaire göstermesi, kopmaz bir bağ olarak algılanıyor. Yaptığı tanrı heykelleriyle üne kavuşan pheidias'ın bir heykeliyle kıyaslıyor dedenin torununu. Phedias'ın bir heykelinde duyduğu gururun aynısını koltuk komşusunda görüyor şairimiz. Dedenin ağzından çıkan torun sözcüğü ile oluşan yüzdeki ifade, çok uzun yoldan gelip şırl şırl akan bir çeşmenin başında susuzluğunu gideren bir insanın ifadesiyle aynı. Uzun yaşamında çektiği sıkıntılar, torununu kucağına aldığı ve yanındaki yabancıya gösterdiği zaman sona eriyor. Şair çeşme başı serinliğiyle dedenin artık tüm sıkıntılarını geride bıraktığını vurguluyor.

Başka şehirlerde çalışıp Urfa'ya dönen mevsimlik tarım işçileriyle aynı yolu paylaşıyor şairimiz. Uzun bir sohbetten sonra ortaya çıkan durumu şu sözlerle bitiriyor: "Daha şimdiden/bindi omuzlarına torunun/dedesinin nasibini." Omuzla binen bu ağır yük, kutsal bir miras gibi torunun ensesinde hissedilecek. "Sözcüklere meyyalimiz vallahi derttendir." diyen şairin iyi bir dert dinleyicisi olduğunu anlıyoruz. Can kulağıyla dinlediği koltuk komşusunun dertlerini sıralıyor. Mevsimlik işler, pamuk tarlaları, inşaatlar...

Dördüncü bölümde şair Urfa'ya neden geldiğini açıklıyor. İlk iki bölümünü okuduğu -ya da düşte gördüğü-

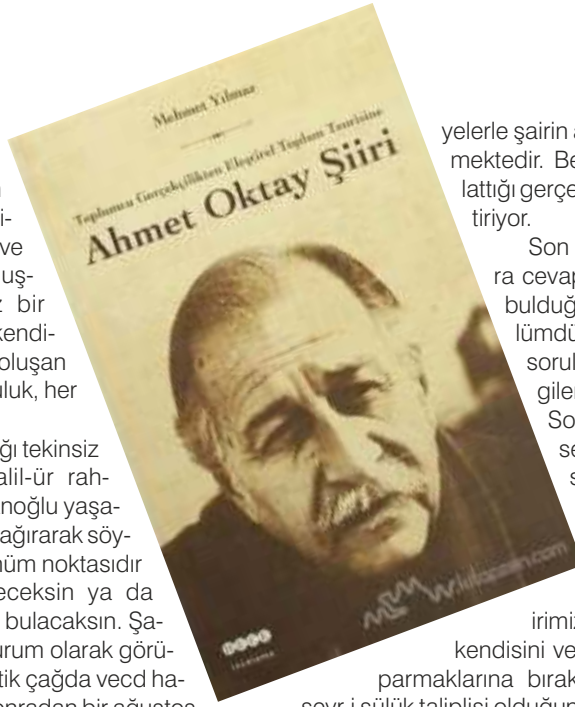
İlyada'nın etkisinde kalarak yola çıktığını söylüyor. İlyada'nın ikinci bölümünün başlığı "Agamemnon'un düşü"dür. Bir düş gerçekleştirci de diyebiliriz Ahmet OKTAY için. Kitaplar ve düşler bir yolculuğun ilk kıvılcımını oluşturur çoğu zaman. Okuyacağınız bir cümle veya gördüğünüz bir düş, sizi kendinizi bulmaya yönlendirir. Harflerden oluşan büyülü kelimelerin peşindeki bir yolculuk, her zaman için heyecan vericidir.

Gününün ve saatinin belli olmadığı tekinsiz bir güzergâhı, ağızdan çıkan Halil-ür rahman'dan dolayı Urfa'ya çeviriyor. İnsanoğlu yaşamı boyunca içinde biriktirdiği şeyleri bağıarak söylemek ister. Bu söyleme isteği bir dönüm noktasıdır aslında. Ya son nefesinde söyleyeceksin ya da büyük bir boşluğa haykırarak kendini bulacaksın. Şairimiz Urfa'yı ucunda duracağı bir uçurum olarak görüyor ve içindekilerini söylemek için, antik çağda vecd halinde iken gelecekte bahseden ve sonradan bir ağustos böceği haline gelen "sybille" den yardım istiyor bir tan vakti. Tohum, sağlık ve savaş için gelecekte haber vermesini bekliyor.

Beşinci bölüm, OKTAY'ın bir şairden çok bir röportaj yazarı gibi davrandığını gösteriyor bize. Bir gazete için Anadolu'ya açılıp halkın sorunlarını dile getirmek için görevlendirilmiş hissi uyandırıyor her cümle. Bu bölüm şairimizin toplumsal gerçekçi bir yaklaşımla hareket ettiğinin de göstergesidir aynı zamanda. Koltuk komşusunun gururla gösterdiği torununun üzerinden değerlendiriyor şehrin sosyo-ekonomik durumunu. Urfa'nın bir tarım şehri olduğunu kullandığı kelimelerden hemen anlıyoruz. Tarihten süregelen bir sistemin hep güçlüyü koruduğunu vurgulayarak modernleşmenin getirdiği yeniliklerin egemen sınıfı daha da kuvvetli hale getirdiği gerçeğini, lafı dolandırmadan aktarıyor.

Ahmet OKTAY'ın şiirinde egemen sınıf tarafından oluşturulmuş sisteme karşı bilinçli bir duruş, insanı insana karşı köleleştiren koşullara insanı bir uyarının olduğu hemen göze çarpıyor. Mersin'de kendisine verilen bir edebiyat ödülünün gerekçesi jüri tarafından şu cümleyle açıklanmıştı. "Yaşadığı zamanın tüm insanı gerilimlerini, acılarını ve direncini bir büyük toplumsal dönüşüm içinde anlamaya çalıştığı için." Bu bölüm OKTAY'ın şairliğini diğer bölüme sakladığı ve savunduğu düşüncenin kendisinde bulunduğu yanının dile getirdiği bölüm olarak okunabilir. Yerel gazetecilerin farklı görüşlerine yer verdiği son cümleler, bakış açısının önemini gözler önüne seriyor. Urfa'nın gelişmekte olduğunu ve bir mucizeyi gerçekleştireceğini söyleyen gazeteciye, diğeri insanı açıdan bakarak yoksulluğun çok üst sınırda olduğunu not düşüyor.

Usta bir kalem tarafından beşinci bölüm düz yazıya aktarılsa, karşımıza bir Bekir YILDIZ hikâyesi çıkar. Gerçekçi ve yalın bir anlatımla Güneydoğu insanlarını anlattığı hikâ-

yelerle şairin anlattığı bölüm, birebir örtüşmektedir. Bekir YILDIZ'ın düzyazıyla anlattığı gerçekleri şairimiz nazımla dile getiriyor.

Son kısım, şairin sorduğu sorulara cevap bulduğu ve aynı zamanda bulduğu cevaplarla sarsıldığı bölümdür. İkinci bölümde sıraladığı sorular, şairimizin yüzündeki çizgilere ve katmanlara yansımış. Soruların şairimiz tarafından içselleştirilmesinin bir göstergesidir bu. "Görmeyi öğreniyorum." diyen âmâ bir insanla çarpışıyor Ulucami'nin kapısında. Beyaz bastonlunun kullandığı ilk cümle şairimizi o kadar etkilemiş olacak ki,

kendisini ve sorularını çarpıştığı adamın parmaklarına bırakıyor. Çarpıştığı adamın seyr-i sülük taliplisi olduğunu anlıyoruz. Görmeyi öğreniyorum diyerek basireti (mana gözünü) basar'a tercih ediyor. Hak kulağını normal vücuttaki organa önceleyerek şairimizi sarsıyor.

Yüzündeki derin çizgilerin okuduğu parmaklar, kendini aramaya çıkan yabancı birinin olduğunu söylüyor. Şairin karşısına çıkan kişi, şairin arayış içinde olduğunu söyleyerek bir yol haritası çiziyor. İrfanın vasıtalarından birisi de kişinin kendisini tanımaya çalışmasıdır. Bu tanımanın en önemli aracı kişinin bol bol kendisi hakkında düşünememesi ve bunun içinde uzun bir vakte ihtiyacı olduğu gerçeğidir. Şairin karşılaştığı kişi, Hint felsefesiyle hareket etmesini ve başkasının derdiyle dertlenerek pişen bir yüreğin ancak huzura erebileceğini öneriyor şairimize.

OKTAY'ın karşısına çıkan kişi, yolculuğun amacına ulaştığının somut örneğidir aslında. İkinci bölümde sorduğu soruların hepsine ortak cevap buluyor. Bulduğu bu cevaplar henüz yolunun çok uzun olduğunu gösteriyor." Daha var tubanın gölgesinde serinlemene." cümlesiyle de huzuru ancak zamanın mayalamasına bırakması gerektiğini salık veriyor kendisine âmâ adam.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz. Herkesin kendini bulduğu bir şehri vardır. Hayatımızda kimse tesadüfen karşımıza çıkmaz. Etrafımızda olan herkesin bir nedeni vardır. Bu kişi ya bizi bir yere götürür ya da bize bir şeyler öğretir. OKTAY'ın Ulucami'nin kapısında çarpıştığı kişi de kendisinden başkası değildir aslında. Bir şair nereye giderse gitsin, gittiği yine kendi içidir. Ve her yolculuk bittiği yerde başlar...

S. Sabri Kürkçüoğlu - 2006

Yanlış Bilinen Bir Eyyûbî Hanı: “Hacip Ali Hanı” Ya Da Hân el-Ba'rûr

Prof. Dr. Kasım ŞULUL
Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İslam Tarihi ve Sanatları ABD. Bşk.
kasimsulul@gmail.com

Urfa ilinden 67 km. Harran ilçesinden ise 23 km. uzaklıkta Göktaş Köyü'nde bulunan ve günümüzde Han el-Ba'rûr denilen han, Eyyubiler dönemine (566-866/1171-1462) ait bir kervansaray olup kısmen harap durumdadır.

Han, Tektek Dağları olarak anılan dağlık bölgede Harran - Ceylanpınar (Re'sû'l-ayn) - Nusaybin - Musul - Tikrit-Samarra - Bağdat güzergâhında yer almaktadır.

Han kesme taştan yapılmıştır ve 65.00 x 66.00 = 4290 m² ölçüsünde kare planlıdır. Kuzey cephesindeki anıtsal bir portalden kaburga tonozlu bir giriş eyvanına, oradan da 43.30 x 44.80 metre ölçülerinde kareye yakın bir avluya girilir. Giriş eyvanının sağında mescit, solunda da hanın muhafızlarının odasına yer verilmiştir. Mescidin güney duvarının arkasındaki merdivenlerle hanı örten düz dama çıkılmaktadır. Avluyu çevreleyen han, giriş kapısı, köşe kuleleri, payanda kuleleri, mescidi, hamamı, yazlık ve kışlık mekânları ile Anadolu Selçuklu kervansaraylarının tüm özelliklerini taşır.[1]

İslâm tarihi kaynaklarına göre söz konusu hanın adı Hacip Ali Hanı'dır. Şöyle ki: Eyyûbîler döneminde yaşamış tarihçi Ebû Abdillâh el-Mâzinî et-Temîmî el-Hamevî (v. 697/1297), Eyyûbîleri konu alan beş ciltlik kapsamlı eserinde ve başka kaynaklar söz konusu hanın; onu inşa eden Hacip Ali (v. 626/1228) adıyla anıldığını özellikle belirtirler.[2]

Hacip Ali, Eyyûbîler'in el-Cezîre ve Dimaşk kolu hükümdarı el-Melikü'l-Eşref'in (576-635/1180-1237) hâcibi ve nâibi; yani bir nevi veziridir ve onun adına Harran (599/1202)[3] ve Ahlat valiliğini de yapmıştır.

Kaynaklar Hacip Ali'yi istikametli, güzel ahlak sahibi, adil, hayır ve hasenatı seven, idare ettiği yerleri imar eden bir idareci olarak tanıtır. O, Ahlat'ta bir Cuma Camisi ve hastane (bimâristan) dışında bir çok han ve mescit inşa ettirmiş, hanların giderlerinin karşılanması için vakıflar tesis etmiştir (بنی الخانات، ووقف عليها الأوقاف) Sibt İbnü'l-Cevzî Ebü'l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızıoğlu et-Türkî el-Avnî el-Bağdâdî (v. 654/1256), Mir'âtü'z-zamân fi târîhi'l-a'yân, thk. Muhammed Berekât ve di-

Hanın Girişi / S. Sabri Kürkçüoğlu - 2006

Hanın Kuzey Cephesi / Max von Oppenheim - 1913

Giriş kapısının sağındaki kitabe

ğerleri, Dimaşk 1434/2013, XXII,307]. Hacı Ali, Harran'ın şehir surları dışında da dört hamam inşa etmiştir: ikisi Harran şehir surlarının kapılarından Büyük Kapı'nın (Bâb el-Kebîr), ikisi ise Yezid Kapı'nın (Bâb Yezîd) yanındadır.[4] İslâm tarihi kaynaklarına göre Hacı Ali'nin inşa ettiği hanlardan birisi, Harran-Nusaybin arasında bulunan ve onun adıyla anılan yani; Hacı Ali Hanı denilen kervansaraydır. Diğerisi ise Humus-Dimeşk arsında yer alan ve Hân Burci'l-Ataş denilen handır.[5]

Hanın kuzey tarafında yer alan

giriş kapısının üzerinde bulunan inşa kitâbesi dört satırdır. Kitâbenin ikinci, üçüncü ve dördüncü satırları okunabilir durumdadır. Zikredilen kitâbeye ve İslâm tarihi kaynaklarına göre Hacı Ali'nin ismi, unvanları, lakabı, nesebi ve nisbesi şöyledir: el-Emîr el-Hâcib Hüsâmeddîn b. Ali b. Hammâd b. İsâ el-Mevsilî. Yapılan incelemelere göre hanın inşa kitâbesini şöyle tercüme etmek mümkündür: "Bu hanı, yolcular için kendi malından Allah'ın rızasını ümit eden el-Emîr el-Hacıb Hüsâmeddîn bin Ali bin Hammâd bin İsâ Zilhicce

615/Şubat 1219 yılında inşa etti. Han, Cemaziyelevvel 616/Temmuz 1219'da bitirildi. el-Hamdu Lillah".

أنشئ هذا الخان للمرة من ماله الفقير إلى الله الحاحب حسام الدين بن علي بن حماد تعالى الأمير بن عيسى يرتجي مرضاة الله في ذي الحجة سنة خمس عشرة وستمائة وكان الفراغ في شهر جمادى الأول سنة ست عشرة وستمائة والحمد لله

Giriş kapısının sağında, mescidin dış duvarında, bir beddua kitâbesi bulunmaktadır. Kitâbede: "ملعون ابن ملعون ابن ملعون من ظهر علي بانيه هذا الخان المبرك": Bu hana (musallat olup onu işlemez hale getiren mel'ûn oğlu mel'ûn oğlu mel'ûn oğlu mel'ûndur" denilmektedir.

İslâm tarihi kaynakları, Hacı Ali'nin hanların giderlerinin karşılanması için vakıflar tahsis ettiğini kaydeder. Bu durum ve kitabe, Hacı Ali Hanı'nın bir vakıf olduğuna ve kitabede hanı ele geçirip bir vakıf olarak işlevini yerine getirmesine engel olanlara lanet edildiğini işaret eder.

Günümüzde ise ona Han el-Ba'rûr denilmektedir. Muhtemelen, han terk edildikten sonra göçebeler tarafından ağır olarak kullanılmaya başlanması ve hayvan gübresiyle dolması üzerine ona –mahalli bir ağızla- Han el-Ba'rur denilmeye başlanmıştır.

Hanın koordinatları: 36°49'29"N 39°17'24"E şeklindedir.

Hanın Kuzey girişi üzerindeki kitabenin 4 satırlı halı / Max von Oppenheim - 1913

DİPNOTLAR

[1] <http://www.e-tarih.org/sayfam.php?m=teser&id=1306>

[2] Sibt İbnü'l-Cevzî Ebü'l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızıoğlu et-Türkî el-Avni el-Bağdâdî (v. 654/1256), Mir'âtü'z-zamân fi târî i'l-a'yân, thk. Muhammed Berekât ve diğerleri, Dimaşk 1434/2013, XXII,307; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî et-Türkmânî el-Fârik ed-Dimaşkî (673-748/1274-1348), Târîhü'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhîr ve'l-A'lâm, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, nşr. Dârü'l-Garb el-İslâmî, I. Baskı 2003, XIII,815; Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed İbnü'l-İmâd el-'Akerî es-Sâlihî el-Hanbelî (v. 1089/1679), Şeze-râtü'z-Zehab fî Ahbâri men Zeheb, thk. Mahmut el-Arnâvut, Beyrut 1406/1986, VII,210.

[3] Ebû Abdillâh İzzüddîn Muhammed b. Alî b. İbrâhîm İbn Şeddâd el-Ensârî el-Halebî'nin (613-684/1217-1285), el-A'lâkû'l-hatîre fi

Zikri Ümerâ'i's-Şâm ve'l-Cezîre, thk. Yahya Zekeriya Abbâre, Dimaşk 1991, III/1,58.

[4] İbn Şeddâd, el-A'lâkû'l-hatîre, III/1,63-64.

[5] وكان رحمه الله -حسن السيرة، كرما كثير البر والصدقات، عمر الخانات في طرق) السبيل من ذلك الخان الذي بين حران ونصيبين المعروف به؛ ومن ذلك الخان الذي بين حمص ودمشق المعروف بخان برج العطش، وكان هناك برج منهدم قديم ليس فيه ماء فلذلك سمي برج العطش. وكان أبدا مأوى قطاع الطريق فقل إن كان أحد يمر به منفردا فيسلم من الحرامية، فأصلح عملة ذلك البرج، ووصله بخان كبير بناه بالحجر Cemâleddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Sâlim b. Nasrullah b. Sâlim b. Vâsıl el-Mâzinî et-Temîmî el-Hamevî (v. 697/1297), Mufricu'l-Kurûb fî Ahbâri Benî Eyyûb, thk. Cemaled-din eş-Şeyyâl – Haseneyn Muhammed Rabî – Said Abdülfettah Aşûr, nşr. Dârü'l-Kutubi'l-Vesâiki'l-Kavmiyye – el-Matbaa el-Emiriyye, Kahire 1377/1957, IV,263-265.

Ünlü Ses sanatçısı Urfalı Mukim Tahir

Ünlü Bestekâr Avusturyalı Mozart

Avusturyalı Mozart'dan Urfalı Mukim Tahir'e...*

Abuzer AKBIYIK
Mali Müşavir-Yatırım Danışmanı
Folklor Araştırmacısı
abuzerakbiyik@hotmail.com

Coğrafyalar Farklı Olsa da, Pekçok Sanatçının Kaderi Aynı

Avusturya'da 1756-1791 yılları arasında yaşamış olan Mozart, Klasik Batı Müziği'nin, en üretken ve en etkili bestekârlarından biridir. Eserleri dünyanın sayılı orkestraları tarafından seslendirilmektedir.

Televizyonda farklı ülkeleri ve kültürleri tanıtan programları izlemeyi severim. Geçenlerde(1) farklı ülkeleri, farklı kültürler ve yaşam tarzlarını ekrana getirdiği "Aş Kendini" adlı programı izliyordum. Programda Sunucu Viyana'yı tanıtırken, ünlü besteci Mozart'ın evine gidiyor, bulunduğu mekânı, Mozart'ı ve eserlerini anlatıyordu. Sunucu cümlelerinin sonunda ise şöyle diyordu "Mozart son on yılı Viyana'da geçirmiş ve en önemli eserlerini bu evde yapmış. Ölümünde fakirlere uygulanan bir cenaze töreni yapılmış. Cenazesine 5-6 kişi katılmış çok yağmur yağın bir günde dilencilere ait yere gömülmüş. Mezarının yeri bilinmiyor."

Hazin bir son, fakat coğrafyalar farklı olsa da pek çok sanatçının kaderi aynı.

Mezarının Yeri Bilinmeyen İki Sanatçı: Avusturyalı Mozart, Urfalı Mukim Tahir

Mozart'ın bu hayat hikâyesini dinleyince aklıma İbrahim Tatlıses'e şöhret kapılarını açan "Ayağında Kudura" türküsünü ve daha birçok eseri 1940 yılında taş plaka okuyan Urfalı müzik ustası Mukim Tahir'in hazin ölümü aklıma geldi. Avusturyalı Mozart'la, Urfalı Mukim Tahir arasında birçok benzerlikler olduğunu fark ettim. Her ikisi de sanatçı olan Mozart ve Mukim Tahir'in; içkiye olan düşkünlükleri, yoksulluk içinde ve genç yaşta ölmeleri, hanımlarının hastalıktan ölmesi, yağmurlu bir günde gömülmeleri, cenazelerine birkaç kişinin katılması, fakirler mezarlığına gömülmeleri ve en çarpıcısı da mezarlarının yerinin bilinmemesi gibi benzerlikler gözümün önünden bir film şeridi gibi geçti.

Mukim Tahir'in hayatını kendi araştırmalarım(2), Mozart'ın hayatını da çeşitli kaynaklardan elde ettiğim bilgiler ışığında iki sanatçının hazin öyküsünü sizlere anlatmaya çalışacağım.

MUKİM TAHİR (1900-1946)

Urfalı Mukim Tahir (Duran), müzik ustasıdır. İbrahim Tatlıses'e şöhret kapılarını açan "Ayağında Kudura" türküsünü 1940 yılında Taş plaka okuyan ses ve saz sanatçısı ve kaynak kişidir. Kendine has tavrıyla okuması ve bağlama çalması, çok geniş bir şarkı, türkü, gazel, hoyrat repertuarı, makamları bilmesi ve sesinin güzelliği ile herkesin kabul "Usta" olarak kabul ettiği Urfalı bir sanatçıdır. Türkiye Radyo repertuarına birçok türkü kazandıran kaynak kişidir. Tenekeci Mahmut Güzelgöz(3) dâhil dönemin pek çok müzisyeni, Mukim Tahir'den etkilenmiş ve istifade etmiştir.

Okuduğu Eserlerle Müzik Tarihine Damgasını Vurmuştur.

Mukim Tahir'in ilk ses kayıtları 1938 yılında derleme gezisi için Urfa'ya gelen Muzaffer Sarısözen tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu derlemede kendi sesinden "Çarşıda nişe", "Bu pınar eşme pınar", "Abdo'nun mezarı", "Hava Havayı deli gönül" eserleri kaydedilmiştir.

Ünlü Ses sanatçısı Urfalı Mukim Tahir

Mukim Tahir, ömrünün son yıllarında 40 yaşının üzerinde iken İstanbul'a giderek üç taş plak yapmıştır. Birçokları gibi bizler de Mukim Tahir'i ancak bu plaklarındaki sesinden tanımaktayız. Okuduğu plaklarda yöresinin üslup ve ağızını aynen muhafaza etmiş, sesinin tüm özelliklerini kullanarak ustalığını ispat etmiştir. Plağa okuduğu eserleri daha sonraki yıllarda okuyan sanatçılar, onun tavrında okumaya çalışmışlardır. Ömrünün son yıllarında doldurulmuş olsa bile, plaklarındaki sesi bugün dahi dinleyenleri etkilemektedir. "Ayağında kundura", "Kapıyı çalan kimdir", "Hüsnün senin", "Elleri pambuğ", "Kırmızı kurdele", "Yara sızlar" Mukim Tahir'in Plaka Okuduğu eserlerdir.

Mukim Tahir, Urfa Halk müziğinde sanatçı kimliği yanında, önemli bir kaynak işidir. Urfa halk müziği repertuarında mihenk taşı olan ve günümüzde sevilerek okunan pek çok türkü kendisinden derlemiştir. Mukim Tahir'den derlenerek TRT Repertuarına alınan Urfa türküleri şunlardır "Ayağında kundura", "Çay içinde adalar", "Gele gele geldik bir kara daşa", "Güvercin vurduğum kalkmaz", "Kapuyu çalan kimdir", "Kırmızı kurdele", "Pınara varmadın mı", "Hüsnün senin ey dilber nadide kamer mi", "Yaram sızlar"(4)

Mukim Tahir'in taş plaka okuduğu eserler, İbrahim Tatlıses, Zeki Müren, Kamuran Akkor, Huri Sapan, Mustafa Sağyaşar, Nuri Sesigüzel, Seyfettin Sucu, Mehmet Özbek ve Münevver Özdemir pek çok ünlü sanatçı tarafından plak ve CD'lere okunmuştur.

Zenginlikten fakirliğe uzanan bir hayat...

1900 yılında Urfa'nın Bıçakçı Mahallesi'nde doğan Mukim Tahir, memleketinde sevilen ve sözleri geçen varlıklı bir

aileye mensuptu. Ailesinin elinde çok geniş ve verimli araziler vardı. Mukim Tahir'in çocukluk ve gençlik yılları bolluk ve zenginlik içinde geçmiştir.

Mukim Tahir, güzel giyinen, iri yapılı, uzun boylu, kaytan bıyıklı, esmer ve çok yakışıklı biridir. Hoşsohbet biri olup fıkralar, hikâyeler anlatarak sohbetini, konuşmalarını süsleyen, gayet hürmetkâr, bir çocuğa bile hürmet eden bir kişiliğe sahiptir.

Arazi anlaşmazlığı yüzünden bir arkadaşıyla birlikte amcasını öldürür. Çevresinde çok sevilen, sayılan, sanatçı ruhlu bir kişi olduğundan Mukim Tahir'in cinayet işlediğine kimse inanmak istemez. Urfa cezaevinde hapis yatar. Cumhuriyetin onuncu yıl affından yararlanarak haptisten çıkar. Hanımı bu hadise üzerine hastalanıp verem olur ve ölür.

Hapse girmesi ve hanımının ölümünden sonra yaşantısı bozulur, sefahate dalar. Akşam nerde sabah orda, günlerce evine uğramaz. Elinde olan araziye ve mülklerini peyderpey satarak harcamaya başlar. Birkaç sene içerisinde hem mal varlığını kaybeder, hem alkolün pençesine düşer. O artık; yalnız ve yoksul bir adamdır.

"Kapuyu Çalan Kimdir" Adlı Türküsü

Mukim Tahir'in hanımı İnce hastalığa (verem) yakalanmıştır. İlgisizlik bakımsızlık nedeniyle hanımının hastalığı da gün be gün artmaktadır. Mukim Tahir bir müzik meclisinde iken hanımının ağırлаştığı haberini alır. Eve geldiğinde

kapı çalar. İçerden iniltili bir şekilde "Kapıyı çalan kimdir, aç bakım gelen kimdir" diyen hanımının sesini duyar. Mukim Tahir içeri girer, Hanımın yanına oturur. Hanımı çok hastadır ve ölüm döşeğindedir. Hastalığın şiddeti ile inlemede olan Hanımı, bir müddet sonra da vefat eder. Hanımının ölümü kendisini yıkar. Hanımıyla yeteri kadar ilgilenmediği için kahrolur, fakat iş işten geçmiştir. Hanımının, yatağında inlerken, söylediği sözler Tahir'e çok tesir eder, onu duygulandırır. Ve dilinden "Kapıyı çalan kimdir / Aç bakım gelen kimdir / Yaram derine düştü / Belki gelen hekimdir" türküsünün ezgileri dökülmeye başlar. Daha sonra bu eseri taş plaka okur. O günden bu güne "Kapuyu çalan kimdir" türküsü okunduğunda, bu acıklı öykü akla gelir.

Ünlü Fakat Mezarının Yeri Bilinmeyen "garip" Bir Sanatçı...

Mukim Tahir çok zengin iken fakir düşmüştür. Mukim Tahir, zengin iken fakirliğe düşmesini bir türlü içine sindiremez ve bu halinden çok sıkılır. 1945 yılında Zonguldak'a bağlı Yenice Kazasında müteahhitlik yapan arkadaşı Herrem Nuri, kendisini çalışmak üzere yanına çağırınca, tereddüt etmeden Zonguldak'a gider. Kendisini uğurlamaya gelenlere "Urfa'ya bir daha dönmeyeceğim" der, dostlarıyla helalleşir. Hakkaten de bir daha Urfa'ya dönmez. Gittiği yerde vefat eder,

Mukim Tahir'den önce Yenice'ye çalışmaya giden Urfalı Köşker Hacı Mustafa Nacar, Mukim Tahir için "Onun yaşantısı kadar ölümü de hazin oldu"

Ünlü Ses sanatçısı Urfalı Mukim Tahir

deyip bize şunları anlatmıştır(5): "Biz Zonguldak'ın Yenice Nahiyesinin Cebe-ci mevkiinde bulunan bir köyde, tren yolu işinde çalışmaya gittik, Mukim Tahir de bizden iki üç gün sonra oraya çalışmak üzere saziyla birlikte geldi.. Memleketten ayrılmanın hasretinden olsa gerek çok dalgın ve düşünceliydi. Hasta ve bitkin bir vaziyetteydi ve geldiğinin üçüncü günü çok rahatsızlandı. Yerimiz ilçeye yaya olarak bir saat mesafedeydi, ilaç almak üzere ilçeye gitmeye hazırlanırken vefat etti. Cenazeye ilgili gerekli hazırlıkları yaptık, defnetmek üzere yakınımızda bulunan köyün mezarlığına götürdük. Mezarlık yeri, zeminini yumuşak toprak olan tepelik bir yerdirdi. Toprağı kazdık ama sert bir zemin bulamadık ve açtığımız çukura gömdük, etrafına bir iki tahta koyduk. Yağmur yağıyordu ve toprak atınca tah-talar yıkıldı. Öylece üzerini kapattık. Çok üzüldük, memleketin en meşhur ve en zengin insanını, memleketinden yüzlerce kilometre uzak bir köyde, mezar bile olmayan bir çukura göm-dük. Öldüğünde cebinde on para çıkan Mukim Tahir'in bu şekilde ölümüne çok üzüldük, moralimiz bozuldu, biz de dayanamayıp birkaç gün sonra Urfa'ya döndük"

İşte, "Ayağında kundura" türküsü gibi meşhur birçok türkünün bestekârı, ünlü ses sanatçısı Mukim Tahir'in gömüldüğü yer-bugün için- bilinmediğinden mezarı kayıptır.

Mukim Tahir'in mezarının bulunması için araştırma yaptık, birçok kişi ile görüştük. Mezarını gördüm diyen kişi(6) ile girişimde bulunduk, "gördüm" denen mezarlıkta inceleme yaptık fakat mezarın izine rastlayamadık.

▲ Ünlü Bestekar Wolfgang Amadeus Mozart

MOZART (1756-1791)

Wolfgang Amadeus Mozart(7), Klasik Batı Müziği'nin, en üretken ve en etkili bestekârlarından biridir. Yapıtları, senfonileri, konçertoları, oda orkestralarını, piyanoyu, operayı ve korolu müzikleri etkilemiştir. 35 yıllık ömrüne 626 eser sığdırmıştır. Mozart, Avrupalı bestekârların en popülerlerindedir ve birçok eseri standart konser repertuarlarında kullanılır. Günümüzde müzik tarihinin en büyük dehalarından biri olarak kabul görmüştür. "Figaro'nun Düğünü", "Sihirli Flüt", "Saraydan Kız Kaçırma", "Don Juan" ünlü eserlerinden biridir.

1759 yılında Avusturya'nın Salzburg şehrinde doğmuştur. Küçük yaşından itibaren müziğin içinde olmuş gerek besteci gerekse icracı olarak birçok kez Avrupa turnesine çıkmıştır.

Mozart için Türklerin ayrı bir önemi vardır, Türkler için de Mozart'ın. Mozart Türklerle, müzik ve töreleriyle gençlik çağlarıyla başlayarak ilgilenmiştir. Osmanlıların Viyana'yı kuşatması sırasında ve sonrasında, Avrupalılar, özellikle de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yurttaşları Türklerle yakın ilişkilere girmiştir.

Klasik dönemde kuşkusuz Türk adını müzikte en çok duyan besteci Mozart'tır. Sonat, konçerto, opera ve balalarında Türk vurma çalgılarını ya da renklerini kullanmıştır. 1775'de yazdığı "Türk Marşı" ile 1782'de yazdığı "Saraydan Kız Kaçırma" operası bunların içinde en ünlüleridir.

Mozart'ın mezarının yeri öğrenilememiştir.

Kariyeri, onur ve şan yönünden parlak biçimde sürmesine rağmen maddi durumunu düzelmemiş, yaşamı boyunca sonu gelmeyen para sıkıntısı çekmiştir. Ona övgüler yağdıran krallar bile hasis davranmışlardır. Kendisi dersler vererek ve halk konserleriyle yetinerek hayatını kazanmaya çalışmıştır. Arkadaşlarından birçok kez borç almıştır ve pek çok borcu ödenmemiş şekilde ölmüştür.

Mozart, Constanze isminde bir kıza âşık olmuş ve onunla evlenmiştir. Karısı da hastalanmış, durmadan ilaç, doktor parası gerekmiştir. Mozart

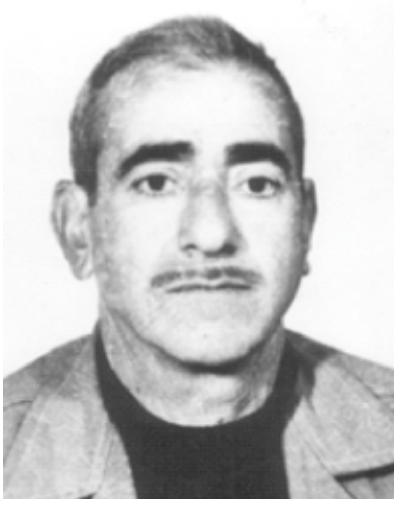
maddi sıkıntılar içinde bunalacak hale gelmiş, 9 yıl sıkıntı içinde bocalamıştır. Para kazanmak için sürekli konser turnesine çıkmıştır. Devamlı konserler de zaten zayıf olan bünyesini daha da yormuştur. Mozart 35 yaşına bastığında ölüm korkusu bütün benliğini sarmıştır. Esrarengiz bir yabancı ondan pek yakında ölecek bir hasta için bir ölüm marşı bestelemesini istemiştir. Mozart bu pek yakında ölecek hastanın kendisi, ondan marş isteyen de Azrail'in ta kendisi olduğunu sanmış, bu düşünceyi bir türlü aklından silmemiştir. Mozart otuz beş yaşında ölüm marşını bitiremeden Viyana'da vefat etmiştir. Ölüm marşı öğrencileri tarafından tamamlanmıştır.

Cenazesi fakir cenazeler için uygulanan biçimde kaldırılmıştır. Rivayete göre, Mozart'ın cesedi, hastalığı ve yoksulluğu sebebiyle, tanıdığı insanlar arasından sadece altı kişi katılmıştır. Bu küçük kafile şiddetli yağmur nedeniyle mezarlığa kadar tabuta eşlik edemeyince cenaze aceleye getirilerek dilenciler için ayrılan bir mezara gömülmüştür.

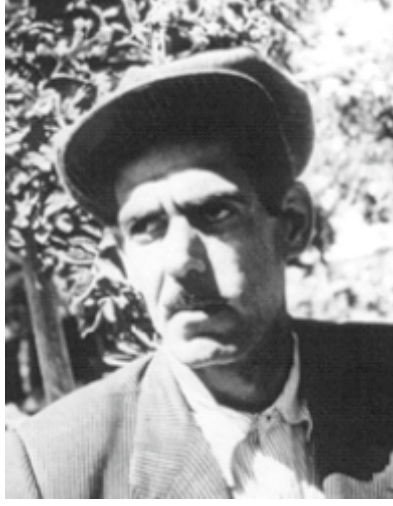
Karısı Constanze de hasta olduğu için Mozart'ın cenazesinde bulunamamıştır. Birkaç gün sonra kocasının mezarını aradığı zaman mezarıcı ona bu adda bir kimseyi tanımadığını söylemiştir. Mozart'ın nerede gömülü olduğu hala bilinmemektedir. Yalnız ölümünden bir süre sonra Viyana'da boş bir mezarın üzerine bir anıt dikilmiş ve burası Mozart'ın mezarı olarak ilan edilmiştir.

SANATÇILAR TOPLUMUN ÇİÇEĞİDİR

Ankara'da düzenlenen "Popüler Kültür ve Edebiyat, Ozan ve Müzisyenlerin Durumu" konulu sempozyumda(8) "Kültür ve sanatla uğraşanlar fakir kalır." Başlıklı bir bildiri sunmuş-tum. Ha Avusturyalı Mozart, ha Urfalı Mukim Tahir, her ikisi de kaderi aynıdır. Aradan yıllar geçmiş olsa da bu sanatçıların eserleri halkın gönlündedir, dilindedir, fakat Mozart'ta, Mukim Tahir'de yaşantısında maddi sıkıntılar çekmiş ve yoksulluk içinde vefat etmiştir, mezarlarının yeri dahi belli değildir.

Kazancı Bedih (Yoluk)

Tenekeci Mahmut (Güzelgöz)

Cemil Cankat

Sanatçılar, Hayattayken Korunmalı, Gözetilmeli, Desteklenmelidir.

Zaman zaman ünlü sanatçılarla ilgili anma geceleri düzenlenir. Hayatı hikayesi, müzik kültürümüze katkıları anlatılır, eserleri seslendirilir. Bu gecelere pek gitmek istemem, gitsem de çoğu kez içim sızlayarak dinlerim konuşulanları. Mesela 11adet sinema filminde başrol oynamış, 300'ün üzerinde plak yapmış Cemil Cankat(9) anma gecesinde, ömrünün son yıllarında bükülmüş beli ile Urfa'da taksi şoförlüğü yapan Cemil Cankat hatırıma gelir üzülürüm. TRT' pek çok türkünün kaynak kişisi, Kültür Bakanlığı'nca kendisinden

324 Urfa türküsü derlenen Ünlü Müzik Ustası Urfalı Kaynak kişi ve Tenekeci Mahmut ile ilgili gecede, onun geçim sıkıntıları, onbir çocuğunu geçindirmek için hayat mücadelesi aklıma gelir. "İbo Show" ve pek çok televizyon programında yer alan, "Eşkiya" dâhil pek çok sinem filminde türküler ve gazeller seslendiren, kasetleri ve CD'leri ile ünü yurt dışına taşımış Gazelhan Kazancı Bedih(10) Gecesinde, maddi imkânsızlığı nedeni ile kaloriferli bir evde oturamadığı, katalitik sobada ölümü aklıma gelir hüzünlenirim, ağıt boğazıma çöker.

Çiçek, kukuşuyla, rengiyle hayatımıza güzelleştirir, sağladığı faydalarla

bedenimizi iyileştirir, havamızı temizler. Böylece "çiçek" önemlidir ve hayatımızın ayrılmaz bir parçasıdır. "Sanatçılar da toplumun çiçeğidir". Ürettikleri eserlerle hayatımıza renk katar, zenginleştirir, güzelleştirir, ruhumuzu iyileştirir, dertlerimize derman olur.Bu nedenle Kültür, sanat, folklor, edebiyat ve müziğe emek veren, kültür ve sanat hayatımızın gelişmesi, zenginleşmesi için bir ömür harcayan gerçek sanatçılar, hayattayken korunmalı, gözetilmeli, desteklenmelidir. Ancak bu şekilde yeni fi-danlar yetişir ve çiçek açar.

DİPNOTLAR

*Bu yazı, 21.05.2016 tarihinde Edebiyatçılar Müzisyenler ve Ozanlar Derneği'nin Ankara'da düzenlediği "Sanat ve Toplum" konulu Sempozyumda sunulmuştur.

- 1) Aydan Önder'in hazırlayıp sunduğu her hafta farklı bir ülkenin farklı bir kentini ekrana getirdiği "Aş Kendini" programı 30.06.2013 Pazar günü saat 13.50 de. Bugün Televizyonunda yayınlandı.
- 2) Mukim Tahir (Duran) ile ilgili Abuzer Akbıyık'ın program ve araştırma yazıları: Şanlıurfa Televizyonu programı Mukim Tahir'in hayatı, Anlatan Yeğeni İsmail Duran-1993, Şanlıurfa Mega Radyo Programı Mukim Tahir'in hayatı ve eserleri Anlatan İsmail Duran-1995, Araştırma Yazısı, Mukim Tahir (Oturun), Biyografi, Bizim Urfa Dergisi, İstanbul, Ekim, 1996, Şanlıurfa'dan Üç Musiki Ustası CD ve Kitap Mukim Tahir'in Hayatı, Kalan Müzik, İstanbul- 2004 Mega Radyo Programı Mukim Tahir'in Hayatı (Yusuf Ocakoğlu)-2005
- 3) Tenekeci Mahmut Güzelgöz hakkında Abuzer Akbıyık'ın kitap ve yazıları; Köşe Yazısı, Tenekeci Mahmut, Biyografi, 11 Nisan Gazetesi, 01.03.1988, Köşe Yazısı, Folklor Hazinemiz Tenekeci Mahmut Usta, Hizmet Gazetesi 10.03.1988, Kitap, Kaynak Kişi Tenekeci Mahmut Güzelgöz'ün Hayatı, ŞURKAV Yayınları-1992, Köşe Yazısı, Tenekeci Mahmut Usta ve Kaseti, Hizmet, 30.12.1997, Köşe Yazısı, Ustaların Ustası Tenekeci Mahmut, Halkın Sesi, Şanlıurfa, 25.03.2003, Köşe Yazısı, Tenekeci Mahmut, Halkın Sesi Gazetesi, Şanlıurfa-16.04.2004, Kitap ve CD, Urfalı Müzik Ustası: Gazelhan Tenekeci Mahmut Güzelgöz, Kalan Müzik İstanbul-2007, Kültür Bakanlığı, Belgesel Film, Kaynak Kişi Tenekeci Mahmut Güzelgöz, Deta Produksiyon-2012

- 4) Abuzer Akbıyık tarafından, Mukim Tahir'in 1938 ses kaydı ve 1940 taş plak kayıtları Abuzer Akbıyık tarafından bir araya toplanmış, hayat hikâyesi yazılmıştır. Bu ses kayıtları ve yazılar Kalan Müzik firmasında tarafından 2004 yılında kitap ve CD olarak yayınlanmıştır.
- 5) Abuzer Akbıyık ve Halil Binbaşıoğlu, Köşker Hacı Mustafa Nacar'ın, Mukim Tahir ile ilgili anlattıklarını dinlemiştir. Bu konuşma Halil Binbaşıoğlu tarafından video banta kaydedilmiştir.
- 6) Urfalı Dr.Mehmet Işık Zonguldak'ta görev yaparken, komşularının bir cenazesi için mezarlığa gittiklerinde Mukim Tahir'in mezarına rastladığını Abuzer Akbıyık'a söyledi. Abuzer Akbıyık ve Mehmet Işık, Zonguldak'ta ikamet eden Urfalılara rica etti, mezarlıkta araştırma yaptırdı. Öyle bir mezar bulunamadı. Aradan 50-60 yıl geçmiş. Sahipsiz bir mezar. Üzerine birileri gömülmüş, mezar taşı da kaybolmuştur diye yorumladılar.
- 7) https://tr.wikipedia.org/wiki/Wolfgang_Amadeus_Mozart
- 8) Edebiyatçılar Müzisyenler ve Ozanlar Derneği'nin düzenlediği, 25-26 Mayıs 2013 günlerinde, Ankara Oran'daki TÜRKSOY salonunda düzenlenen "Popüler Kültür ve Edebiyat, Ozan ve Müzisyenlerin Durumu" konulu sempozyumda Abuzer Akbıyık "Kültür ve sanatla uğraşanlar fakir kalır" başlıklı bildiri sunmuştur.
- 9) Urfalı Cemil Cankat, Abuzer Akbıyık Araştırma Yazısı, Araştırma yazısı, Bizim Urfa Dergisi, Kasım-Aralık 1995
- 10) Kazancı Bedih (Yoluk), Biyografi, Abuzer Akbıyık Araştırma Yazısı, Bizim Urfa Dergisi, Sayı:5, Eylül 1995, İstanbul.

“KİLİT TAŞI” (Hikaye)

Halil KOÇAKOĞLU
Sınıf Öğretmeni
halilko75@hotmail.com

Kepçenin korkunç homurtusu, evin girişindeki kilit taşına yıllardır üstlendiği bu kilit görevinin sona erdiğini düşündürdü. İki gündür aralıksız bir şekilde çalışan kepçe o korkunç tırnaklarını evin arka taraflarından başlayarak her tarafına dokundurup onları harabeye çevirmişti. Kala kala eski evin birkaç odası ve kapısının da bulunduğu giriş duvarı kalmıştı.

Kilit Taşı arkasındaki harabeye baktı. Bu harabe arasına da kendi gibi kilit görevi gören arkadaşları ile birlikte tüm taşlar yerle bir olmuştu. Şimdi o da diğer arkadaşları gibi hiçbir direnç göstermeden kendini kepçenin korkunç tırnaklarına bırakacaktı. Artık son dileği tek parça olarak yerdeki arkadaşlarının arasına katılmaktı. Kepçenin biraz ilerisinde iki üç adam, biri de evin son sahibi idi, bu evin yerine yapılacak pasajın kaç katlı olacağını, kaç dükkânı olacağını konuşuyorlardı.

Kilit Taşı, kim bilir kaç zamandır bu evin giriş duvarını tutma görevini üstlenmişti. O bile unutmuştu bunu. Evin en güzel yerinin kendisine ait olduğuna inanırdı hep. Hem sokağa bakıyor, hem de evin içini görebiliyordu. Kimler geçmemişti ki altından kaç sahip değiştirmişti? E kolay değil bu şehrin kurtuluşuna bile şahit olmuştu!

Komşu duvarlardaki kilit taşlarıyla hiç sezdirmemeye çalışsa da bir kıskançlık bir savaş her zaman vardı bizim Kilit Taşı'nın içinde. Sık sık karşılaştırmalar yapardı kendi kendine. Bu karşılaştırmalarda kendini hep daha şanslı daha iyi daha güzel bulurdu. Biraz bencillik vardı bizim Kilit Taşı'nda.

21 nolu evdeki kilit taşı komşusunun bu harabe halini görüp içerler bir halde:

-Yakında sıra bizde, dedi.

-Alt sokakta hiç ev kalmamış hepsini yıkmışlar, diye devam etti.

-Benim yerime pasaj yapacaklarmış, dedi bizim Kilit Taşı.

Karşıdan 18 numara lafa karıştı:

-Evet evet yeni binaları görebiliyorum buradan. Çok zevksiz hiçbir emek harcanmamış gibi duruyorlar.

-Biz öyle miyiz? diye sordu yandaki komşu kilit taşı:

-Şu işlemlerimize bir bakın, kim yapabilir bunları? Sannırım insanlar gittikçe zevksizleşiyor.

Gerçekten de 20 numaralı evin çok güzel işlemleri vardı. İşlemlerinin güzelliği sadece bulunduğu sokakta değil şehirdeki diğer sokaklarda da bilinirdi. Hele evin giri-

şindeki kilit taşının üstündeki nakış tam bir usta işiydi. 20 numara bu işlemleri ile hep caka satmıştı sokaktakilere. Laf aramızda bizim Kilit Taşı'nda pek bozuluyordu bu duruma fakat pek belli etmemeye çalışıyordu. Gerçi bizim Kilit Taşı'nın da bir tesellisi vardı. Tam üstünde taşıdığı "hacı levhası" onun gururu idi. Yıllar önce sahibi hacca gidip geldikten sonra bu levhayı taktırmıştı. Bu levha buralarda pek önemliydi. Bu, evin sahibinin hacı olduğunu belirtirdi. Bizim Kilit Taşı bu mavi boyalı üstünde Kâbe'nin de bulunduğu Arapça yazılı levhayı başının üstünde yıllardır taşımaktan dolayı hep kıvanç duymuştu.

Sokağın başındaki kilit taşı tam bir bilgeydi. Rivayete göre bu ev dolayısıyla kilit taşı Ulu Cami'nin yapımına bile şahit olmuştu. Bilge ev, -ona yılların demek olmaz- asırların verdiği, büyük bir yorgunluk ve bilgelikle:

-Üzülme! dedi. "Bu dünya, bu insanlar hep böyledir. Ben neler yaşadım. Hiç eskimem, hiç yıkılmam diyen kalelerin yıkıldığına şahit oldum. Sıra bizde."

Bu sözler sokaktaki tüm evleri üzdü içlerini ürpertti.

Kilit Taşı bu sözler üzerine büyük bir hüznle arkasına baktı. Ağlamamak için direniyordu. Bir an geçmişi düşündü. Kimi sevmişti en çok? Evet şüphesiz ki Hanif Dayı'yı. Evet onu sevmişti. Çok halim selim adamdı Hanif Dayı. Bu evin son sahibinden önceki sahibiydi. Son sahibi on iki yıldır oturduğuna göre Hanif Dayı buradan daha doğrusu dünyadan göçeli on iki yıl olmuştu. Çocukları o öldükten hemen sonra şimdiki sahiplerine satıp yeni semtlerden birine evin hanımın deyişiyle "kutu gibi" bir daireye taşınmışlardı.

Hanif Dayı hep erken uyurdu. Her gün sabah namazında kalkardı. Hacı adamdı o. Kâbe resimli mavi tabelayı da ölmeden yedi yıl önce o taktırmıştı evin sokak kapısı üstüne. Sabah namazını kıldıktan sonra evi dolaşırdı, günün en sevdiği saati güneşin daha yeni doğacağı bu saat idi. Erken kalkıp namazını kılar, yaz mevsimi ise damda tahtda yatan çocuklarının üstlerini kontrol eder sabahın o güzel serinliğini içine çekerekdi. Kendi yetiştirdiği çiçekleriyle ağaçlarıyla konuşurdu. Onların bakımlarını gerçekleştirir. Serin suları diplerine döker bitkilerin suyu içişini büyük bir zevkle izlerdi. Daha sonra etrafı gezinir akrep var mı yok mu diye kontrol ederdi. Kuş takalarında kuşların uyanışlarını seyreder biraz sonra avluya gelip su içmek isteyecek kuşlar için curuna su doldururdu. Kuşlar hep temiz su içsinler diye dünden su kalmışsa onu döker yerine tertemiz, serin su koyardı. Hep taşırırdı suyu çok severdi bunu. Kilit Taşı o yaşta bir adamın bu çocukça oyundan aldığı keyfe şaşırırdı, fakat Kilit Taşı da severdi bu küçük ve zararsız oyunu. Curundan taşan su kendine bir yol bulur, bazen iki üç kola ayrılırdı. Bazen de yerdeki taşlarda oluşmuş küçücük oyukların içini doldururdu ve birazdan karıncalar gelirdi o su dolu oyukun başına kana kana su içerlerdi. Güneşin belirmesiyle ilk ışıklar o küçük curunun içinde ne güzel kırılırlardı. Kuşlar birazdan civıldaşarak suyun kenarına gelip konarlar, hafifçe curuna eğilip o minik gagalarıyla su içer, içtikleri her yudumda da başlarını havaya kaldırırlardı. Hanif Dayı kuşların bu hareketi için hep; "içtikleri her yudum için Allah'a şükrediyorlar." Derdi.

Kilit Taşı en çok bu kuşları severdi. Cıvıldaşmalarını, gelip duvarlara konmalarını, aniden havalanıp göğe yükselmesini hep bir hayranlıkla izlerdi. Hele o curun başındaki oy-

nayışları. Gün boyu curunun başından ayrılmazlardı. Biri gider biri gelirdi. Havanın çok sıcak olduğu zamanlarda bazı kuşlar kendilerini tamamen suyun içine bırakırlardı. Başta Kilit Taşı olmak üzere evin tüm taşları kuşların bu hareketlerini çok komik bulup gülmekten kendilerini alamazlardı. O yüzden Kilit Taşı her zaman, "Eğer kilit taşı olmasaydım bir curun olmayı isterdim, kuşlar gelip içimde su içerler eğlenirler belki bana uzak diyarlarda neler olup bittiğini bile anlatırlar." derdi sokaktaki arkadaşlarına.

Bazen Hanif Dayı elinde bir avuç buğdayla avluya gelip bunları yere serperdi. Kuşlar küçük bir tereddüitten sonra avludaki takalarından fırlayıp avludaki yemleri gagalarlardı. Hanif Dayı bu buğdayları avluya fırlattıktan sonra hep, "Yazık bu kuşlar bu sıcakta yemi nereden bulacaklar, yesinler zavallılar." derdi.

"Hey gidi Hanif Dayı hey!" diye söylendi Kilit Taşı. Hanif Dayı'nın büyük oğlunu evlendirdiği o günler aklına geldi. Kilit Taşı şimdiye kadar hiç bu kadar eğlenmemişti sanırım. Davul zurna üç gün boyunca geceler hariç hiç susmamış, avluyu dolduran onlarca insanı coşturup durmuştu. O gün yapılan yemeklerin kokusunu, davulun zurnanın sesini, insanların neşesini hiç unutmamıştı. Zaman zaman bunları hatırlayıp hep gülümserdi Kilit Taşı.

Motorun korkunç homurtusu Kilit Taşını daldığı anlardan uyandırdı. Evet şimdi acımasız gerçekle karşı karşıyaydı. Sarı renkli büyük kepece evin anılarla dolu odalarından birini daha yıkıyordu. Artık bir oda, avludaki havuz, eyvan ve kendisinin de içinde olduğu giriş duvarı kalmıştı. Yıkıntılar arasında gözü "kuş takaları"na takıldı. Kuşlar kepeceğin homurtusunu duyduktan sonra havalanıp yuvalarını terk etmişlerdi. Geriye takalardaki çöpten yatakları ve birkaç tüy kalmıştı. Ölümü düşündü bir an. Ne kadar garip bir şeydi ölüm. Bu gün varsın, yarın yoksun. Hanif Dayı'nın ölümü geldi aklına birden. Sıcak bir yaz gecesinin sonuydu. O yine erkenden kalkmış, namazını kılmış, çocuklarını kontrol etmişti. Şimdi sıra curuna su koyup kuşların gelişini bekleyecekti. Fakat çok sevdiği bu işleri son kez yapabildiğinin farkında değildi. Birden göğsünde bir ağrı hissetti ve yere doğru yığılırken zorla damdakilere seslenebilmişti. Çocukları onu duyup da hastaneye yetiştirene kadar iş isten geçmiş, eve Hanif Dayı'nın ölüsü gelmişti.

Bir ölüm daha böyle üzmüştü Kilit Taşı'nı, hatırlıyordu. Bu evi yapan ilk sahibinin büyük bir oğlu vardı. Onun amansız bir hastalığın elinden kurtulamayıp ölümü çok üzmüştü. Sadece aile değil, Kilit Taşı ve bu civarda bulunan evlerin tüm taşları da bu ölüme üzülmüşlerdi. Çünkü bu çocuk taşların dilinden anlıyor, onları çok seviyordu. Onları bazen bir baba şefkatiyle okşuyordu, onları anladığını sık sık dile getiriyordu. Tabi bunu yaparken insanlardan gizli yapıyordu. Çünkü insanlar bu gencin yaptığını görseler ona mutlaka deli gözüyle bakarlardı. Kilit Taşı ve arkadaşları biliyorlardı ki insanlar taşların canı olduğuna inanmazlardı.

-İnanırlar, inanırlar, dedi Bilge kilit taşı ve devam etti; "Eğer inanmasalardı bize böyle güzel süslemeler yaparlarmıydı? İnsanlar çok gariptirler, bize değersiz bir taş gözüyle bakarlarken miras kalan süslemeli tarihi evleri bazen paylaşamazlar. Hatta mal için tartışıp birbirlerinin kalplerini kırarlar.

Foto: Cihat Kürkçüoğlu

-Öyleyse değeri bize değil kendi harcadıkları emeğe, bize verdikleri ruha veriyorlar, dedi Kilit Taşı.

-Evet, diye yanıtladı Bilge Taş onu; "Tabi ki bize verilen önem bizim sadece taştan varlığımıza değil. Ama insanlar da birbirlerine verdikleri değeri sadece etten var olmuş vücutlarına vermezler. O vücudun içinde var olan ruhun diğer insanlara gösterdiği ihtimama, topluma kazandırdığı değere göre verirler. Aynı bize de verdikleri göreve göre gösterdikleri önem gibi. Örneğin sen bir kilit taşısın. Aslında varlığının diğer taşlardan hiçbir farklılığın yok ama sana verilen görev seni önemli kılıyor."

Kilit Taşı bir an kendisine verilen önemin büyüklüğünü düşündü. Evet, gerçekten de önemli bir görevdi bu. Koca bir duvarın ayakta durmasını sağlıyordu. Aslında aynı yapıda birlikte olduğu taşları hep bir arada tutarak onlardan ayrılıyordu önem olarak. Bir an yine bencil tarafı tuttu, "ben önemliyim", dedi kendi kendine. Ama niye seçmişlerdi kendisini bu görev için? Yanındaki taşlara baktı. O taşlardan birini de seçebilirlerdi pekâlâ. O zaman kendisi önemsiz bir taş, işte sadece bir taş mı olacaktı? Bu düşünce onu korkuttu hiç bu güne kadar böyle bir şey düşünmemişti. Şimdi bir şey daha öğrenmişti. İnsanların bize önem vermesi için en başta bizim kendimize önem vermemiz lazım; "Eğer bir kilit taşı olmasaydım da ben önemli bir taş olacaktım, çünkü bir işe yarayacaktım. Evet, bir işe yaramak, önemli olan buydu bir işe yaramak. Kilit taşı veya bir curun olarak ya da herhangi bir taş olarak ama işe yarayarak."

Acaba, bu görevim bittikten sonra ne olacağım, diye düşündü kendi kendine; "Hayatta bir taş olmalıyım. Sıcaklarda üstüme su döküldüğünde kana kana içmeliyim. Güzel kokular yayılmalı üstümden su döküldüğü zaman. Ama hayır hayır ille de bir curun olmalıyım. İçimde serin sular durmalı hep kuşlar gelmeli kana kana su içmeliler, gün boyunca oyunlar oynamalılar üstümden, bana uzak diyarları anlatmalılar, uçmanın nasıl bir duygu olduğunu anlatmalılar. İçimde yemyeşil, kaygan yosunlar oluşmalı, sabah güneşi yakamazlar oluşturmaları üzerimde. Güzel insanlar gelsinler içime koyacakları suyu taşırsınlar Hanif Dayı gibi. Çocuklar ise suyla eğlenip oynasınlar."

Korkunç kepçe tekrar homurdandı. Kilit Taşı arkasına baktı. Artık bir ev yoktu arkasında bir hayat yoktu. Birazdan artık kendisi de olmayacaktı. Tek isteği vardı o da tek bir parça halinde yere düşmekti. Bir kez daha insanların ne kadar garip olduğunu düşündü. Bu evin yapıldığı zamanları hatırladı. Yapılan en güzel evlerden biriydi. Sahibi ev yapılıp

ta kilit taşı yerine konduğunda yapan işçilere fazladan bahşiş bile vermişti. Buralarda böyleydi evin kilit taşı yerine konduğunda evi yapan işçilere ücretlerinin dışında birde bahşiş verilirdi. Bahşiş verilerek konulduğum yerden şimdi bir kepçenin korkunç tırnaklarının hoyratça tırmalamasıyla belki de iki üç parça halinde kaybolup gideceğim, diye düşündü.

Kepçe artık iyice Kilit Taşı'nın olduğu yere yaklaşmış hatta bir iki darbesi Kilit Taşı'nı sarsmıştı. Sokaktaki diğer evlerin kilit taşları ağlamaya başlamışlardı. Kolay değil onunla uzun yıllar boyunca arkadaşlık edenler bile vardı. Bilge Taş; "Elveda Kilit Taşı elveda, belki bir gün başka bir yerde yine buluşuruz. Belki bir küçük curun, belki bir kuş takası, belki bir hamam kurnası, belki bir mezar taşı, belki de bir kilit taşı, üstü en güzel süslemelere sahip olarak, üzülme korkma bir gün bir yerde mutlaka buluşacağız."

Korkunç kepçe artık Kilit Taşı ile göz göze gelmişti. Kepçenin operatörü bir an da kepçenin tırnaklarını Kilit Taşı'nın üstüne doğru kaldırdı. O sırada işçilerden biri operatöre durmasını söyledi. Sonra hızla koşup Kilit Taşı'nın üstünde yıllarca gururla taşıdığı hacı levhasını söktü bir demir levye sayesinde. Levhanın sökülen yeri güneşi uzun yıllar görmemenin verdiği bir şaşkınlıkla gözlerini kamaştırdı. Levhanın sökülmesi Kilit Taşı'nı hem üzdü hem de sevindirdi. Levhanın bıraktığı çıplaklık onda hafifte olsa bir utanma duygusu yarattı. İşçi tamam der şeklinde elini operatöre doğru salladı. Operatör kepçenin biraz evvel yukarıya doğru çıkardığı tırnaklarını şimdi Kilit Taşı'nın tam üstüne doğru indirdi. Kilit Taşı bu sırada diğer arkadaşlarının bağırışlarını duydu, göz yaşlarını gördü; "Elveda arkadaşlarım, elveda." Diyebildi ve gözlerini kapadı.

Urfa'da akşam olmak üzereydi. Artık sokaktan bir ev daha eksilmişti. O evle birlikte yaşanmış acı tatlı anılar şimdi bu yıkıntıya dönmüş evin taşları altında kalmıştı. Sokaktaki evlerin taşları şimdi yaşlı gözlerle bu yıkıntıya bakıyorlar, Kilit Taşı ile birlikte yaşadıkları güzel günleri anıyorlardı. Kilit Taşı da onları görüyordu fakat artık birbirlerini duyuyorlardı. Kilit Taşı kendini yoklayıp sağlam olup olmadığını kontrol etti. Neyse ki bir iki parmak büyüklüğünde birkaç parça taşın dışında eksikliği yoktu. Fakat vücudunda bir ağırı hissediyordu. Güneş ışıkları artık etkisini kaybetmiş iyice solgunlaşmıştı. Birazdan karanlık olacaktı artık. Kilit Taşı bu sokakta yaralı haliyle ilk kez geceyi geçirecekti. Birazdan karanlık bastırdı, ay yükseldi, yıldızlar parlamaya başladı. Sokaktaki diğer evlerin sahipleri evlerine gelmişler yemeklerini yemiş-

lerdi. Ama artık onun bir sahibi yoktu. Altındaki enikli kapıyı vurup misafiriğe gelecek güzel insanlar da yoktu artık. O an kapının hali aklına geldi. Enikli kapı taşların altında kalmış birçok yeri ezilmişti. Kilit Taşı ona şimdi ağlamaması, korkmamasını söylemek isterdi ama nafiye artık birbirilerini duymuyorlardı. Gece boyunca Kilit Taşı'nın gözüne uyku girmedi. Sabah oluyordu. Serinliği hissetmeye başladı. Sahi kuşlar, kuşlar ne yapacaklar diye düşündü. Ne yapacaklardı, nerede su içeceklerdi. Kuşların bu kadar geç aklına gelmesi onda kendine dair bir kızgınlık yarattı. Birazdan kuşlar geldi. Yıkıntılardan üstünde dönüp durdular. Hatta bazıları yıkıntılardan üstüne kondu. Öylece gezinip durdular yıkıntılardan arasında ve sonra uçup gittiler. Kilit Taşı gün boyu diğer arkadaşlarının kendisine döktükleri gözyaşlarına üzüldü. Sokaktan geçen insanların bazılarının bu yıkımlardan dolayı üzüldüklerine, bazılarının ise bu eski evlerin yıkılmasından dolayı duydukları memnuniyete şahit oldu. Güneşin tam tepeye çıktığı öğlen vaktinde Kilit Taşı bayağı bir terledi. Güneş ışıklarını ilk kez böyle dik bir şekilde alıyordu üstüne. "Aman Allah'ım ne kadar yakıcı." diye söylendi. Bir an aklına avluda üstüne su döküldüğünde değişik bir ses ve hoş bir koku yayan döşeme taşları geldi. O günü de yine akşam ettiler. Ertesi sabah güneşin ışıklarıyla tekrar uyandı. Zaman ne çabuk geçmişti. Yıkılmasının üstünden tam iki gece geçmişti. Yeni bir gün başlıyordu. Sabahın ilk ışıklarıyla sokakta kıpırdanmalar başlamıştı. Kilit Taşı o sırada daha önce bu eve daha doğrusu yeni yıkıntıya misafir olarak gelmiş mezarıcı ustasını gördü. Yıkıntılardan dolanıyorlardı. "Yazık olmuş, bir daha böyle evleri zor yaparlar", dedi kendi kendine. Kilit Taşı bu ustayı çok seviyordu. Sadece o değil bütün taşlar onu çok seviyorlardı. O bir taş ustasıydı çünkü. Mezar taşı yontardı ölü sahiplerinin isteği üzerine. O yüzden bu taşların dilinden anlardı. Kilit Taşı ayrıca ustanın kuşları çok sevdiğini biliyordu. Evinde bir sürü kuş besliyordu. Ren-gârenk kuşlar uçururdu havada akşamüstleri.

Kilit Taşı'nın olduğu yere doğru yaklaştı mezarıcı. Kilit Taşı onu yakından son bir kez daha göreceği için sevindi. Mezarıcı şimdi tam Kilit Taşı'nın başucundaydı. Ellerini beline kavuşturdu. İç çekti. Yere doğru baktı. Kilit Taşı'nı gördü. "Bir kilit taşı", diye söylendi. Oflaya pufloya yere doğru eğilip taşı kucakladı. Yerde Kilit Taşı'nın birkaç küçük parçası kaldı. Kilit Taşı çok heyecanlanmıştı. Ne yapacak beni, diye heyecanla düşündü. Birden onun bir mezarıcı usta olduğu aklına geldi.

Mezarıcı usta kucakladığı Kilit Taşı'nı eliyle temizledi, yanaklarını şişirip sertçe taşın üstüne üfledi. Kilit Taşı'nın üstünde artık toz kalmamıştı. Mezarıcı onu alıp mezarlığa getirdi. Bir kenara koydu. Kilit Taşı yıllarca canlı insanlarla birlikte olmuştu. Şimdi ise ölü insanlarla belki de yüzlerce yıl geçirecekti. Öğlen oldu mezarıcı yaptığı işleri bitirip biraz dinlenmeye çekildi. Gözü bir an Kilit Taşı'na takıldı. Taşı tekrar kucakladı. Evirip çevirip taşı iyice bir yokladı. Daha sonra eline keski ve çekicini aldı. Başladı Kilit Taşı'nı oymaya. Kilit Taşı'nın canı biraz yansa da ne olacağını merak etmekten dolayı bu acıyı hissetmedi. Yaklaşık bir saat sonra mezarıcı; "İşte oldu, evet kuşlar için güzel bir curun oldu." Dedi. Bu sözler Kilit Taşı'nı şaşkına çevirdi. Dilini yutacak gibi oldu. Sevinç çığlıkları atmak istedi ama heyecandan değil haykırarak, en küçük bir ses bile çıkaramadı. Ne yani o şimdi bir

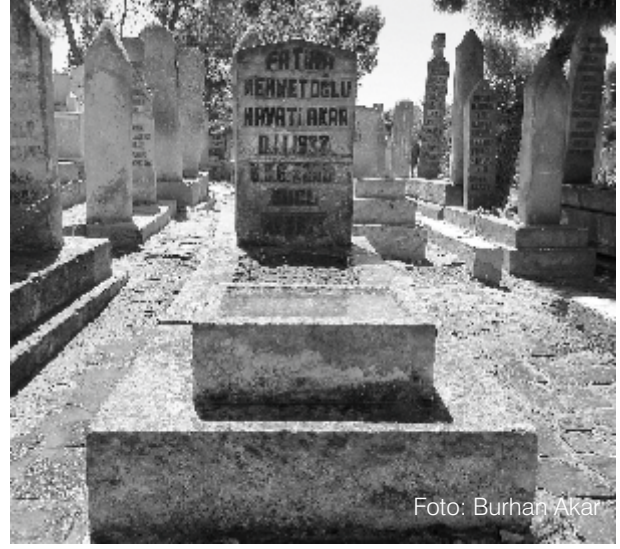

Foto: Burhan Akar

curun mu olmuştu? İçinde kuşların gün boyu su içeceği, oyun oynayacağı, içinde yakamozların, yeşil yosunların oluşacağı bir curun. İnsanların ne kadar garip canlılar olduğunu tekrar düşündü. Hatta bu garipliklerinden dolayı insanları daha çok sevdiğini fark etti.

Mezarıcı onu alıp yeni yaptığı bir mezarın kenarına ilişti. İçine serin sular döktü. O da aynı Hanif Dayı gibi suyu taşırdı. Kilit Taşı sevincinden dolayı gülmekten kendini alamadı. Birazdan ilk misafirleri geldi. Cıvıldaşarak gelen üç küçük serçeydi bunlar. Doya doya sularını içtiler. İçlerinden biri kendini suyun içine bıraktı. Kilit Taşı şen kahkahalar atıyordu artık. Öğleden sonra mezardaki ölünün sahipleri geldiler. Mezarın başında ağlaştılar. İçlerinden biri mezarın etrafını temizledi. Yeni ekilen çiçekleri suladı. Arta kalan suyu curunun içine boşalttı. Curun daha ilk gününden iki kere taşmıştı. Mezarın üstüne koyduğu curundan dolayı mezarıcıya teşekkür ettiler. Mezarıcı onlara önemi yok der gibi elini salladı, Allah sizlere sabır versin, dedi.

Kilit Taşı bundan sonraki yaşamının ölüme sitem içeren yazılarla dolu bir mezarlıkta bir curun olarak sessiz, huzurlu geçireceğini düşündükçe sevinci katlanıyordu.

Kilit Taşı'nın bunları düşündüğü aynı saatlerde eski evin yıkıntılarında dört tane çocuk belirdi. Hepsisi de on üç, on dört yaşlarında çocuklardı bunlar. Yıkıntılardan biraz oyun oynadılar. Daha sonra içlerinden biri uzakta bir cismi gösterdi. Heyecanlı bir şekilde tartıştılar. Yine içlerinden biri yere eğildi, Kilit Taşı'ndan arta kalan küçük parçalarla birini eline alıp hafifçe tarttı ve aniden uzağa fırlattı. Kilit taşı gözünü kapadı gökyüzüne doğru yükseliyordu. Yükseldi yükseldi. Aniden bir -can-a çarptığını hissedip olduğu yere yığıldı. Gözünü açıp baktığında gördüğü manzara bir dehşet tablosuydu. Hayatta en sevdiği canlıyı bir kuşu vurmuştu. Çocuklar sevinçle koşarak can çekişen kuşun yanına geldiler. İçlerinden biri, yere düşen yaralı kuşcağızı eline aldı. Can veren kuşun kanı, Kilit Taşı'na da sıçradı. İşte Kilit Taşı şimdi ağlamaya başlamıştı...

Edessa Krallığından Günümüze Geleneksel Şanlıurfa Kadın Giyiminde KÖFÜ (Kofi)

İsmail SÜNGER

Öğretmen / Halk Oyunları Eğitmeni ve Araştırmacısı
sunger_i@hotmail.com

Anadolu'da kadın başlıkları, erkek başlıklarına göre günlük yaşamda halen varlığını bir biçimde sürdürmektedir. Erkeğin askerlik, çalışma gibi nedenlerle kırdan kente göçü, geleneksel giyim kuşamın kaybolmasına/değişmesine neden olmuşken, kadının kırsalda kendi örf, adet ve gelenekleri çerçevesinde yaşamını sürdürmüş olması genel olarak kadın geleneksel giyim kuşamını, özelde ise geleneksel kadın başlıklarını günümüze ulaştırılan bir unsur olmuştur. Buna rağmen, yapımı özel malzemeler ve belli bir ustalık gerektiren başlıklar kaybolmanın eşiğine gelmiş veya tamamen kullanımdan kalkmıştır. Bu durumu Şanlıurfa özelinde değerlendirecek olursak, yakın zamana kadar sıklıkla kent ve köy yaşamında kadınların başlık olarak kullandığı kofi ya da yöre ağızında kullanılan isimle "köfü", üzerinde durulması gereken belirgin bir örnek olarak karşımıza çıkar.

KISAS KÖYÜ-1968 Hatice Göncü (Veli Göncü Eşi), Hatem Taygan, Mezine Aydoğdu, Ayşe Nazlı (Veli Göncü Ablası), Aşık Halit Aşan / Fotoğraf: İbrahim Demirel

TÜRK DİLİNDE KOFİ:

Şanlıurfa yöre ağızında köfü olarak yaşayan sözcük, sözlük araştırmalarında "kofi" olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk Dil Kurumu(TDK) Büyük Türkçe Sözlükte yer alan tanıma göre kofi; "evli köy kadınlarının başlarına giydikleri üstü sargılı ve altınlı fes, bir çeşit başlık" olarak ifade bulur. Buna ek olarak yine TDK'nin Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü'nde kofi'yi tanımlamak için Erzurum ağızı parantezi ile beraber "ketfiyye: dinge; fes üzerine vala sarılarak yapılan bir baş tuvaleti (kofi/kofiyh)" ifadesi yer alır. TDK'nin Güncel Türkçe Sözlüğü'nde ise sözcüğün karşılığı yoktur.

Biçim olarak kofi'ye benzer bir sözcük olan "kofik" ise TDK'nin Büyük Türkçe Sözlüğü'nde "kadınların başlarına süs olarak taktıkları taç" olarak, derleme sözlüğü 8. ciltte kaynak gösterilerek yer alır. Aynı sözcük için; "içerisi oyulmuş patlıcan ya da biber kurusu, kurutulmuş patlıcan, biber vb. sebze, içi oyularak kurutulmuş patlıcan, biber gibi kışık yiyecekler" ifadelerine de aynı kaynak gösterilerek bu sözlükte yer verilir. Bu açıdan bakıldığında kofik olarak ifadelendirilen içi oyularak kurutulmuş sebzelerin ismi ile kadın başlığı olarak kullanılan kofik, görsel olarak ilişkilendirilerek halk tarafından eşsesli isimlendirilmiş olabilir. Hangisi referans gösterilerek diğerinin isimlendirildiğini tahmin etmek ise etimolojik/folklorik araştırmaların konusudur.

Bunun dışında, Türk dilinde yer alan bazı deyimler kofi sözcüğünü içermese bile baş bağlama ya da baş üzerine yapılan düzenlemelerin önemini ortaya koymak açısından önemlidir. Baş bağlanmak, başına tüy dikmek, baş tacı etmek, kafanın taşını attırmak, başı göğe ermek, baş üstünde tutmak gibi deyimler, Anadolu'da kullanılan kadın başlarının biçim ve malzemesi hakkında bilgi vermesi, aynı zamanda da baş düzenlemesi ve başlığa verilen değeri ortaya koyması bakımından önem taşır.

Sözlük tanımlarından hareketle kofi'yi üzerine bez sarılarak yapılan ve çeşitli takılarla bezeli biçimde kullanılan bir tür kadın başlığı olarak ifade etmek doğru olur. Yapılan araştırmalar kofi olarak isimlendirilen ya da farklı isim taşısa da kofi ile yapısal ve biçimsel benzerlik gösteren başlık türlerinin Anadolu'nun

Kısaş'tan köfülü kadınlar./Fotoğraf İbrahim Demirel - 1968

pek çok yerinde kullanıldığını/kullanılmış olduğunu göstermektedir. Kofi olarak isimlendirilen başlığın farklı yörelerde taşıdığı biçimsel ve yapısal farkların inanç, toplumsal konum, sosyo-ekonomik yapı, hammadde, iklim, göç, kültürel etkileşim gibi nedenlerle oluştuğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Sözü edilen nedenlerle oluşan farklılıklar bir yandan kişinin sosyo-ekonomik konumuna (zengin-fakir vb) veya medeni durumuna (evli-bekâr-nişanlı-dul) ilişkin bilgi verirken bir yandan da hangi aşiret, soy ya da boya ait olduğuna dair bir işaret oluşturabilmektedir.

ŞANLIURFA'DA KÖFÜ

Günümüzde geleneksel giyim kuşamın günlük yaşamda halen belli özellikleriyle yaşadığı Şanlıurfa ilinde, köfü olarak isimlendirilen kadın başlığı yalnızca yaşlı kesimin kullanmakta olduğu bir başlık türü olarak varlığını sürdürmektedir. Genç kesimin yıllar içinde bu başlığı kullanmayı çeşitli nedenlerle terk etmiş olması bugün günlük yaşamda köfüyü yalnızca yaşlı kesimin giyim alışkanlıkları içinde görülebilir hale getirmiştir. Günümüzde köfü kullanan yaşlı kesimin ge-

lecekte hayatını kaybedecek olması "köfü"nün günlük yaşamdan tamamen kaybolmasına neden olacaktır.

Şanlıurfa geleneksel giyim kuşam kültürü içinde bir tür kadın başlığı olarak yer alan köfü (kofi), son yıllarda geleneksel giyim kuşam kültürünü temsili nitelikte yaşayan halk oyunları alanında dahi kendine yaşam alanı bulamayan bir giysi parçasıdır.

Köfü; karton kalıp üzerine astar dikilerek hazırlanan fesin, geleneksel kuşmaşlar sarılarak dekorlanması ile oluşturulur. Yörede gümüş ve altın takılarla bezenerek alın, şakak ve yanakları süsle-

Halkoyunları giysisinde köfü

yen köfü, Şanlıurfa merkez, ilçeler ve köylerde bir takım biçimsel farklılıklar göstererek varlığını sürdürmüştür. Bu duruma örnek verecek olursak; Suruç ilçesinde kullanılan köfü diğer yerleşim yerlerinde görülenlere oranla daha yüksektir. Genç kadınların kullandığı köfü takı ve süs bakımından zengin ve gösterişli iken, yaşlı kadınların kullandığı köfülerde takı pek fazla görülmez.

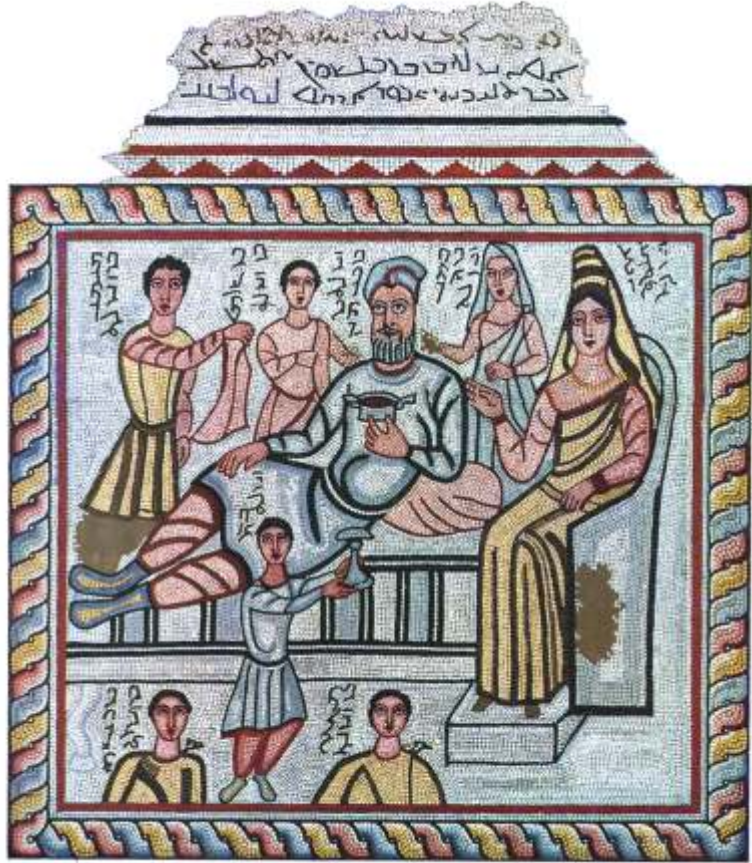
EDESSA MOZAIKLERİNDE KÖFÜ

Merkezi Edessa olan ve M.Ö. 132 ve M.S. 244 yılları arasında hüküm sürmüş Osrhoene Krallığı döneminde bugünkü Şanlıurfa sınırları içinde pek çok mozaik eser üretilmiştir. "Edessa Mozaikleri" diye anılan bu mozaik eserlerin bir kısmı yurt içi ve yurt dışındaki müzelerin envanterine kayıtlı iken önemli bir bölümü kayıptır. Erken Helenistik Dönem'e tarihlenen bu mozaiklerin bir kısmı sarayların taban süslemesi olarak kullanılırken büyük çoğunluğu mezar yapılarının zeminini süslemek için kullanılmıştır. Mozaiklerde yer alan yazıların hepsi Süryanice'dir. Mezar odalarında ve saray zeminlerinde bulunan mozaiklerde yer alan kadın figürleri, köfüye ilişkin yapılan araştırmalarda en eski görsel örnekleri sunmaları bakımından oldukça önemlidir.

1979 yılında Şanlıurfa merkez Şehitlik Mahallesi'ndeki Çamlık Tepe-

V. Abgar Mozaïği

THE FUNERARY COUCH MOSAIC, with Syriac inscriptions, dated A.D. 278,

Çenaze Töreni Mozaïği Ms. 278

Barba'şamin Oğlu Barma'na Mozaïği

si'nde bulunan "Abgar Mozaïği" bir mezar odasının tabanını süslemektedir. Mozaikteki kadın figürü çalınmıştır ve bugün nerede olduğu bilinmemektedir. Kadın, mezarın kurucusu Barsemyo'nun annesi Azil'dir. Azil'in belden yukarısı resmedilmiştir. Bu mozaikte Azil, başında köfü ve köfünün üzerine yerleştirilmiş sarı bir başörtüsü ile resmedilmiştir.

Bir başka köfü örneği 1956 yılında Şanlıurfa'nın Eyyübiye mahallesinde bir kaya mezarında tespit edilen "Ce-

naze Töreni" isimli mozaikte görebilmemiz mümkün. Bu mozaığın sağında yer alan kadın figürünün başında köfü vardır ve köfünün üzerine sarı renkli bir başörtüsü yerleştirilmiştir.

Sözü geçen Edessa mozaiklerinin çoğu Şanlıurfa'nın Yakubiye Mahallesi'nde bulunmuştur. Bu bölgenin, Edessa Krallığı döneminde "Şelama Oğlu Abgar Mezarlığı" olarak anıldığı tarihi kayıtlarda yer almaktadır. Edessa Krallığı ve Roma döneminde bu mezarlığa zengin ve soylu kişilerin gömüldü-

ğü tahmin edilmektedir. Sözü geçen mezar odalarının tabanına ölenleri ve yakınlarını temsil eden mozaik resimler yapılmıştır. Bu mozaiklerden biri olan ve "Barba'şamin Oğlu Barma'na Mozaïği" olarak isimlendirilen mozaikte yer alan 4 figürden biri olan Sama'nın kızı, sarı bir eham giymiş ve başında bir köfü taşımaktadır. Köfünün üzerinde bir başörtüsü yer alır. Aynı mozaikte resmedilmiş diğer kadın figür olan Ama'nın kızı da başında konik bir başlıkla resmedilmiştir. Bu başlığa, sarı renkte ve vücudun arka kısmından aşağı doğru inen bir örtü bağlanmıştır.

Konuya ilişkin incelemeye diğer bir diğer örnek "Gerno Oğlu Ma'na Mozaïği" diye isimlendirilmiş mozaiktir. Mozaikte yer alan üç figürden biri Ma'na'nın karısı Rimay'dır. Rimay'ın başında da Ama'nın kızının başındakine benzer bir köfü yer almaktadır. Köfünün üzerinde aşağıya doğru inen sarı bir başörtüsü bulunur.

Şanlıurfa ili Yakubiye Mahallesinde Kırkmağara diye anılan bölgede 1952 yılında bulunan fakat bugün nerede olduğu bilinmeyen bir başka mozaik eser, "Aile Portresi" veya "Mukimi Mozaïği" olarak anılan resimdir. Bu mozaik resimde ikisi kadın toplam yedi figür yer almaktadır. Her iki kadın da baş süsü olarak köfü ile resmedilmişlerdir. Kadınlardan birinde köfünün üzerinde sarı başörtüsü varken, diğer kadın figüründe başörtüsünün rengi yeşildir.

Ama'nın kızı mozaïği

Gerno Oğlu Ma'na Mozaïği

Ma'na'nın karısı Rimay

Aile Portresi (Mukimi Mozaigi) Mozaigi

Konuya kaynaklık eden bir diğer mozaik eser ise Şanlıurfa ili Samsat Kapısının dışında bir mağarada bulunmuş olan "Gavsi Oğlu Balay Mozaigi"dir. Bu mozaığe ait eldeki tek görsel 1890 yılında Euting tarafından yapılmış çizimdir. Mozaikteki on adet portreden altısı kadındır. Altı kadının beş tanesinin başında köfü, köfölerin üzerinde ise aşağıya doğru uzanan başörtüleri bulunmaktadır.

Kadın figürlerinin yer aldığı moza-

iklerin içinde diğerlerinden farklı olması nedeniyle dikkat çeken bir başka eser ise "Zenodora Mozaigi"dir. Nerede bulunduğu ve bugün nerede olduğu bilinmeyen bu mozaik eser 1881 yılında Urfa'da kopya edilmiş ve bir çizimi bulunmaktadır. Mozaikte yer alan kadın figürünün başında sivri külah biçiminde bir başlık bulunur. Köfü ile biçimsel benzerlik göstermemekle birlikte, incelenmesi gereken farklı bir örnek olarak karşımıza çıkan bu külah biçimindeki baş-

Gavsi Oğlu Boday Mozaigi

Zenodora Mozaigi

Üçayaklı Sehpa Mozaigi

lığın üzerindeki örtü aşağı doğru uzanarak tüm bedeni örter.

Bir başka köfü örneği 1956 yılında J.B Segal tarafından Şehitlik Mahallesinde tespit edilen "Üçayaklı Sehpa Mozaigi"dir. Bazı parçaları 1980 yılında yurtdışına kaçırılırken yakalanmış ve Aya İrini Müzesinde/İstanbul'da bulunmaktadır. Tarihsiz olup muhtemelen III. Yüzyılın başlarına aittir. Sağ başta ayakta duran Gebbay oğlu Adona'nın kızı 'Adita'nın başında köfü ve köfü'nün üzerinden aşağıya doğru uzanan başörtü bulunmaktadır.

Üç Ayaklı Sehpa Mozağinden Bir Detay

Hasan Rastgeldi'nin Tablolarında Köfü

PLASTİK SANATLARDA KÖFÜ

Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Resim Bölümü Başkanlığı da yapmış olan Urfa doğumlu ressam Hasan Rastgeldi, çalışmalarında Anadolu ve özellikle Urfa kültürünün zengin imgelerinden sıklıkla yararlanır. Sanatçının fırçasından çıkan ve Devlet Güzel Sanatlar Galerisi arşivinde bulunan "Urfa Yöresi Gelin Başı" isimli 1968 tarihli resim, köfünün biçimsel yapısı hak-

kında net fikirler verir. Resmin konusu köfü ile resmedilmiş genç bir kadın portresidir. Resimde köfü önden geriye doğru eğimli biçimde yükselir. Köfünün alın kısmında ortasında renkli bir taş olan "üçkor" yer alır. Üçkorun göbek bölümünün altından paralar sallanır. Köfünün yan kısımlarında, genç kızın şakak ve yanaklarını kısmen kapatan "reşme" isimli takı yer alır. Köfünün üzerine beyaz bir başörtüsü (yöre ağzında neçek) sarılmıştır. Başörtüsü, genç kadının çene altından boynunu saracak bi-

çimde bağlıdır. Neçek denen başörtüsü, renkli tülün bir mendilin köfünün etrafından çevrilmesiyle alın kısmından sabitlenmiştir. Renkli tül mendilin köfünün yan tarafında fiyonk oluşturacak biçiminde bağlanmıştır.

KÖFÜ NASIL YAPILIR?

Yakın tarihte kaybolmaya yüz tutmuş veya ortadan tamamen kalkmış olan kültür varlıklarına dair bilgi edinebilmek için yazılı ve görsel kaynaklar

Köfü Yapım Aşamaları

kadar kişisel tanıklıklar da önemlidir. Şanlıurfa geleneksel giyim kuşam kültürü içinde günlük yaşamda kaybolmaya yüz tutmuş, bir kadın başlığı olan köfü hakkında ayrıntılı bilgi edinebilmek için kişisel tanıklıklardan yararlanmak önemlidir.

Bu doğrultuda halk oyunları ve folklor araştırmacısı Şükrü Üzümcü rehberliğinde, 1954 doğumlu Selvi Öztunç ile 7 Ocak 2017 tarihinde görüşme yapıldı ve görüşme kayıt altına alındı. Yapılmış olan bu görüşme, köfünün yapısal özellikleri yanında bu özelliklerin sosyo-ekonomik konum ve medeni durumla olan ilişkisini canlı tanıklık aracılığıyla ortaya koyması bakımından önemlidir. Kendisi de köfü kullanmış olan Selvi Öztunç, gençlik yıllarında çevresinde köfü yapmış olan kişilerden görüp öğrendiği yöntemlerle köfü yapmaya devam etmektedir.

Öztunç'un anlattıklarına göre; köfü evli kadın başlığıdır. Bekâr genç kızlar daha alçak, tepesi düz, üzerinde gümüş tepelik olan bir başlık (gümüş başlık olarak isimlendirilen Urfa başlığı) takar. Köfü, evlenen kadınlar için, bu konuda özel beceri sahibi kişiler tarafından yapılır. Alın kısmı alçak, geriye doğru eğimli biçimde yükselen bir yapıya sahiptir. Karton ya da benzeri malzemeler kalıp olarak kullanılarak bir fes hazırlanır. Hazırlanan kalıp, astar niteliğinde bir kumaşla kaplanır. Yine Öztunç'un anlatımına göre, kalıbın oval yapısını koruması için, bir parça yaş ağaç dalı ince bir kumaşla kaplanır ve oval yapıdaki köfünün çevresi boyunca kalıbın

içine dikilir. Astarlanan köfü kalıbının üzerine koyu renkli kumaş kaplanarak ana yapı oluşturulur. Köfünün ense kısmına yapay saç görünümü veren ve yörede "saç koru" olarak isimlendirilen parça dikilir. Başlığın üzerine, ön kısım açık kalacak biçimde beyaz bir tülbent (neçek) örtülür. Bu aşamadan sonra köfünün etrafına "sırmalı puşu" denilen geleneksel kumaş sarıllarak sabitlenir. Bazı yerlerde "neçek" sırmalı puşunun üzerine takılır. Başlığın alın kısmı "üçkor" denilen takı ile süslenir. Köfünün her iki yanına "reşme" denilen gümüş takılar takılır. Renkli bir tül mendil (olasılıkla ipek) köfünün etrafı boyunca sarılarak yan tarafta fiyonk biçiminde bağlanır. Kişinin sosyo-ekonomik durumuna göre köfünün alın bölümüne bir dizi altın para takıldığı da görülür. Suruç doğumlu olan Selvi Öztunç, yöresinde her evli kadının bu başlığı taktığını belirtir.

KÖFÜ ETNOĞRAFİK ESER OLARAK KENT MÜZESİ'NDE YER ALMALI

Etnografya; insanın topluluklarının maddi kültür varlıklarını alan çalışması yöntemine dayanarak inceleyen bir bilimdir. Kaybolmaya yüz tutmuş maddi kültür varlıklarımızı korumak ve gelecek kuşaklara nitelikli biçimde aktarmak için kurulmuş olan etnografya müzeleri günümüzde birer eğitim kurumu işlevi de taşır. Kent müzeleri, kurulduğu yerleşim yerinin etnografik nitelik taşıyan maddi kültür varlıklarını bulma, koruma

ve sergileme gibi sorumluluklar taşır.

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin girişimleriyle kurulan, kentin tarih ve kültürünü bir eğitim kurumu sorumluluğuyla tanıtmaya ve yaşatmaya çalışan Şanlıurfa Kent Müzesi koleksiyonunda Şanlıurfa geleneksel giyim kuşam kültürünü yansıtan parçalar da vardır. Ancak bu koleksiyonda, Edessa Krallığı'ndan günümüze kadar varlığını sürdürmüş ve günümüzde kaybolmaya yüz tutmuş olan "köfü"nün yer alması önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Köfü, Şanlıurfa Kent Müzesi'nde etnografik bir eser olarak yer almalıdır. Bunun yanında, kırsal alanda varlığını kısmen sürdürmekte olan köfü ile ilgili konservatif nitelikli ve kurumsal saha araştırmaları yapılmalı, araştırma projeleri desteklenmelidir.

KAYNAKLAR

- Şanlıurfa-Uygurluğun Doğduğu Şehir (2002). Şanlıurfa: Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları/27.
- Şükrü Üzümcü (2016). Şanlıurfa Halk Oyunları. Şanlıurfa: Eyyübiye Belediyesi Kültür Yayınları
- Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük
- Türk Dil Kurumu Derleme Sözlüğü
- Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük

- Türk Dil Kurumu Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü
<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=356028>
- <http://www.aktuelarkeoloji.com.tr/?/=1342>
- <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,80981/mo-132---ms-639.html>
- <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,80829/edessa-mozaikleri.html>
- <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44675/sanlıurfa-ilinden-calinan-mozaik-eserler.html>

Tarihî Bir Mekânın Mevcudiyeti Hakkında İlmî Bir Araştırma: Ayn-ı Halilu'r-Rahman Medresesi Örneği*

Enver KARAKEÇİLİ
Haliliye Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü-VHKİ
Yazar-Tarihçi
enverkarakecili@gmail.com

Vakıfların eğitime olan katkı ve desteklerinin somut örneklerinden olan, vakıf külliyyeler içerisinde yer alan yapılardan, bir tanesi de medreselerdir. Ayn-ı Halil u'r-Rahman Medresesi Balıklı Göl'ün batı tarafında olup, caminin makam kısmına bitişik geniş bir eyvanla başlayarak köşede kuzeye dönüp gölün batı kıyısını kaplar ve karşı köşeden göle girinti yapan kubbeli bir maksure ile sona erer.(1) Beş oda, şeyh odası ve dershâne diye anılan büyük bir oda ile cami ve medrese arasında yer alan eyvandan oluşan medresenin(2) bânîsinin kim olduğu ve ne zaman vücuda getirildiği konusunda muhtelif görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden bir tanesi ve yaygın olanı medresenin h.1288/1871-1872 tarihinde Urfa Evkâf Müdürü Mustafa Efendi tarafından caminin restorasyonu sırasında yapıldığıdır.(3)

Şeyh odasının kible tarafındaki kapısı üzerinde bulunan h.1288(1871-1872) tarihli yedi satırlık tâmir kitâbesinin altıncı satırında, "Mâ hasal bu buk'anın i'marı buldu tarz-ı nev hücre vü dershâne vü eyvân hep revnak

tirâz.... Sene 1288."(4) Sultan Abdülaziz zamanında tâmir edildiği belirtilen bu yapının altıncı satırında dikkati çeken hususlardan birisi de "buk'a" kelimesidir zira bu kelime zâviye manasına gelmektedir.(5) Hücre ve dershânenin de geçtiği kitâbede medrese kelimesi geçmediği anlaşılmaktadır.

Esasında bir medresenin olup olmadığı tartışılması gereken bir mevzûdur. Bu itibarla tarihî seyir içerisinde medrese ile ilgili olarak ulaşılabilen belgelerin analizleri, takipleri ve yorumlanmaları bu belgelerin müstakil bir defterde veya arşiv fonunda yer almamasından dolayı, konunun açığa çıkartılması hususunda, netice alınması zor olan

Ayn-ı Halil u'r-Rahman Medresesi

meşakkatli bir süreci kaçınılmaz hale getirmiştir. Muhasebe kayıtları, i lâmlar, hüccetler, mazbatalar, hurûfât kayıtları gibi belgeler konunun aydınlatılması için çoğunlukla istifade edilen belgelerden olmuştur. Bu bağlamda incelenen R 1287/1871-72 tarihli muhasebe kaydında medrese ile ilgili olduğu telâkkî edilen kısımda şöyle denilmektedir: "...Makâm-ı mezkûrda müceddeden inşâ kılınan hücerât ta mîratı..." masrafı olarak 2500 kuruşluk harcama yapıldığı kaydedilmiştir.(6)

Hücrelerin yeniden inşâ edildiği veya tâmir edildiği belirtilen bu kayıttaki hücreler diye bahsedilen yerin günümüzde medrese binası olarak kabul edilen mekânda yer alan hücreler olduğu değerlendirilebilir. 7 Şaban 1294 /17 Ağustos 1877 tarihli mazbatada ise, "Urfa Sancağı İdare Meclisi'nden vârid olan iş bu mazbatanın meâli Hazret-i İbrahim Halilu'r-Rahman Efendimizin namına olarak Sultan Süleyman Han Hazretlerinin Urfa'da binâ eyledikleri cami-i şerifi ve makâm-ı mübâreki ve medârisi hâvî zâviye mürûr-ı zaman ile harâb olmakla bundan üç sene mukaddem müceddeden inşâ olunarak yalnız cami-i şerifi ta'miri kaldığından..."(7) ifadesinden de anlaşılacağı üzere medrese, zâviye ve makam-ı mübareğin tâmiratlarının yapıldığı, aynı zamanda zâviye ve medâris olarak kullanılan yapının iç içe olduğu anlaşılmaktadır. Tâmirat ve yeniden inşâ belge ta-

rihi olan 7 Şaban 1294 tarihinden üç sene önce gerçekleşmiştir ki bu da h.1291 /1874-1875 tarihine tekabül etmektedir. Dolayısıyla Urfa Evkâf Müdürü Mustafa Efendi tarafından 1871-1872 tarihlerinde medresenin yapılmış olduğu kabul edilirse 2-3 yıl gibi kısa bir sürede, 1874-1875 yıllarında, medresenin harap bir vaziyette bulunması ve tâmirattan geçmesi pek mümkün görünmemektedir. Bu cümleden olarak medresenin Urfa Evkâf Müdürü Mustafa Efendi tarafından yaptırıldığını söyleyemeyiz. Belirtilen mazbatada her ne kadar Kanuni Sultan Süleyman tarafından Hazret-i İbrahim Halilu'r-Rahman adına cami, makam-ı mübarek, zâviye ve medreselerin yapıldığı belirtilmiş ise de bu bilgi bahse konu olan Kanuni Sultan Süleyman'ın Evâsıt-ı Şa'ban 948/Aralık 1541 tarihli vakfiyesinde yer almamaktadır. Bilakis vakfiyede mevcut cami ve zâviye için bazı şartlar mukabilinde görev ve görevliler tayin edilmiştir.(8) Söz konusu vakfiyede medrese ve müderris atanmasıyla da ilgili olarak bir şartın bulunmamasından dolayı medresenin Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılmış olma ihtimâli de pek mümkün görünmemektedir. Belgede dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise medresenin çoğulu olan medâris kelimesinin kullanılmasıdır. Bu çoğul kullanımın, ehl-i tarikat olan şeyhler tarafından dervişlere tarikat öğretisi, terbiyesi vs. için zâviye binası içerisinde bulunan ve derslik diyebileceği-

miz mekânları kastetmek amacıyla kullanılmış olabileceği ihtimâli de dikkate alınmalıdır.

Vakıfların her türlü görev tevcihâtının tutulduğu Hurûfât Defterleri'nin(9) Halilu'r-Rahman Vakıfları ile ilgili olarak VGMA'da bulunan kısımlarının taranması sonucu elde edilen 192 adet atama kaydında medrese ve müderris tayiniyle ilgili olarak bir kayda rastlanmamıştır. Anadolu Hurûfât serisinde yer alan ve h.1101-1258 (1689-1840) tarihlerini kapsayan(10) bu atama kayıtlarının devamı şeklinde tutulan ve Şahsiyet Kayıt Defterleri (Esas Defterleri) diye adlandırılan defter serilerinde de medrese ile ilgili olarak bir kayda rastlanmamıştır. Ancak bu atama kayıtlarının öncesi olarak kabul edilebilecek ve Atik Şahsiyet Kayıtları olarak adlandırılan defter serilerinde, Ayn-ı Halilu'r-Rahman Vakfı'nda bilâ tarih olarak Seyyid Hasan Efendi'nin müderrislik yaptığı, vefatıyla 8 Cemâziye'l-evvel 1156/30 Haziran 1743 tarihinde Mustafa Nazmi Efendi'nin müderris olarak atandığı akabinde son müderris olarak 8 Cemâziye'l-evvel 1173/28 Aralık 1759 tarihinde ise es-Seyyid Mehmed Kuddusi Efendi'nin atandığı tespit edilmiştir.(11) (Bkz. Tablo 1). Müderris cihetiyle ilgili olarak mevcut olan bu kayıtların yer aldığı sayfada bu görevin terkin edildiği ile ilgili olarak şerh düşülmüş olup atamalar devam etmemiştir. Söz konusu terkinde şöyle denilmektedir. "Bu cihet,

Nâib-i Urfa vakf-ı mezkûr mütevellîsi Mustafa Efendi arzı ile, Re'isü'l-Küttâb Mehmed Emin Efendi ilâmı ile, Şeyhü'l-İslâm Veliyuddin Efendi işareti ile, ve fermân-ı âlî ile terkîn edilmiştir. 27 Zilka de 1174/30 Haziran 1761." ifadelerinden müderrislik cihetinin vakıf bünyesinde yer alan görevler arasından çıktığı anlaşılmaktadır.

Vakfın XIX. yy.'a ait R 1264, 1266, 1278, 1286 ve tarihsiz beş adet muhasebe kaydında medrese veya müderris ile ilgili olarak herhangi bir ifade bulunmamaktadır Ancak R 1287/1871-1872 tarihli muhasebe kaydında Abdurrahman Efendi'ye müderrislik ücreti adı altında ödeme yapıldığı kaydedilmiştir.(12) Mütevellî Ömer Efendi tarafından düzenlendiği anlaşılan bu muhasebe kaydının bir önceki yıla ait olan R. 1286/1860-1860 tarihli muhasebe kaydında ise vakfa ait masârifât kısmında Abdurrahman Efendi'ye bir yıl sonraki kayıta olduğu gibi hitâbet ve vâizlik görevini ifâ ettiği için ödeme yapıldığı fakat müderrislik görevini yapmadığı ve bu görevin muhasebe kaydında yer almadığı görülmüştür.(13) Bu cümleden olarak 1871-1872 tarihli muhasebe kaydında müderrislik ve talebe-i ulûm vazifeleri kaydedildiğinden bir medresenin varlığı kabul edilecekse bu tarihin baz alınması gerekmektedir. Söz konusu R. 1287/1871-1872 tarihinden sonraki tarihlerde vakfa ait muhasebe kayıtlarına rastlanılamamış olması konunun aydınlatılmasında büyük öneme haiz ise de VGMA'da yer alan 167 numaralı Şahsiyet Kayıt Defteri'nde h.1224-1328/1809-1910 tarihleri arasında yer

alan atama kayıtlarında müderris atanmasıyla ilgili olarak bir kayıt bulunmaması, vakfa sonradan bir vakıf tarafından ilâve olarak bu görevin tahsis edilmiş olabileceği veya bu görevin geçici bir suretle mütevellî insiyatifiyle ihdâs edilerek sonradan müderris atanmamış olması da göz önünde bulundurulması gereken ihtimâllerdendir. Ayrıca aynı dönemde tutulmuş olan ve Rızvaniye Vakfı'na ait muhasebe kaydında müderris olarak yine aynı şekilde Abdurrahman Efendi'ye belli bir meblağ verildiği de görülmektedir.(14) Abdurrahman Efendi ile ilgili olarak diğer bir mevzuu ise aşağıda değinileceği üzere bu zatın zâviyede şeyhlik ve ferrâşlık görevini ifâ eden el-Hâc Hâfız Mustafa bin Hasan'ın 25 Ramazan 1312/ 22 Mart 1895 tarihli vakfiyesinde talebesi olarak belirttiği Buluntu el-Hâc Ahmed Efendi-zâde Abdurrahman Efendi olma ihtimâlidir.

Bu muhasebe kayıtlarının yanında Ayn-ı Halilü'r-Rahman Medresesi ve müderrisinin geçtiği başka kayıtlar da mevcuttur. Bu kayıtlardan bazıları şöyledir:

Görevli Adı	Alınan Ücret (Günlük)	Atanma Tarihi / Hicrî / Miladî
Seyyid Hasan Efendi	16 akçe	Bilâ tarih
Mustafa Nazmi Efendi	16 akçe	8 Cemâziye'l-evvel 1156 / 30 Haziran 1734
es-Seyyid Mehmed Kuddisi Efendi	16 akçe	8 Cemâziye'l-evvel 1173 / 28 Aralık 1759
Abdurrahman Efendi	1200 akçe (yıllık)	h.1287(15) /1870

Tablo-1: Ayn-ı Halilü'r-Rahman Vakfı Bünyesinde Görev Yapan Müderrisler

"Bâdî-i defter oldur ki Halebü's-Şehba ahalisinden olub medine-i Urfa'da vaki Halilü'r-Rahman Medresesi'nde li-eclî't-ticâre sâkin iken vefât eden Hacı Mehmet bin Hacı Ömerin.... hurrîe fi'l-yevmi'l hamis aşar min şehri Rebiü'l-ahir sene ihdâ ve selâse mie ve elf 1301."(16) Bu tereke kaydında geçen ifadelerden bir medreseden çok misâfirhâne mahiyetinde olan bir yapıdan bahsedilmektedir ki, buranın da zâviye binasına ait hücrelerden birkaç tanesi olduğu düşünülmektedir. Diğer bir kayıta ise müderris ile ilgili olarak şöyle denilmektedir: "Medine-i Urfa mahallâtından Cami-i Kebîr mahallesi sâkinlerinden Yahya bin Şeyho? medine-i mez-bûre mahkemesinde mün'akit meclis-i şer'iyyesinde Evkâf Müdürü Seyyid Abdi Efendi ve müderris-i kirâmdan Halilü'r-Rahman müderrisi el-Hâc Mustafa Efendi ve Debbağhâne müderrisi el-Hâc Ramazan Efendi... sene ihdâ ve selâse mie ve elf 1301."(17) belgede Halilü'r-Rahman müderrisi olarak zikredilen el-Hâc Mustafa Efendi'nin zâviyede meşîhat ve ferâşet görevini ifâ eden el-Hâc Hâfız Mustafa bin Hasan olduğu anlaşılmaktadır. Zira 5 Şa'ban 1292/6 Eylül 1875 tarihli ve "Hacı Mustafa Efendi'nin Meşîhat ve Ferrâşlık Cihetlerinin Berâtı Kaydıdır" başlıklı berât kaydından anlaşılacağı üzere bu zatın müderris değil, şeyh ve ferrâş olduğu anlaşılmaktadır.(18) Mûmâileyh Hacı Mutafa Efendi'nin vefatından sonra ise meşîhat görevinin 12 Şevval 1328/17 Ekim 1910 tarihinde Abdurrahman Efendi'ye tevcih edildiği anlaşılmaktadır.(19)

Vakıf kayıtlarında da söz konusu medrese, bu kelimenin çoğulu olan medâris şeklinde geçmektedir. Bu kullanım ile ilgili olarak, 15 Şa'ban sene 1291 / 27 Eylül 1874 tarihli belgede şöyle denilmektedir: "...Ayn-ı Halilü'r-Rahman

bir cami-i şerifi ve makâm-ı mübârek habesbiyle ve medâris ve dâire-i esarîyi şâmil olub meşâyih ve dervîşân ve talebe bulunabilir ve tadrîs ile neşr-i ulûm-ı şerife ve irşâd-ı sâlikîn bulunabilir bir zâviye-i mübâreke bulunmuştur, zâviye-i mezkûr vakfının ve ferrâş ve meşîhat cihetlerine bilâ tarih mutasarrif olan Yusuf Efendi mukaddemâ vefât ederek..."(20) Bu belgede de görüldüğü üzere medresesinin çoğul hali kullanılmıştır. Bu çoğul kullanımın nedeni daha önce de belirttiğimiz gibi zâviye bünyesinde bulunan hücrelerin kastedilmek istenmesidir. Zira zâviyede de ilim ve bilhassa bir tarikata mensup şeyhlerin veya âlimlerin ders verdikleri bilindiğine göre bu dersliklerin aynı zamanda zâviye görevlileri tarafından da bu amaçla kullanılmış olabileceğini idrak etmek gerekir. Zira belgeden de anlaşılacağı üzere zâviyenin şeyh, dervîş ve talebelerin eğitimi için uygun bir ortamı bünyesinde barındırdığı belirtilmektedir. Yukarıda bahsi geçen 15 Şa'ban 1291/27 Eylül 1874 tarihli arızada, Ayn-ı Halilü'r-Rahman Zâviyesi meşîhat ve ferrâşlık cihetine atanan Hacı Mustafa Efendi hakkında ise şöyle denilmektedir: "... Vazîfe-i mu'ayyenesiyle meşîhat ve ferâşetin uhdesine tevcihi bâ-mazbata inhâ olunan Urfa ulemâsından mûmâileyh Hacı Mustafa Efendi ilm ve tahsil ile araste ve zühd ve takvâ ve irşâd-ı sâlikîn ile bâ-berât ve da'vât-ı hayrîyesi içtînâm-ı şâyeste olub tadrîs-i ulûm-ı şerif ve irşâd-ı sâlikîn-i tarîk ile meşgul bulunduğundan.... dört dirhem-i Osmanî ile meşîhat ve ferâşet vazîfesinin mûmâileyh Hacı Mustafa Efendi'ye bi't-tahsîs tevcihle lâzım gelen berât-ı şerifinin istihsâl ve irsâliyle...." Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere mezkûr zatın ilim ehli, yol gösterici olması münase-

betiyle meşîhat ve ferrâşlık görevine getirildiği anlaşılmaktadır. Müderris ifadesinin geçtiği, diğer bir kayıt ise, yine aynı kişi olan, el-Hâc Hâfız Mustafa bin Hasan'a ait 25 Ramazan 1312/ 22 Mart 1895 tarihli vakfiyedir. Söz konusu vakfiyede müderris ile ilgili olarak şöyle denilmektedir: "... vâkîf el-Hâc Hâfız Mustafa bin Hasan'ın.... Zâviye-i ceddü'l-enbiyâ aleyh efdalü't-tahiyya post-nişîn-i meşîhat ve tederrüsiyet olan müderris efendinin tasarrufunda bulunmak ve rehinsiz hârice verilmemek şartıyla vakfelediği kitâb-ı mevcudenin esâmisi ber-vechi âtî beyân olunur."(21) Vâkîfa ait aynı defter ve sırada yer alan 24 Zilhicce 1320/24 Mart 1903 tarihli zeyl vakfiyedeki, "... iş bu vakfiye-i şerifemin derûnunda zevcelerimden sonra hâne-i mezkûremle diğer mevkufât-ı mezkûremi kendisine şart ve ta'yîn eylediğim müderrisden maksadım ulûm ve fûnûn-ı şettanın ta'lîm ve tadrîsine muktedir olan kimesne olmadığından benden sonra zâviye-i mezkûre meşîhat ve post-nişînliği mucâz-ı talebemden Bulutu el-Hâc Ahmed Efendizâde Abdurrahman Efendi'ye tevcih olduğu halde febihâ ve niam ve eğer tevcih olunmaz ise zâviye-i mezkûre evkâfının aslı-ı vakfiye-i ma'mulûn-bihâsında şeyh ve post-nişîn için sıfat-ı tadrîsiyyet meşrûta olmadığı cihetle mevkufât-ı mezkûrem nâ-ehil yedine geçmeye imkân kalmamak için yine mûmâileyh Abdurrahman Efendi zâviye-i mezkûredeki kendi hücrelerinde sâkin olub ders ve devir ile meşgul olarak hizmetini lâyıkiyle edâ eder ise mevkufât-ı mezkûrem kendisine teslim oluna ve eğer Abdurrahman Efendi zâviyeden dahi muhrec olursa nerede sâkin olursa olsun mademki ders-i devir ile meşgul ve hizmetini lâyıkiyle edâ

ede mevkufât-ı mezkûre yine kendisine teslim oluna ve eğer kendisinin ömrü tamam olur ise çirâğlarından bir zât-ı alîm-i kâmil olub ders-i devir ile iştigâl ve hizmetini şart-ı mezkûr üzere edâ ederse mevkufât-ı mezkûrem o çirâğa verile... fi'l-yevmi'r-rabi ve'l-ışrîn min şehri Zilhicce'ti's-şerife li sene işrîn ve selâsemie ve elf." ifadelerinden anlaşılacağı üzere vakıf kurucusunun müderris olarak tayin ettiği kişiye ait nitelikte birisinin olmadığını ve talebesi Buluntu el-Hâc Ahmed Efendizâde Abdurrahman Efendiye vakfiyesinde belirtilen kitaplar ve diğer mevkufâtlarının verilmesini şart koşmuştur. Fakat Ayn-ı Halilü'r-Rahman Zâviyesi vakfına ait vakfiyede(22) şeyh ve post-nişîn görevleri arasında ders vermenin olmadığı dolayısıyla talebesi Abdurrahman Efendi'nin bu zâviyenin meşîhat ve post-nişîn olursa zâviyedeki hücrelerinde ders ve ilimle meşgul olup görevini layıkıyla yerine getirmesi şartıyla vakfiyede belirtilen mevkufâtın kendisine teslim edilmesini ve eğer Abdurrahman Efendi Ayn-ı Halilü'r-Rahman Zâviyesi'ne meşîhat ve post-nişîn görevini ifâ etmek üzere atanmaz ise nerede olursa olsun bu kitapların ve mevkufâtın kendisine verilmesini şart koştuğu anlaşılmaktadır.

Bahse konu olan bu vakfiyeden de anlaşılacağı üzere aslında Ayn-ı Halilü'r-Rahman Medresesinin olmadığını, Kanuni Sultan Süleyman'ın burası için vakıflarda bulunduğu, daha önce bahsettiğimiz 1541 tarihli vakfiyesinde, ders verilmesi hususunda bir şart koşmadığının bir kez daha teyit edildiğini anlamaktayız. El-Hâc Hâfız Mustafa bin Hasan Vakfı'na ait 25 Ramazan 1312/ 22 Mart 1895 tarihli vakfiye ve 24 Zilhicce 1320/24 Mart 1903 tarihli zeyl vakfiye tarihlerinin baz alınarak bir müderris veya medreseden bahsedilebilir. Bu bağlamda el-Hâc Hâfız Mustafa bin Hasan Efendi tarafından kurulan vakfın şartı gereği müderris- ulûm ve fûnûn-ı şettanın ta'lîm ve tadrîsine muktedir olan kimse- olarak atanması ön görülen kişi olan Buluntu el-Hâc Ahmed Efendizâde Abdurrahman Efendi'nin, Mustafa Efendi'nin vefatından sonra Ayn-ı Halilü'r-Rahman Zâviyesi'nde meşîhat ve ferâşet görevini ifâ etmek üzere atandığını görmekteyiz.(23) Bahsi geçen bu atama kaydında Abdurrahman Efendi'nin medresede ders ver-

mesiyle ilgili olarak herhangi bir ibare veya şart bulunmamaktadır. Her ne kadar h.1203/1788 tarihli, atama kaydında İbrahim Halebî(24) dersiyesi için atamanın yapıldığına dair(25) belgeler de mevcut ise de atama kaydında müderris veya medrese ibaresi geçmemektedir.(26) Günümüzde bir çoğu devlet tarafından gerçekleştirilen, dil ve din birliğinin ve siyasî bütünlüğün temini için cami, mektep, zâviye ve tekye gibi faal kültür ve propaganda merkezlerinin veya imâret ve hastahâne gibi içtimaî yardım müesseselerin teşkilatlandırılması, Osmanlı Devleti döneminde, vakıflar eliyle gerçekleştirilmekteydi.(27) Bu bağlamda okutulan dersiyenin zâviye veya camide belirtilen sosyal ve kültürel birliğe yönelik bir amaç için ihdâs edilmiş olması lazım gelir. Zira vakfa ait daha önce zikredilen 1541 tarihli vakfiye ve tahsisâtta bulunan diğer vakıflara ait vakfiyelerde bu dersin okutulmasıyla ilgili olarak bir şart bulunmamaktadır.

Ayn-ı Halilü'r-Rahman Zâviyesi vakfıyla ilgili olarak el-Hâc Hâfız Mustafa bin Hasan Efendi'nin aynı zamanda kitap vakfettiğini görmekteyiz. Söz konusu vakfiyede kitap vakfedilmesiyle ilgili olarak şöyle denilmektedir: "...Emmâ ba'd, hâdim-i makâm-ı ceddü'l-enbiyâ el-Hâc Hafız Mustafa bin Hasan meclis-i şer'i şerîf-i şâmihi'l-evtâdda ahkâm-ı vakfı tescil için mütevellî tayîn ettiği Suruç nâ'ibi Mahmud Efendi mahzarında... bil-iştirâ silk-i mukimden tanzîm olan emlakimden kütüb-ü nefsemîn serlevhâ-i a'yârı on beş cild Kelâm-ı Kadîm ile zeyli vakıfda esâmî ve miktarı mukâyed kitâblarımı ve... büyütu adıdeyi müştemil bir adet menzili ve el'an ikâmet(28) etmekte bulunduğum Zâviye-i Ceddü'l-Enbiyâ'da... tefrîş olunan iki halı ve bir büyük kilim ve on yedi kendir yastık ve beş köşe döşeği ve bir mak'ad döşeği ve bir soğuk şerbet takımı ve bir takım çay ve kahve takımları enfes-i emvâlimden ifrâz...vakf ve habs edüb şöyle şart

eyledim ki... Fî yevmi 'l-hamîs ve'l-işrîn min şehri Ramazânî'l-mübârek fî sene 1312."(29) Bu ifadelerden mezkûr zatın yukarıda zikredildiği gibi söz konusu zâviyede meşîhat ve ferâşet görevi uhdesinde iken bu kitapları ve diğer mevkufâtı vakfettiği anlaşılmaktadır. Zira zâviye içerisinde bulunan bir hücre olduğu ve ikâmet ettiği bu hücrede kendisine ait eşyalarını dahi vakfettiğini anılmaktadır. Vakıf kurucusu, vakfiyede belirtilen kitapların ise zâviyede görev yapan post-nişîn-i meşîhat ve ders veren müderris(30) tasarrufunda bulunmasını ve hârice rehinsiz olarak verilmemesini şart koşturmuştur. 130 cildi aşan bu kitapların(31) nereye konulacağı ile ilgili olarak bir şart bulunmamaktadır. Vakfiyede kitapların tasarrufunun zâviyede görev yapan post-nişîn-i meşîhat görevini yapanlara verildiğine göre zâviyenin herhangi bir hücrelerine veya bu görevlilerin kendi hücrelerine konulduğunu söyleyebiliriz.

DİPNOTLAR

Bu makale "Urfa'da Halilü'r-Rahman Vakıfları (XVI.-XX. Yüzyıl Başları), Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2015. İsimli çalışmamda yer almakta olup, gözden geçirmiş ve genişletilmiş halidir.

- 1) E. Honigman-N. Göyünç, "Urfa", İA., MEB. Yay., C.XII, İstanbul 1986, s. 56.
- 2) Mehmet Memiş, Şanlıurfa Medreseleri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1998 s. 27-28.
- 3) Bkz. Abüsselâm Uluçam, "Halilürrahman Külliyesi", TDVİA, , C.XV, İstanbul, s. 333-334., Mehmet Oymak, "Şehrin Mimarisi Yapısı", Edessa'dan Urfa'ya-2 (Edit. Mehmet Çelik), Atılım Üniversitesi Yay., Ankara 2007, s. 441. ve, Mehmet Alper, Urfa'nın Mekansal Yapısı Türk-İslâm Mimarisindeki Yeri ve Önemi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1987, s. 56.
- 4) Memiş, a.g.t., s. 27.
- 5) Mehmet Yaşar Ocak, Zâviyeler (Dini, Sosyal ve Kültürel Tarih Açısından Bir Deneme)", Vakıflar Dergisi, Sayı. XII, Ankara 1978, s. 248.
- 6) BOA, Ev. d. 18274, s. 129.
- 7) BOA, Ev. Mkt. 883, s. 1.
- 8) VGMA, Defter 587, s. 75, sıra. 106.
- 9) Mustafa Alkan, "Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtları Arşivi", Vakıflar Dergisi, Sayı. XXX., VGM Yay., Ankara 2007, s. 13.
- 10) Hasan Demirtaş, "Vakıf Araştırmalarında Kaynak Olarak Hurûfat Defterleri: Kangırı Örneği", Vakıflar Dergisi, Sayı. XXXVII, VGM. Yay., Ankara 2012, s. 51.
- 11) VGMA, Defter 491/2, s. 318, sıra. 3.
- 12) Hilmi Bayraktar, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Urfa Sancağı (İdarî, Sosyal ve Ekonomik Yapı, Fırat Üniversitesi Basımevi, Elazığ 2007, s. 175.
- 13) BOA, Ev. Mh. 1500, s. 8.
- 14) Bayraktar, a.g.e., s. 172.
- 15) Bu bilgi vakfa ait R 1286/1870-1871 tarihli BOA, Ev. d. 18274, s. 129'da yer alan muhasebe kaydında yer almaktadır.
- 16) UŞS, No.225, sıra. 690.
- 17) UŞS, No.225, sıra. 810.
- 18) VGMA, Defter 2150/1, s. 353, sıra. 376.
- 19) VGMA, Defter 167, s. 192, sıra. 1579.

20) VGMA, Defter 2150/1, s. 114-115, sıra. 97.

21) UŞS, No. 219, sıra. 557.

22) Burada Kanuni Sultan Süleyman'ın Evâsıt-ı Şa ban 948/ Aralık 1541 tarihli vakfiyesi kastedilmektedir.

23) VGMA, Defter 2150/1, s. 315, sıra. 309.

24) İbrahim b. Muhammed b İbrahim el-Halebî (1456-1549) Halep doğumlu Osmanlı âlimi, fakih. Detaylı bilgi için ayrıca bkz. Şükrü Selim Has, "Halebî, İbrahim b. Muhammed", TDVİA, C. XV, İstanbul 1997, s. 231-232.

25) VGMA, Defter 1095, s. 171

26) Hurufat Defterlerinde yer alan bu kayıta daha sonraki tarihlerde rastlanmayıp kayıta şöyle denilmektedir: "Ruha'da Ayn-ı Hazret-i Halilü'r-Rahman evkâtından almak üzere yevmi iki akçe ile İbrahim Halebî dersiyesine mutasarrıf olan Seyyid Hasan Şahabi? bin Abdullah fevt mahlûlünden karındaşı Müftüzâde Seyyid Fazlullah Şahabiye? Naibi İbrahim bade'l-arz şeyhül-İslâm faziletlü semahatlü es-Seyyid Mehmed Kâmil Efendi Hazretleri işaret etmeleriyle işaretleri mücibince tevcih. Muharrem sene 1203." Bkz.VGMA, Defter 1095, s. 171.

27) Ömer Lütfi Barkan, "İmâret, Sitelerinin Kuruluş ve İşleyiş Tarzına Ait Araştırmalar", İktisat Fakültesi Mecmuası, C. XXIII, İstanbul 1963, s. 241.

28) "رَبِّهِ" ve el'an imâmet etmekte" şeklinde okunan bu kelimenin, (bkz; Mahmut Karakaş, Cumhuriyet Öncesi Şanlıurfa'da Kültür ve Eğitim, Şanlıurfa Valiliği Yay., Konya 2012, s. 145 ; Mehmet Memiş, Şanlıurfa Medreseleri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1998, s.30.) doğru okunuşu "ve el'ân ikâmet etmekte" şeklindedir.

29) Memiş, a.g.t., s. 30.

30) Vâkîfın müderris derken neyi ifade etmeye çalıştığıyla ilgili olarak; 24 Zilhicce 1320/24 Mart 1903 tarihli zeyl vakfiyede şöyle denilmektedir: "İş bu vakfiye-i şerifemin derûnunda zevcelerimden sonra hane-i mezkûremle diğer mevkufât-ı mezkûremi kendisine şart ve ta yin eylediğim müderrisden maksadım ulûm ve fûnûn-ı şettanın ta ilm ve tedrîsine muktedir olan kimesne olmadığınan.... fil-yevmi'r-rabi ve'l-işrîn min şehri Zilhicce'ti's-şerife li sene işrîn ve selâse mie ve elf."

31) Karakaş, a.g.e., s. 145-146.

A) ARŞİV BELGELERİ

1. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi
Vakfiye Defteri No:587, s. 75, sıra. 5.
Vakfiye Defteri No:590, s. 123, sıra. 114.
Vakfiye Defteri No:1760, s. 39, sıra. 22.
Vakfiye Defteri No: 2113, s. 75, sıra. 106.
Atik Esas (Şahsiyet) Defteri No: 491/2.
Esas(Yeni Şahsiyet) Defteri No: 167, s. 12, sıra. 49.
Esas(Yeni Şahsiyet) Defteri No: 167, s. 132, sıra. 1103.
Esas(Yeni Şahsiyet) Defteri No: 167, s. 258, sıra. 2116.
Esas(Yeni Şahsiyet) Defteri No: 167, s. 260, sıra. 2123-2127.
Esas(Yeni Şahsiyet) Defteri No: 168, s. 66, sıra. 289.
Hurûfât Defterleri No: 1084, 1087, 1088,1090, 1091, 1093, 1095, 1096
1117, 1118, 1119, 1128, 1139, 1140 ve 1158.
Hülâsa Defteri No: 890, s. 217.
Vakif Defteri No:2150/1, s. 111, sıra. 96.
Vakif Defteri No:2150/1, s. 113, sıra. 97-98.
Vakif Defteri No:2150/1, s. 193, sıra. 197.
Vakif Defteri No:2150/1, s. 268, sıra. 287.
Vakif Defteri No:2150/1, s. 293, sıra. 309-310.
Vakif Defteri No:2150/1, s. 306, sıra. 333.
Vakif Defteri No:2150/1, s. 321, sıra. 360-361.
Vakif Defteri No:2150/1, s. 331, sıra. 376.
Vakif Defteri No:2150/1, s.332, sıra.377.
Vakif Defteri No:2150/1, s.342, sıra.397-398.
Vakif Defteri No:2150/1, s.344, sıra.401-402.
Vakif Defteri No:2150/1, s. 347, sıra. 406.
Vakif Defteri No:2150/1, s. 348, sıra. 410.
Vakif Defteri No:2150/1, s. 352, sıra. 420.
Vakif Defteri No:2150/1, s. 353, sıra. 424.
Vakif Defteri No:2150/1, s. 355, sıra. 426.
2. Şer'iyye Sicilleri
Şer'iyye Sicilleri Defter No: 219, sıra.282.
Şer'iyye Sicilleri Defter No: 225, sıra. 29.
Şer'iyye Sicilleri Defter No: 225, sıra. 599.
Şer'iyye Sicilleri Defter No: 225, sıra. 690.
Şer'iyye Sicilleri Defter No: 225, sıra. 810.
3. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi
Evkâf Defteri No: 574, s. 6-8
4. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri
Evkâf Defterleri (Ev. d.) No:17607, s. 59.
Evkâf Defterleri (Ev. d.) No:18274, s. 101.
Evkâf Defterleri (Ev. d.) No:15803, s. 24.
Evkâf Muhasebe (Ev. Mh.) Kalemî No:1500, s. 8.
Evkâf Muhasebe (Ev. Mh.) Kalemî No:2029, s. 67.
Evkâf Mektubi Kalemî (Ev. Mkt.) No:1876, s. 17
Evkâf Mektubi Kalemî (Ev. Mkt.) No:1352, s. 64.
Evkâf Mektubi Kalemî Cihât Kalemî (Ev. Mkt. Cht.) No: 14, s. 53.

B) KİTAP, MAKALE LÜGAT VE ANSİKLOPEDİLER

- ALKAN, Mustafa, "Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtlar Arşivi", Vakıflar Dergisi Sayı XXX., VGM Yay., Ankara 2007, ss. 1-35.
- ASLAN, Muhammet, Şanlıurfa'da Osmanlı Dönemi Cami ve Mescit Mimarisi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2009.
- BARKAN, Ömer Lütfi, "İmaret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyiş Tarzına Ait Araştırmalar", İktisat Fakültesi Mecmuası , C.XXIII, İstanbul 1963, s. 238-296.
- BAYKARAL, Sedat, Hurûfât Defterleri'nde Isparta Kazâsi Tarihî Eserler, Köyler, Mahalleler Meslekler, Türkiye Allim Kitapları, Saarücken 2015.
- BORAZAN, Bünyamin, Şanlıurfa ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri, KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2005.
- ÇAL, Halit, "Urfa'da Taşınmaz Eski Eserler Hakkında Bir Ön Araştırma", Yeni Harran Çevresi, Şanlıurfa 1993, S.4, ss. 49-70.
- DEMİRİTAŞ, Hasan, "Vakıf Araştırmalarında Kaynak Olarak Hurûfat Defterleri: Kangırı Örneği", Vakıflar Dergisi Say. XXXVII, VGM. Yay., Ankara, ss. 47-93.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ak Yay., Ankara 1998.
- EVLİYA ÇELEBİ, Seyahatnâme (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Giriş, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1983.
- HONİGMAN, E.- Göyünç ,N., "Urfa" maddesi, İA., MEB., C.XIII, İstanbul 1986, ss. 50-57.
- İPŞİRLİ, Mehmet, "Buk'a", DİA, C. VI., İstanbul 1992, ss. 386-387.
- KARAKEÇİLİ, Enver Urfa'da Halilü'r-Rahman Vakıfları (XVI.-XIX Yüzyıl Başları), Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015.
- KÜRKCÜOĞLU, A. Cihat, Şanlıurfa İli Camileri, Şanlıurfa Belediyesi Yay.,Ankara 2013.
- MEMİŞ Eroğlu, Şerife, "Osmanlı Toplumsal Tarihi Kaynaklarından Hurûfât ya da Askerî Rûznâmçe Defterleri ve Önemi: Kazâ-i Kudüs-i Şerîf Örneği", Vakıflar Dergisi, Sayı 39, Ankara 2013, ss.115-146.
- MEMİŞ, Mehmet, Şanlıurfa Medreseleri, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1998.
- SEGAL, J. Benzion, Edessa(Urfa) Kutsal Şehir, (Çev. Ahmet Arslan), İletişim Yay., İstanbul 2002.
- OCAK, Ahmet Yaşar, "Zâviyeler (Dinî, Sosyal ve Kültürel Tarih Açısından Bir Deneme)" Vakıflar Dergisi Sayı. XII, Ankara 1978, ss. 247-270.
- TENİK, Ali, "Tekke ve Zâviyeler", Geçmişten Günümüze Şanlıurfa'da Dinî Hayat,(Edit.Yusuf Ziya Keskin), TDV Yay., Ankara 2011,ss. 195-210.
- TURGUT, Bahattin, Urfa Vakıfları (1850-1900), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü(Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2013.
- TURAN, A.Nezihî, XVI. Yüzyılda Ruha(Urfa) Sancağı , TTK Yay., Ankara 2012.
- ULUÇAM, Abdüsselâm, "Halîürrahman", TDVİA, C.XV, İstanbul 1997, ss. 333-334.
- YEDİİLDİZ, Bahaeddin, XVIII.Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi, TTK., Yay., Ankara 2003.

Urfalı Bestekârlar: 24 İBRAHİM YEŞILDAĞ

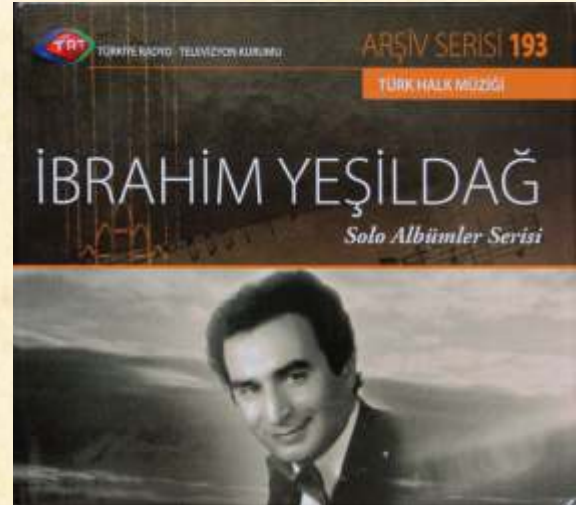
Abdullah BALAK
Halk Kültürü Araştırmacısı
Bestekar-Söz Yazarı

1947 yılında Şanlıurfa'da (Direkli bahçesi) dünyaya geldi. Ailesi Harran'da ikamet ediyordu. 1948 yılında, Akçakale ilçe olunca buraya taşınıp yerleştiler. İlk ve ortaokulu Akçakale'de okudu.

Müziğe olan ilgisi 5-6 yaşlarında başladı. Sosyal ve kültürel olguların çok zayıf olduğu o dönemlerde, yörede büyük mahrumiyetler yaşanıyordu. O zor koşullar içinde, müzik eğitimini almak bir yana, bir enstrümanı elde tutup taşımak bile çoğu zaman ayıp sayılıyordu. Müziği seven kişinin, o koşullar içinde müziği dinlemekten başka yolu yoktu. Gramofon, radyo ve ara sıra Şanlıurfa'dan Akçakale'ye düğün için gelen müzik takımlarını dinler, o devirdeki ustaların okuduğu şarkı, türkü, gazel ve hoyratları, ezberlemeye ve öğrenmeye çalışırdı.

Müziğe olan tutkusunu hiç bir engel tanımiyordu. Ortaokulda kendi harçlıklarından biriktirdiği paralardan, ailesinden gizlice Urfa'dan bir bağlama satın alarak, Akçakale'ye getirmeyi başardı. Gündüzleri vakit buldukça tenha yerlere çekilir, kendi kendine öğrenmeye çalışır, geceleri de bağlamayı, terk edilmiş bir hayvan ağılında saklardı.

1960 yılında Şanlıurfa Lisesi'ne kaydını yaptırıp öğrenimine devam etti. O sırada İstanbul Radyosu'ndan Türk Halk Müziği ses sanatçısı Yavuz Tapucu ile tanıştı. Şanlıurfa'da müziğe bir adım daha yaklaşmıştı. Birkaç sıra gecesine büyükleriyle katılma şansına sahip oldu. O dönemin ustalarından Bakır Yurtsever (Bekçi Bakır), Hamza Şenses (Kel Hamza), Cemil Cankat'ın taş plaklarını dinleyerek; şarkı, türkü, gazel ve uzun havaları öğrenmeye çalıştı.

İbrahim Yeşildağ'ın TRT Solo Albümleri Serisi Albüm Kapağı

1961 yılında Şanlıurfa Lisesi'nde-
yken Eskişehir Hava Astsubay Okulu'na
pilot olma hevesiyle geçiş yaptı. Bu
okulda havacılıkla ilgili birçok teknik
branş teklifi karşısında o yine Hava Kuv-
vetleri Armoni Müzik Bölümünü tercih
etti. Askeri Müzik Yüksekokulu'nda
Batı Müziği eğitimi aldı.

1964 yılından sonra, Ankara'da
Hava Kuvvetleri Caz Orkestrası ve Ar-
monî Müzik Gruplarında icracı ve şef
olarak görev yaptı. 1964 yılında vatani
görevini yapan Erkin Koray'la bu or-
kestrada çalışmalarda bulundu.

1966'da Diyarbakır 2. Taktik Hava
Kuvvetleri'ne atandı. Uzun yıllar Diyar-
bakır'da kaldı. Aynı görevi orada da
devam etti.

1981'de Ankara Hava Kuvvetleri
Komutanlığı Armoni Müzikasına şef ola-
rak atandı.

1984 yılında Hava Kuvvetleri'nden
emekli oldu.

1970'li yıllardan sonra Türk Halk
Müziği'ne olan aşırı sevdası onu zaman
zaman sahnelere taşıdı.

Bir dönem sahne ve kaset çalış-
malarında İbrahim Urfaloğlu ismini
kullandı. Bu ismi kendisine Abdullah
Balak hoca uygun görmüştü.

1981 yılında, Ankara Radyosu'nun
açmış olduğu ön dinleme sınavında 15
dakika solo yapma hakkını aldı. Yıllarca
radyoda emisyonlara katıldı. Radyoda
100'e yakın okuduğu türkü mevcuttur.

2000-2006 yılları arasında Ankara
Radyosu THM Yurttan Sesler Koro-
su'nda sözleşmeli ses sanatçısı olarak
çalıştı.

Ud, cümbüş, bağlama ve batı saz-
larından Saksafon ve Si bemol klarnet
estruimanlarını icra etmektedir.

Uzun yıllar Radyo ve televizyon
programlarında solist olarak canlı yayın
programları gerçekleştirdi.

Türk Sanat Müziği bestecilerinin
teşvikiyle beste çalışmaları denedi. Şu
anda TRT'de yayınlanan çeşitli ma-
kamlarda onlarca bestesi mevcuttur.

Türk Halk Müziği alanında ise 12
bestesi bulunmaktadır.

2011 yılında, "TRT Arşiv Serisi-
193" Solo Albümler Serisi'nden Türk
Halk Müziği'nde seslendirdiği 18 par-
çadan oluşan CD albümü yayınlandı.

Yeşildağ; Mesam Asil üyesidir.

"Müzikle uğraşıyorum ama kendi-
mi halen bu konuda eksik görüyorum,
bu işin sınırı yok" diyen Yeşildağ, ger-
çek ustalara saygı ve hayranlığını her
zaman ifade etmektedir.

Halen TRT Ankara Radyosu ve çe-
şitli müzik platformlarında müzik çalış-
malarını Ankara'da sürdürmektedir.

İbrahim Yeşildağ Eşi ile birlikte

TRT Ankara Radyosu TSM Şefi Kadir
Murat GÖK ile - Nisan 2017

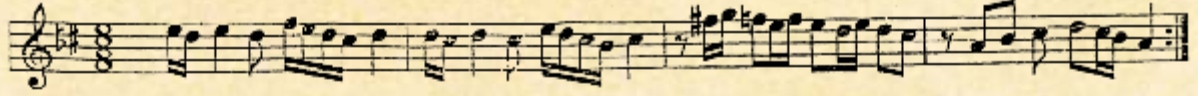

Ankara Radyosu'nda sanatçılarla; İbrahim Yeşildağ,
Mehmet Aldaşoğlu, Hasan Özer, Bülent Aslan - Nisan 2017

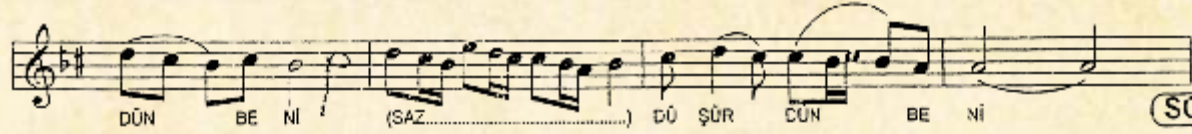
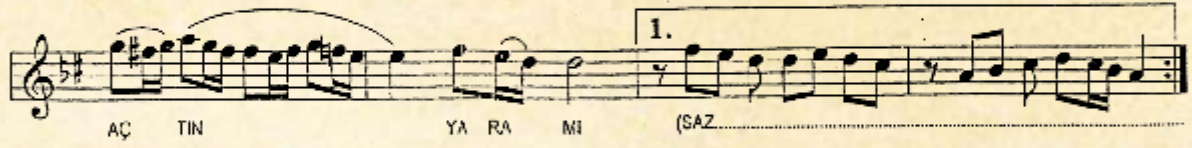

İbrahim Yeşildağ Ankara
Radyosu'nda - Ocak 2017

Hangi Neşter İle Açtın Yarımı

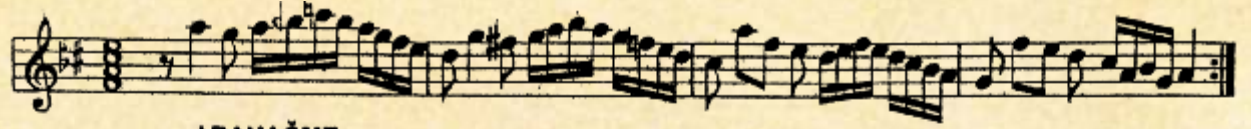

ARANAĞME

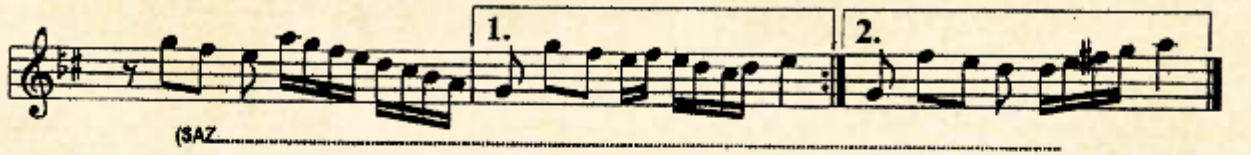
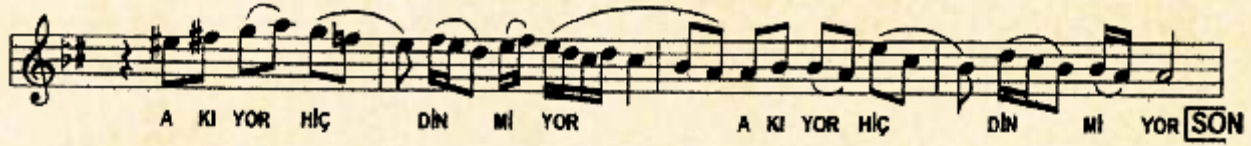
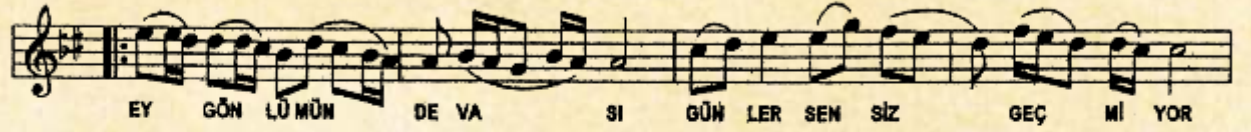

Hangi neşter ile açtın yarımı
Çaresiz dertlere düşürdün beni
Söyle kalbim nasıl şifa bulacak
Çaresiz dertlere düşürdün beni

Ey Gönülümün Devası

ARANAĞME

Ey gönülümün devası, günler sensiz geçmiyor
Gözlerimde yaş oldun, Akıyor hiç dinmiyor
Hangi yürek dayanır, bilmem ki bu hicrâna
Gözlerimde yaş oldun, akıyor hiç durmuyor

Rüzgârın Savurduğu

ARANAĞME

RÜZ GA RIN SA VUR DU ĞU KU RU BİR YAP RAK ĖM RÜM

KU RU BİR YAP RAK ĖM RÜM (SAZ.....) (SAZ.....)

ÖY LE Sİ NE ÇA RE SİZ SÜ RÜK LE NİP Gİ DE CEK
GÜL ME YE CEK TA Lİ HİM HÜ ZÜN DO LU Bİ TE CEK

SÜ RÜK LE NİP Gİ DE CEK (SAZ.....) (SAZ.....)
HÜ ZÜN DO LU Bİ TE CEK

Bİ LİN MEZ NA SİL NER DE SO LA ÇAK A ÇAN GÜ LÜM

SO LA ÇAK A ÇAN GÜ LÜM (SAZ.....) (SAZ.....)

Fezhat
Sazmasak
14.09.2007

Rüzgârın savurduğu kuru bir yaprak ömrüm
Öylesine çaresiz, sürüklenip gidecek
Bilinmez nasıl, nerde solacak açan gülüm
Gülmeyecek talihim, hüzün dolu bitecek

Bir Sevda ki Yandı Gönüm

ARANAĞME

BİR SEV DA KI YAN DI GÖN LÜM Â HÜ ZÂ RİM
DİN Mİ YOR Â HÜ ZÂ RİM DİN Mİ YOR

(SAZ.....)

BİR ZÂ Lİ Mİ SEV MIŞ ME ĞER GA RİP GÖN LÜM
BİL Mİ YOR GA RİP GÖN LÜM BİL Mİ YOR **SON**

(SAZ.....)

KE DER LER LE YOL DAŞ OL DUM KAL MA DI O
NEŞ E LER KAL MA DI O NEŞ E LER

(SAZ.....)

Fethatt
Sıtmazak
02.10.2007

Bir sevda ki yandı gönüm âh-ü zârım dinmiyor
Bir zâlimi sevmiş meğer garip gönüm bilmiyor
Kederlerle yoldaş oldum kalmadı o neş'eler
Bir zâlimi sevmiş meğer garip gönüm bilmiyor

İçimde Kor Gibi

ARANAĞME

Zemine Meyana

İ ÇİM DE KOR Gİ Bİ YANAN A TE ŞİM (SAZ.....)

KA RA RAN BAH TI MA DO ĞAN GÜ NE ŞİM (SAZ.....)

DOS TUM AR KA DA ŞİM Bİ RI CİK E ŞİM (SAZ.....)

YA ŞA NIR MI SEN SİZ YA LAN DÜN YA DA (SAZ.....) D.C

GÖN LÜM DE Kİ PE TEK PE TEK BA LIM SIN (SAZ.....)

YAP RA ĞI SOL MA YAN YE ŞİL DALIM SIN (SAZ.....) 1. SIN (SAZ.....) 2.

HİÇ KİM SE NİN DE ĞİL BE NİM CA NİM SIN (SAZ.....)

YA ŞA NIR MI SEN SİZ YA LAN DÜN YA DA (SAZ.....) DA SON

Fethat Sütünsak
24.03.2007

İçimde kor gibi yanan ateşim
Kararan bahtıma doğan güneşim
Dostum, arkadaşım, biricik eşim
Yaşanır mı sensiz, yalan dünyada.

Gönlümdeki petek petek balımsın
Yaprağı solmayan yeşil dalımsın
Hiç kimsenin değil, benim canımsın
Yaşanır mı sensiz, yalan dünyada.

ŞANLIURFA VALİLİĞİ - ŞURKAV

ŞANLIURFA

TANITIM MERKEZİ
PUBLICITY CENTER

*Şanlıurfa'da Merak Ettiğiniz
Her Yer Bu Merkezde*

Şanlıurfa Tanıtım Merkezinde;

Şanlıurfa'nın gezilmesi ve görülmesi gereken tüm mekânları 360°'lik fotoğraf ve videoları ile sanal geziler yapabilir. Şanlıurfa ile ilgili hazırlanmış birbirinden güzel belgesel filmler izleyebilirsiniz.

DİJİTAL REHBERLİK HİZMETİ

Antik Kentler

Müzeler

Şehir Panoramaları

Dini Mekanlar

Tarihi Yerler

Doğal Alanlar

Balıklığöl civarındaki merkezimize bekleriz

Şanlıurfa'nın Dijital Bilgi Platformu

www.urfafx.com

ŞANLIURFA TANITIM MERKEZİ
Balıklığöl Cıvarı, Hz İbrahim Çorba Evi Yanı

Harran Kalesi

Harran surlarının güneydoğusunda yer alan içkale, şehir surların o kesimdeki bölümünü oluşturur. İslami kaynaklarda kalenin yerinde bir Sabii tapınağının bulunduğundan bahsedilir. Emevi halifesi II. Mervan'ın 10 milyon dirhem altın harcayarak yaptırdığı sarayın, kalenin esasını oluşturduğu tahmin edilmektedir. Kale, 1192 yılında Eyyubiler'den Melik el-Adil tarafından bazı eklemelerle birlikte restore edilmiştir.

İslâm kaynaklarında kaleden ilk kez bahseden el Mukaddesi burasının Kudüs kalesi gibi taştan yapıldığını, güzel ve sağlam olduğunu söylemektedir.

XVII. yüzyılın ortalarında Harran'ı ziyaret eden Evliya Çelebi Harran Kalesi için, "Urfa'dan güney tarafında 9 saat giderek Harran Kalesi'ne geldik. Burayı da Nemrud yapmıştır. Çöl içinde gayet sağlam bir kaledir. Beşgen şeklinde olup sanki usta elinden yeni çıkmış gibidir" demektedir.

90x130 metre boyutlarındaki kale üç katlıdır. Düzensiz dikdörtgen planında ki kalenin dört köşesinde onikigen birer kule bulunmaktadır. Bunlardan kuzeybatıdaki kule tamamen yıkılmıştır. Güneydoğudaki kulenin dış kısmı yıkılmış olup, iç kısmı ayakta. Güneybatıdaki ve kuzeydoğudaki kuleler ise kısmen ayakta.

